

В.Г. Бондаренко, В.О. Гребенніков

Сучасні і майбутні
інфокомунікаційні
технології
УКРАЇНИ

В.Г. Бондаренко, В.О. Гребенніков

Сучасні і майбутні інфокомунікаційні технології **УКРАЇНИ**

Видання друге, доопрацьоване й доповнене

ПІД РЕДАКЦІЄЮ:

член-кореспондента НАН України,
доктора технічних наук

Л.Г. ГАСАНОВА

кандидата технічних наук

П.М. ФЕДОРОВА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Державним комітетом зв'язку та

інформатизації України

як навчальний посібник

для студентів вищих навчальних закладів

за напрямком "Телекомунікації"

Київ Видавництво "Радіоаматор" 2004

ББК3288я73+3294я73 Гриф надано Державним комітетом зв'язку та інформатизації України.

Лист №1161/3-03-15 від 18 лютого 2004 р.

УДК621.397

РЕЦЕНЗЕНТИ:

БЕРКМАН Л.Н., доктор техн. наук, проф.

ФІАЛКОВСЬКИЙ О.Т., доктор фіз.-мат. наук, проф.

Бондаренко В.Г., Гребенніков В.О. Сучасні і майбутні інфокомунікаційні технології України: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за напрямком "Телекомунікації". -К.: Радіоаматор,2004. - 160 с.

ISBN 966-95890-3-7

В навчальному посібнику розглянуті загальна проблематика інформатизації, стан розвитку і сфери застосування інформаційних технологій у світі та в Україні, а також основні макроекономічні закони розвитку зв'язку та інформатизації окремої країни. Зроблено огляд сучасних та перспективних засобів і технологій телекомунікацій, технологій надання інформаційних і комплексних послуг, розвитку телекомунікацій в Україні. Проаналізовано методи формування інформаційних інфраструктур в розвинутих країнах та запропоновано доцільний шлях побудови інформаційної інфраструктури в Україні. Відмічається необхідність активної праці над проблемами створення Національної інформаційної інфраструктури України, входження України до Європейської та Глобальної інформаційних інфраструктур, побудови в Україні більш продуктивного і досконалого, порівняно із сучасним індустріальним, інформаційного суспільства.

В посібнику використані найвизначніші матеріали телекомунікаційної та інформатизаційної тематики останніх років: монографії, фахова періодика, міжнародні стандарти, нормативні документи України, а також результати наукових розробок Українського НДІ зв'язку (УНДІЗ) та Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій.

У додатках посібника наведено найбільш вживані для сучасних інформаційних технологій терміни та визначення, а також приклади реалізації сучасних телекомунікаційних систем за рекламними публікаціями китайської компанії Huawei.

Навчальний посібник розраховано на студентів вищих навчальних закладів, що спеціалізуються за напрямком "Телекомунікації". Він може бути також корисним для фахівців інших спеціальностей, які цікавляться сучасними телекомунікаціями та інформатикою.

ISBN 966-95890-3-7

© Видавництво "Радіоаматор", 2004

© Бондаренко В.Г., Гребенніков В.О., 2000

Зміст

Вступ	5
Перелік скорочень	8
1. Сфера застосування інформаційних технологій	11
1.1. Сучасний стан та критерії інформатизації	11
1.2. Інформаційні та комплексні послуги	18
1.2.1. Інформаційна компонента у сфері послуг	18
1.2.2. Сегментація ринку інфопослуг	23
1.2.3. Інтеграція послуг для користувачів	25
1.3. Економіка інфопослуг	28
2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку	33
2.1. Загальні положення	33
2.2. Основні закономірності розвитку інфокомунікацій	35
2.2.1. Інформаційно-економічний закон та його наслідок - пропорційно випереджувальний розвиток телекомунікацій	36
2.2.2. Закон нерівномірного розподілу прибутків та розподіл попиту на телекомунікаційні послуги	37
2.2.3. Логістичний закон	39
2.2.4. Прогнозування рівня розвитку телекомунікацій	41
2.3. Розвиток інфокомунікацій в країнах з перехідною економікою	43
2.4. Макроекономічні особливості розвитку телекомунікацій України	49
2.5. Тенденції розвитку послуг зв'язку	54
2.5.1. Особливості сучасного стану розвитку телекомунікацій та розширення послуг	54
2.5.2. Спільна еволюція мереж та послуг зв'язку	60
2.5.3. Розвиток послуг при формуванні ГП та ЄП	63

Зміст

3. Перспективні засоби та технології телекомунікацій	67
3.1. Телекомунікації як складова інформаційної інфраструктури	67
3.2. Транспортна система та транспортні мережі	68
3.3. Перспективні оптичні технології первинної мережі зв'язку	72
3.4. Приклади застосування нових телекомунікаційних технологій для реалізації глобальних мереж	82
3.4.1. Нова мережа зв'язку Pan European	82
3.4.2. Глобальна мережа зв'язку проекту хуген.	85
3.5. Мережі доступу	88
3.5.1. Поняття мережі доступу	88
3.5.2. Базова мережа доступу	92
3.5.3. IP-мережа доступу	97
4. Розвиток телекомунікацій в Україні	100
4.1. Динаміка розвитку зв'язку в Україні.	100
4.2. Проблеми впровадження новітніх інфокомунікаційних технологій	108
4.3. Модель прискореного розвитку українських телекомунікацій	113
4.4. Універсальні мережі зв'язку для національної інформаційної інфраструктури.	119
Висновки	131
Література	133
Додатки:	
А. Основні терміни та визначення	136
Б. Впровадження W M на транспортних мережах Росії	137
В. Приклади реалізації сучасних телекомунікаційних систем	140
Г. Перспективи розвитку сфери телекомунікацій України в умовах розширення Європейського Союзу	152

Вступ

Відомо, що розвинуті країни інтенсивно займаються побудовою своїх національних інформаційних інфраструктур (НІ) та їх об'єднанням у глобальну інформаційну інфраструктуру (ГІ). Ці інфраструктури дозволять підняти ефективність економік цих країн, покращити їх соціальний устрій, закріпити світове лідерство. Фахівцями розвинених країн вже сформульовані концепції глобальної інформаційної економіки (ГІЕ) та глобального інформаційного суспільства (ГІС). Такий радикальний прогрес у розвинутих країнах прогнозується і реалізується на міцному фундаменті науково-технічних і організаційних досягнень у галузях інформатики, зв'язку, сфери послуг та, головне, економіки, яка забезпечує рівень питомого (подушного на рік) валового внутрішнього продукту (ПВВП) у \$25-35 тис.

Практичними проявами цього стратегічного курсу розвинутих країн є стрімкий розвиток у кількісному, якісному, технічному та інформаційному аспектах:

- мережі Інтернет;
- персонального мобільного зв'язку;
- цифрових мереж доступу;
- надпотужних (терабіти за секунду) транспортних мереж на основі технології спектрального ущільнення ВОЛЗ;
- індустрії інформаційних та інформаційно-базованих продуктів і послуг.

Розвинуті країни також приділяють велику увагу процесам інформатизації й в інших країнах світу. Коріння такого "підкування" пояснюються достатньо очевидним наслідком однобокої інформатизації країн світу: інформатизовані країни починають швидко відриватися від неінформатизованих, втрачають економічний та соціальний контакт з останніми; зростає коло впливу розвинутих країн, зростає світова нестабільність. Попри всю небажаність такого впливу інформатизації на світовий розвиток, інформатизація в економічно слабких країнах світу іде мляво через те, що інформатизація відсталих країн при існуючих масових засобах інформатизації, спроектованих під ринок розвинутих країн, потребує коштів у кілька разів більше, ніж для інформатизації

самих розвинутих країн. Витратити такі кошти на "світову інформатизацію" у благойдійному порядку, як видно із наявного стану справ, розвинуті країни поки що не можуть.

В цих умовах для України, з її кризовою економікою (ПВВП близько \$800) та ще не зовсім втраченим кадровим і промисловим потенціалом, видається доцільним не очікувати глобального вирішення процесу світової інформатизації розвинутими країнами, а спробувати інтенсифікувати процес власної інформатизації шляхом консолідації дієздатних фахівців і зацікавленої молоді на винайденні власного, сучасного і більш дешевого шляху інформатизації, ніж його пройшли розвинуті країни. При цьому слід сповна використати як технологічні і промислові можливості розвинутих країн, так і можливості промислового та кадрового потенціалу України. Така консолідація сприятиме збереженню і розвитку наукового й промислового потенціалу України, зміцненню національної безпеки, реальному внеску України у світовий процес інформатизації.

Головними питаннями при реалізації власного шляху масової інформатизації в Україні слід вважати такі:

- 1) можливі сценарії розгортання процесів інформатизації в Україні;
- 2) основні сфери застосування інформаційних технологій в інформаційному суспільстві України та порядок їх впровадження;
- 3) класифікація інформаційних послуг відповідно до сегментів інформаційного ринку України;
- 4) технічні рішення засобів зв'язку та інформатизації, спрямовані на максимальне здешевлення інформаційних послуг;
- 5) використання доступних промислових та інформаційних технологій розвинених країн в умовах України;
- 6) промислові і кадрові можливості України для вирішення проблеми масової інформатизації;
- 7) економічні питання процесу інформатизації України;
- 8) головні компоненти НП України;
- 9) входження НП України в ПП.

В даній книзі зроблено спробу більш конкретно розглянути базові питання з цього переліку, відштовхуючись від сучасного стану розвитку телекомунікаційних та інформаційних технологій в

Україні. В першому розділі розкрито основні історичні та загальносвітові джерела розвитку та застосування інформаційних технологій. Другий розділ присвячено базовим положенням теорії розвитку телекомунікацій та інформатизації країн, яку інтенсивно розвиває російська школа Варакіна-Москвітїна. Знання основних макроекономічних закономірностей розвитку сучасних інфокомунікаційних технологій, які досліджує ця теорія, є необхідною передумовою вибору оптимального шляху масової інформатизації України.

В третьому розділі коротко розглянуті окремі перспективні засоби та технології телекомунікацій, на базі яких може розгортатися процес масової інформатизації в Україні, і узагальнення пройденого шляху розвитку інфокомунікаційних технологій в Україні. Аналіз основних проблем розвитку інформатизації та можливий варіант шляху її реалізації на перспективу подано в четвертому розділі.

В додатках наведено основні терміни та визначення інфокомунікаційної сфери, приклади сучасних технічних рішень при побудові телекомунікаційної основи інформаційної інфраструктури та можливі перспективи розвитку сфери телекомунікацій України в умовах розширення Європейського союзу.

Книга видається вдруге. Перше видання було здійснене товариством "Знання" у 2000 році і до книги був проявлений помітний інтерес фахівців і студентів інфокомунікаційної галузі. У другій редакції зроблені істотні доопрацювання та доповнення до розглянутих питань розвитку інфокомунікаційних технологій відповідно до прогресу у галузі. Друге видання здійснено за підтримки Київської обласної Дирекції ВАТ "Укртелеком" та її керівника Коробка В.В., за що автори книги і її читачі щиро вдячні.

Це видання книги присвячується пам'яті Гасанова Лева Гасановича та Бондаренка Костянтина Демидовича.

Гасанов Л.Г., доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, був головним редактором і натхненником даної книги.

Бондаренко К.Д. був визначним фахівцем-зв'язківцем, який зробив суттєвий внесок у розвиток первинної магістральної мережі України.

Перелік скорочень

1А	- один людино-рік розробника апаратних засобів
1П	- один людино-рік розробника програмних засобів
АЛ	- абонентська лінія
АТС	- автоматична телефонна станція
БД	- база даних (послуг)
ВВП	- валовий внутрішній продукт (країни)
ВМЗ	- внутрішні мережі зв'язку
ВО	- вузол обслуговування
ВОЛЗ	- волоконно-оптична лінія зв'язку
ВОЛЗ _М	- ВОЛЗ міжрегіональна (або міжнародна)
ГАТТ	- Генеральна угода про торгівлю і тарифи (ГАТТ) - синонім Світової організації торгівлі (СОТ)
ГП	- Глобальна інформаційна інфраструктура
ГІС	- Глобальне інформаційне суспільство (GIS)
ГНН	- година найбільшого навантаження
ЄП	- Європейська Інформаційна Інфраструктура
ЄНСЗ	- Єдина національна система зв'язку
ЄС	- Європейський Союз
ЗКС-7	- загальноканална сигналізація № 7
ЗЛ	- з'єднувальна лінія
ЗЦКУ	- зоновий центр комутації та управління
І	- інформаційна інфраструктура
ІКТ	- інформаційно-комунікаційна технологія
ІМ	- інтелектуальна мережа
ІС	- інформаційне суспільство
ІТ	- інформаційні технології
КВз	- кільцева ВОЛЗ зонава
КВ _М	- кільцева ВОЛЗ місцева
КВ _Р	- кільцева ВОЛЗ регіональна
КЛМ	- контролер локальної мережі
КМЗ	- комутована мережа зв'язку
КП ЄНСЗ	- Комплексна програма створення і розвитку ЄНСЗ
ЛМ	- локальна мережа
ЛМ _Б	- локальна мережа будинку (багатоповерхового)
ЛМ _В	- локальна мережа вулиці (котеджного типу)
МД	- мультиплексор доступу
МЗ	- мережне закінчення
МЗЛ	- мультиплексор з'єднувальних ліній
ММП	- мультимедійна приставка (термінальне обладнання стаціонарної УМЗ для підключення різних інфоприладів користувача, у тому числі й усапдкованих типів - телефон, телевізор, тощо)
МСЕ	- міжнародна спілка електрозв'язку
МЦКУ	- міжрегіональний центр комутації та управління
НДДКР	- науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи

Перелік скорочень

НІІ	- національна інформаційна інфраструктура
ОТА	- основний телефонний апарат
ПВВПІ	- питомий (на одного мешканця країни) ВВП
ПК	- персональний комп'ютер
ПТ	- пейджер-телефон (комбіноване термінальне обладнання стаціонарної УМЗ)
ПЦ	- плезіохронна цифрова ієрархія
РК	- розподільчий комутатор
РРЛ	- радіорелейні лінії
РЦКУ	- регіональний центр комутації та управління
СРТ	- стільниковий радіотелефон
СЦ	- синхронна цифрова ієрархія
Т	- термінал
ТАФ	- телефонний апарат фіксований
ТАМ	- Телефонний апарат мобільний
ТМЗК	- телефонна мережа загального користування
ТС	- транспортна система
ТЦ	- телефонна щільність
УМЗ	- універсальна (мультимедійна) мережа зв'язку
ФЛ	- фідерна лінія
ЦМЮ	- цифрова мережа інтегрального обслуговування (IS N)
ЦСЄ	- країни Центральної і Східної Європи
2B+	- позначення базового IS N-підключення (144 кбіт/с)
A M	- add/drop multiplexer
ASIC	- Application Specific Integrated Circuit (замовна, орієнтована на конкретне застосування інтегральна мікросхема)
ASP	- Applications Service Provider (надавач прикладних послуг)
ATM	- Asynchronous Transfer Mode (асинхронний режим пересилання інформації)
B	- Base (позначення базового цифрового каналу в IS N-підключенні, 64 кбіт/с)
IS N	- Broadband IS N(високошвидкісна IS N)
CATV	- CAble TeleVision (кабельне телебачення)
CSP	- Content Service Provider (надавач інформаційних послуг)
CW M	- Coarse Wavelength ivision Multiplexing (рідке спектральне ущільнення)
W M	- ata (позначення каналу даних в IS N-підключенні, 16 кбіт/с) ense Wavelength ivision Multiplexing (густе спектральне ущільнення)
E1	- позначення первинного цифрового тракту Європейської плезіохронної цифрової ієрархії, 2048 кбіт/с
E FA	- Erbium- ored Fiber Amplifier (підсилювачі на основі ербій-легованих волоконних світловодів)
ET	- Exchange Termination (станційне закінчення або абонентський комплект станції комутації)
GIS	- Global Information Society (глобальне інформаційне суспільство)
GSM	- Global System for Mobile Communication (глобальна система мобільного зв'язку)

Перелік скорочень

- IP - Internet Protocol (базовий протокол мережі Інтернет)
- ISP - Internet Service Provider (надавач послуг Інтернет)
- IS N - Integrated Service igital Network (цифрова мережа інтегрального обслуговування - ЦМЮ)
- IS - International Standardisation rganization (Міжнародна організація зі стандартизації)
- ITU-R - International Telecommunications Union - Radiocommunications Standardisation Sector (Сектор стандартизації радіозв'язку Міжнародного телекомунікаційного союзу)
- ITU-T - International Telecommunications Union - Telecommunications Standardisation Sector (Сектор телекомунікаційної стандартизації Міжнародного телекомунікаційного союзу)
- HFC - Hybrid Fiber-Coaxial (гібридна, оптоволоконно-коаксіальна мережа)
- LAN - Local Area Network (локальна мережа)
- MAN - Metropolitan Area Network (міська мережа)
- NT-LT - Network Termination - Line Termination (позначення цифрової секції між груповим закінченням мережі і лінійним закінченням станції)
- NSP - Network Service Provider (надавач мережних послуг)
- P H - Plesichronous igital Hierarchy (плезіохронна цифрова ієрархія)
- P N - Passive ptical Network (пасивна оптична мережа)
- PPP - Point-to-Point Protocol (протокол двопунктового зв'язку)
- Q.3 - позначення типу стику управління
- RA IUS - Remote Access ial-in User Service (обслуговування користувача віддаленого доступу з набором номеру)
- S H - Synchronous igital Hierarchy (синхронна цифрова ієрархія)
- S V - Switched igital Video (система цифрового комутованого відеообслуговування користувачів)
- S NET - Synchronous ptical Network (синхронна оптична мережа)
- SNI - Service Node Interface (стик вузла обслуговування)
- T1 - позначення первинного цифрового тракту американо-японської плезіохронної цифрової ієрархії, 1544 кбіт/с
- T M - Time ivision Multiplexing (часовий розподіл сигналів)
- UNI - User-Network interface (стик "користувач-мережа")
- UPT - Universal Personal Telecommunication (універсальний персональний зв'язок)
- WAN - Wide Area Network (міжрегіональна мережа)
- W M - Wavelength ivision Multiplexing (спектральне, за довжиною хвилі ущільнення)
- X.25, G.902, Y.1231 і т.п. - позначення Рекомендацій ІТУ-Т-визнаних міжнародних стандартів
- x SL - x- igital Subscriber Loop (сімейство технологій цифрових абонентських ліній - A SL, H SL, S SL, SH SL, V SL, тощо)

1. Сфера застосування інформаційних технологій

1.1. Сучасний стан та критерії інформатизації

Наразі світ переживає третій етап зростання ролі інформації в суспільстві. Перші два були пов'язані з винайденням писемності та книгодрукування, а третій обумовлений впровадженням мікропроцесорів, породжених розвитком мікроелектроніки та обчислювальної техніки. Мікропроцесори зробили масовими сучасні ІТ, що і спричинило швидке поширення ІТ у світі, головним чином в розвинутих країнах. Перший етап інформатизації людства тривав тисячі років, другий - сотні, а третій набирає силу вже близько 20 років і продовжуватиметься ще кілька десятиліть років на базі використання можливостей фізики твердого тіла, мікроелектроніки, фотоніки.

Сучасні ІТ, за загальноприйнятим визначенням, відрізняються від ІТ минулих часів широким використанням засобів обчислювальної техніки для створення, реєстрації, зберігання, обробки, тиражування, подання та використання інформації. Завдяки сучасним ІТ істотно вдосконалюються вже добре відомі матеріальні процеси (підвищується їхня точність, зменшується ресурсомісткість, зростає ефективність), покращується соціальний устрій суспільства та збільшується матеріальний і, особливо, інформаційний комфорт кожного члена суспільства. У цьому зв'язку корисно розглянути основні риси постіндустріального (інформаційного) суспільства, які сформулювали автори [3] за роботами відомих теоретиків постіндустріальної економіки - Д. Бела, О. Тофлера, Е. Масуди, Ж.Ж. Серван-Шрейбера, А. Турена.

Основні риси такого суспільства коротко можна звести до чотирьох особливостей:

1. Відбувається розвиток нової технологічної структури виробництва, яка реалізує його комплексну автоматизацію і вдосконалення на базі засобів обчислювальної техніки, інформатизації, матеріалознавства, біотехнології, що, в свою чергу, дає поштовх розвитку ресурсозберігаючих виробничих

1. Сфера застосування інформаційних технологій

процесів і виробництв. Перехід до інформаційних технологій у суспільстві перетворює їх основну компоненту (інформацію) на центральне ядро виробничих систем, їх основний обмежувачий фактор і визначальний виробничий ресурс. А оскільки людина є безпосереднім генератором, носієм і споживачем інформації, то разом з інформацією вона стає центральною фігурою (а не додатком) виробництва.

2. Відповідно до розвитку нових технологічних систем формується новий тип суб'єкта праці: здійснюючи цілеспрямоване регулювання, він перестає бути безпосереднім агентом (фактором) виробництва - виходить за його межі. На цій основі відбувається перехід пріоритетів від матеріальних і речових елементів виробництва до ідеально-духовних, до творчої праці, озброєної науковими знаннями. Це перетворює багатства людської особистості на основну форму багатства суспільства, безпосередню самоціль виробничого процесу.
3. Структура виробництва зазнає глибоких перетворень: істотно зменшується частка населення, зайнятого в сільському господарстві й промисловості, зате істотно зростає частка населення, зайнятого у сфері послуг. Наприклад, в США, де інформатизація набула найширшого розмаху, вже сьогодні у сфері послуг зайнято близько 70% працюючих. Слід відзначити і таку важливу характеристику виробництва інформаційного суспільства, як зменшення серійності виробництва, його дестандартизацію, перехід до все більшого задоволення індивідуальних потреб споживача. Саме це сприяє формуванню і розвитку середніх та малих економічних структур, що інтенсивно розвиваються.
4. Сфери матеріального і духовного виробництва інтегруються, і за рахунок цього ускладнюється процес продуктивної праці. Поряд з працею у сфері матеріального виробництва стає важливою і продуктивною праця в духовній сфері суспільства, яка найтісніше пов'язана із задоволенням духовних і соціальних потреб кожної людини, зростанням інтелекту, багатства її особистості. Дуже важливо, що постіндустріальна економіка спрямовується не стільки на забезпечення фізіологічних потреб людини (це може забезпечити й індустріальне суспільство), скільки на задоволення потреб вищого порядку, які сприяють всебічному розвитку особи.

Перш за все, це потреби у сфері освіти та культури, можливості більш повної реалізації здібностей особи, гуманізація багатограних суспільних відносин, гармонізація відносин у сім'ї, повноцінний відпочинок та ін.

Маючи на увазі вищезазначені загальні (якісні) характеристики інформаційного суспільства, перейдемо до розгляду більш чітких визначень і критеріїв "інформаційності" суспільства. Це питання важливе, оскільки перехід від індустріального до інформаційного суспільства є еволюційним, і завжди корисно мати орієнтир для оцінки ступеня досягнення мети еволюції. Наведений далі розгляд цього питання виконано за роботою [4].

Будь-яке суспільство, незалежно від способу виробництва, виробничих відносин, у тому числі й відносин у сфері приватної власності, може бути представлено у вигляді двох взаємопов'язаних платформ: виробничої (базису) та невиробничої (надбудови). Перша включає засоби виробництва: машини, сировину, виробничий персонал. Друга являє собою сукупність різного роду мереж: залізничних, шосейних, електричних і т.п., та підприємств забезпечення: медичних, культурно-освітніх, спортивних, торгових, тощо. Продуктами виробництва є енергія, сировина, машини і т.д. Один з основних продуктів невиробничої сфери - знання, що, втілені в кваліфікований персонал і нові технології, переходять з невиробничої сфери у виробничу, підвищуючи її ефективність. Виробнича сфера, яка постачає продукти своєї діяльності також і для інфраструктури суспільства, забезпечує життєдіяльність суспільства в цілому.

Так тривало майже два останні століття. Проте в кінці ХХ століття ситуація суттєво змінилась. Бурхливий розвиток кібернетики, електронно-обчислювальних машин спричинив різке зростання ролі науково-технічних знань та інформації для розвитку цивілізації. Знання, інформація, їхня корисність і важливість почали оцінюватись у грошовому еквіваленті й поряд з матеріальними та енергетичними показниками стали мірою суспільного багатства. І якщо не так давно об'єктивним показником розвитку країни була подушна щільність телефонних ліній (за відомою залежністю Джіппа), то нині більш важливим показником розвитку вважають подушну щільність персональних комп'ютерів (ПК) та користувачів Інтернету. Свідченням цього є стрімке зростання кількості ПК у світі за останні роки (рис.1.1). За 1985-1995 рр. їх кількість

1. Сфера застосування інформаційних технологій

збільшилась у 10 разів. В 1996 р. ПК було вже 250 млн., у 2000 р. - близько 650 млн., а на 2005 р. їх прогнозується більше 1 млрд. Стрімке зростання кількості ПК та ПК-подібних інфопрстроїв (типу телеприставок, ігрових станцій, Web-серверів, комунікаторів тощо) прогнозується й надалі.

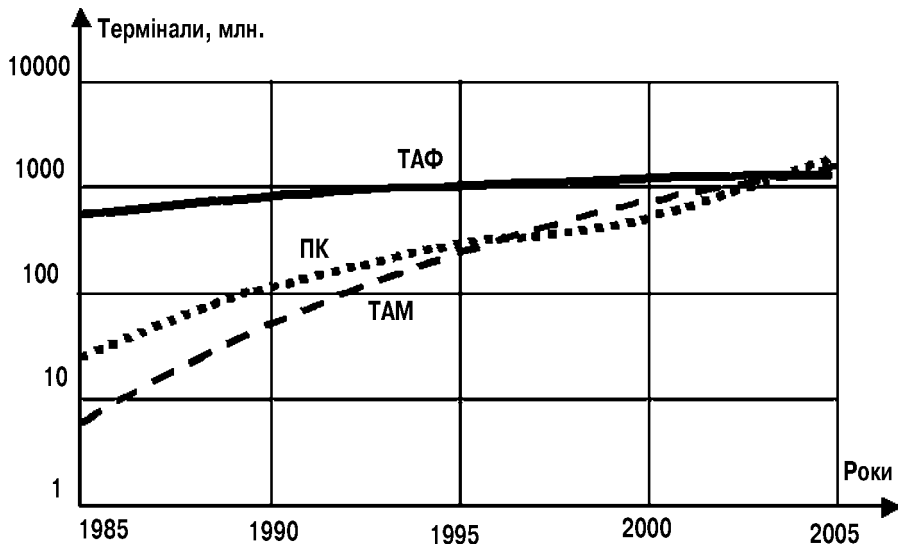

Рис.1.1

Як відомо, ПК складають основу сучасного інформатизаційного процесу. Тому стрімке зростання кількості ПК поряд зі збільшенням кількості засобів зв'язку та індустрії інформаційно-розважальних програм і записів свідчать про становлення нового виду індустрії - інформаційної. З масовим поширенням комп'ютерів, інформаційних та ігрових пристроїв, інформаційних та інтелектуальних продуктів до масового виробництва енергії, сировини і матеріальних виробів додається четвертий компонент - інформація (знання), що також стає продукцією масового виробництва і споживання. Слід зазначити, що майбутнє людства тісно пов'язане з продукуванням, зберіганням, обробкою і споживанням інформації і знань, які стануть найбільш масовими процесами і продуктами в суспільстві, визначатимуть його соціальну довершеність та продуктивність. Такий тип майбутнього суспільства

називають постіндустріальним або інформаційним суспільством (ІС). Узагальнюючи визначення з різних джерел, можна так сформулювати коротко його сутність: *Інформаційним є таке суспільство, в якому інформація та знання входять як значна складова частина до його базису (виробничої сфери), становлячи одну з основ масового виробництва і створюючи значну частку сукупного валового продукту.*

У такому загальному визначенні залишається відкритим питання кількісних критеріїв "інформаційності" суспільства, оскільки ознака "значна" може трактуватися кожним по-своєму. Заслужують на увагу два критерії "інформаційності" суспільства, визначені в [4] - економічний та інформаційний.

Економічний критерій можна вважати головним, оскільки кінцевим результатом інформатизації є зростання продуктивності праці у суспільстві. Перехід до ІС пов'язаний з кардинальними змінами структури виробництва та виробничих відносин, які змінюють умови життя людей, роблять їх багатшими. Тому за економічний критерій "інформаційності" суспільства пропонується прийняти рівень питомого (подушного) валового внутрішнього продукту (ПВВП), який вдвічі перевищує сучасний ПВВП розвинутих країн світу. Так, нині для сімки розвинутих країн світу середній ПВВП становить близько \$25000, причому до половини його отримується за рахунок інформаційної індустрії. Отже, економічним критерієм "інформаційності" для ІС пропонується прийняти рівень ПВВП \$50 тис. за умови, що частка інформаційної індустрії в його створенні не менша 50%.

Інформаційний критерій "інформаційності" суспільства характеризує кількісні показники насиченості інформацією життя кожного його члена. За такий критерій пропонується прийняти річний обсяг повідомлень, який припадає на одного члена суспільства. Загальновідомо, що інформацію людина сприймає, в основному, через органи слуху та зору. Дослідження показали, що за період добової активності (16 год.), у середньому, людина може сприйняти через орган слуху 461 Мбайт мовної та 2300 Мбайт музичної інформації. Через орган зору людина може сприйняти за такий самий період приблизно у 100 разів більше інформації. На цій підставі, максимальний добовий обсяг інформації, яку може сприйняти середньостатистична людина, становить приблизно $23 \cdot 10^{10}$ байт, а річний - $8,4 \cdot 10^{13}$ байт.

Наведені дані дають верхні оцінки одностороннього (на користувача) інформаційного потоку типу телевізійного мовлення. Забезпечити такий обсяг інформаційного потоку для кожного члена суспільства неважко вже з допомогою сучасних технологій телемовлення. Однак найбільшу цінність для людини і найбільшу складність для масової реалізації становлять інтерактивні послуги зв'язку та інтерактивні інформаційні послуги (міжперсональне спілкування, інтерактивні ігри, діалоговий доступ до інформації, тощо). У першому наближенні для задоволення телеінформаційної інтерактивності кожного члена суспільства достатньо пропускну здатності звичайного телефонного каналу. Орієнтуючись на це, в [4] зроблені розрахунки, які дозволяють оцінити величину інформаційного критерію "інформаційності" суспільства, - приблизно 10^{10} байт за рік на людину, що приблизно у 12 разів більше сучасного рівня інформаційної насиченості життя людей у розвинутих країнах. При цьому лишається відкритим питання, скільки часу необхідно для того, щоб досягти такої інформаційної насиченості.

Щоб відповісти на нього необхідні спеціальні дослідження. У їх основу можна покласти такі попередні міркування. По-перше, досить достовірно можна вважати, що зростання інформаційного насичення реалізуватиметься, головним чином, за рахунок використання все більш швидкісних каналів при значно повільнішому зростанні часу їх зайняття. Це пояснюється як існуванням певних мережних нормативів на питому інтенсивність навантаження каналів і наявністю медичних рекомендацій на обмеження роботи з ПК, радіотелефонами, так і просто фізичною втомою людини при тривалому користуванні засобами зв'язку. Вважається найбільш правильним прийняти співвідношення між параметрами "швидкість/час" як 6/2, тобто, шестикратному збільшенню швидкості каналів відповідатиме двократне збільшення часу їх зайняття.

На підставі вищенаведених даних і міркувань динаміка змін економічного та інформаційного критеріїв індустріального суспільства при переході до ІС може виглядати такою, як показано на **рис.1.2**.

Майбутні ІТ, на думку багатьох фахівців, вже стануть невід'ємною частиною практично всіх матеріальних і соціальних процесів у житті людей, що дає підстави вважати ХХІ сторіччя періодом становлення та розвитку Глобального Інформаційного

1.1. Сучасний стан та критерії інформатизації

Суспільства (ГІС) на Землі. Таке суспільство почне нову, постіндустріальну, фазу розвитку людства. В інформаційному суспільстві стануть можливими заміна або доповнення багатьох матеріальних процесів інформаційними, що сприятиме істотному підвищенню продуктивності праці членів суспільства та зростанню їх добробуту. Багато країн вже почали створення організаційно-технічної основи для ГІС - Національних та Глобальної інфраструктур (НІІ та ГІІ), а ООН включила право на доступ до базових засобів зв'язку і інформатики до Декларації основних прав Людини як її невід'ємне право.

Створювана вже сьогодні, в основному зусиллями розвинутих

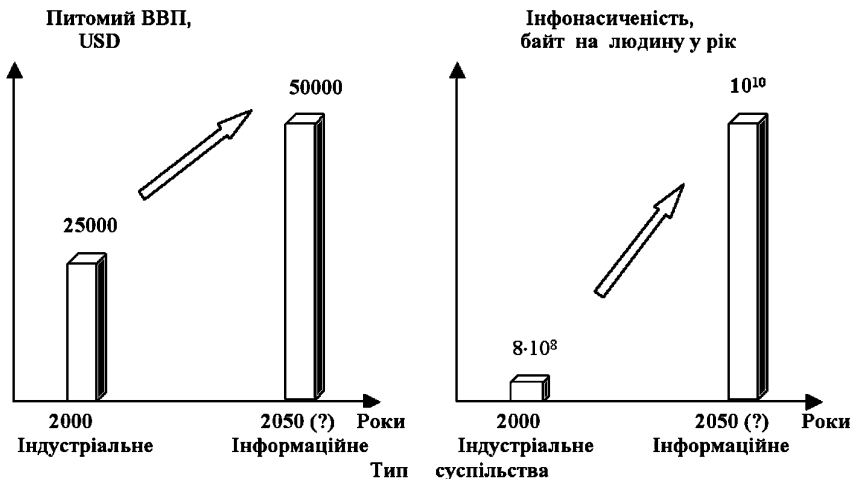

Рис.1.2

країн, ГІІ полегшить розробку, реалізацію та взаємодію існуючих і майбутніх інфопослуг та застосувань за допомогою телекомунікацій, ІТ, побутової радіоелектронної апаратури та індустрії інформаційного наповнення (контенту) [5]. Ця інфраструктура застосовуватиме інтерактивні, телемовні та інші мультимедійні механізми поширення інформації, забезпечуючи для користувачів надійний доступ до засобів зв'язку, використання інформації будь-де, будь-коли, безпечно і приватно, з прийнятними ціною та якістю. ГІІ забезпечить взаємодію між застосуваннями і різними платформами через безшовну федерацію взаємоз'єднаних

1. Сфера застосування інформаційних технологій

комп'ютерів і комунікаційних засобів, що включатимуть як проводові (мідні симетричні та коаксіальні пари, оптоволоконні пари), так і безпроводові (супутникові, фіксовані та мобільні радіозасоби) засоби, за технологіями з встановленням з'єднань або без них (за дейтаграмним принципом). Сфери застосування ІТ практично необмежені. Сучасні сфери застосування ІТ - це електронна комерція, телемедицина, дистанційне навчання, електронні бібліотеки та музеї, рухомі застосування, що забезпечують неперервність доступу у просторі й часі), і т.п.

З допомогою ГІ повинні бути досягнуті такі цілі:

- забезпечення надавачів та користувачів інформаційних послуг надійним зв'язком будь-де, будь-коли, з прийнятними ціною та якістю;
- забезпечення необхідного набору комунікаційних послуг;
- підтримка необмеженої кількості застосувань;
- здатність охоплення всіх видів інформації (аудіо, текст, дані, зображення, відео, тощо), а також процесів створення інформації, її використання та транспортування;
- прозорість, дружність і безпосередність функціонування;
- забезпечення безшовності, взаємоз'єднаності і взаємодії мереж зв'язку, обладнання обробки інформації, баз даних і терміналів (включно з телевізорами);
- забезпечення конкуренції діючих осіб (операторів, надавачів послуг, інформаційних брокерів, тощо) в інформаційному (включно з телемовленням) і телекомунікаційному секторах.

За загальними принципами побудови ГІ багато в чому нагадує і використовує принципи мережі Інтернет, але повинна стати більш масштабною, потужнішою і універсальнішою.

1.2. Інформаційні та комплексні послуги

1.2.1. Інформаційна компонента у сфері послуг

Поняття "послуга" (англійською - "service") є базовим поняттям як для суспільства, так і для сучасних ІТ. І це не випадково, бо цим терміном взагалі позначається логічно або функціонально завершена послідовність дій (акт) обслуговуючої системи (служби) для задоволення запиту або потреби користувача (клієнта). Залежно від контексту, термін "послуга" означає реально використовуваний акт обслуговування або потенційно можливий

акт, що може виконати обслуговуюча система за запитом користувача.

Слід враховувати, що в галузі ІТ термін "послуга" часто підміняється калькованим з англійської мови терміном "сервіс", який в літературі, особливо англословній та калькованій з неї "новій російськомовній", вживається у багатьох значеннях. "Сервіс" може означати і другорядні особливості надання основної послуги, і цілі комплекси послуг ("сервіси"), що надаються інформаційними системами чи службами.

Якщо врахувати багатозначність терміну "service" в англійській мові, то некритичне застосування терміну "сервіс" у російсько- або україномовних текстах чи висловлюваннях, унеможлиблює їх швидке і точне розуміння широким інженерним загалом. Особливо полюбляють таке калькування молоді фахівці, що вивчилися на англословних або на "нових російськомовних" виданнях. Часто це призводить до прикрих непорозумінь і значних втрат часу для з'ясування суті справи у ході робочих спілкувань фахівців.

У майбутньому інформаційному суспільстві сфера послуг буде домінуючою, і тому цілком природним стане якнайширше застосування ІТ для вдосконалення обслуговування кожного члена суспільства найрізноманітнішими послугами.

Як ілюстрацію можливого діапазону застосування ІТ в інформаційному суспільстві далі наведено перелік найбільш поширених інформаційних та комплексних послуг, які вже зараз, може і в дещо недосконалії формі, доступні через популярну інформаційну мережу Інтернет.

Розважальні програми та ігри:

- платне телебачення на замовлення;
- концерти та спортивні змагання (прямі трансляції або у запису);
- кінофільми або аудіопрограми;
- телевізійні новини за загальними або персональними програмами;
- відеоконференції, інтерактивні відеопрограми та бесіди;
- енциклопедична фактографія;
- інтерактивні ігри.

Ділові операції та інформація:

- медична та стоматологічна діагностика;

1. Сфера застосування інформаційних технологій

- фінансові новини;
- біржові та банківські операції;
- купівля товарів з дому;
- освіта та фахова підготовка;
- планування подорожей та резервування квитків, місць;
- операції з нерухомістю (телеогляд, телепропозиція);
- довідники, бази даних, бази знань.

Телемоніторинг:

- голосування, опитування;
- дослідження ринків;
- ведення та показ рейтингів;
- обстеження впливу реклами;
- відслідковування та урахування звичок користувачів.

Таким чином, у майбутньому постіндустріальному, інформаційному суспільстві сфера послуг буде домінуючою у задоволенні різноманітних індивідуальних потреб користувачів і визначатиме характер виробничих і соціальних процесів.

Розглянемо тепер місце інформаційної складової у сфері послуг майбутнього суспільства, тобто складової діяльності, пов'язаної зі створенням і застосуванням ІТ при наданні послуг.

Насамперед зауважимо, що будь-яка діяльність людини, в тому числі й отримання послуг, супроводжується обміном інформацією. Така вже "інформатизована" сутність людини як біологічного виду. Інформаційний обмін, як правило, передують будь-якій послугі, супроводжує її надання та фіксує її завершення. Крім того, значну частину послуг, якщо не найбільшу їх частину, складають суто інформаційні послуги, тобто послуги, в яких сутність обслуговування зводиться до споживання користувачами певного виду інформації або до сприйняття від користувачів згенерованої ними інформації.

Можна очікувати, що інформаційна компонента у сфері послуг займатиме значну частку, як за значущістю для користувачів, так і за кількістю задіяних для ІТ ресурсів суспільства. Даний висновок можна підкріпити такою аналогією. Якщо орієнтуватися на сучасні співвідношення працюючих у сфері послуг і сфері ІТ до загальної кількості працюючих (відповідно, 70 і 50%) у США, то в інформаційному суспільстві можна очікувати їх частки (відповідно 90 і 65%). Відносно працюючих у сфері послуг сфера ІТ буде іще більшою - близько 70%.

Така частка інформаційної компоненти у сфері послуг майбутнього суспільства, на перший погляд, здається завеликою. Але відомо, що інформаційний обмін, споживання інформації є надто значущими для кожної особи протягом всього життя. У дитинстві та в юнацькі роки споживання інформації є обов'язковим атрибутом навчання, пізнання світу, становлення людської особистості. У зрілі роки всіма своїми органами чуття людина жадібно всотує інформацію з свого оточення задля кращого орієнтування в ньому. Для задоволення суто інформаційних потреб людини отримали наймасовішого поширення періодична преса, радіомовлення і телебачення, індустрія аудіо- та відеозаписів. Людина також щоденно генерує у великій кількості інформацію при спілкуванні з собою подібними. Недарма мовиться, що "спілкування є найбільшою розкішшю у житті". Немає тяжчої кари для людини, як позбавлення спілкування з іншими людьми. Навіть у місцях позбавлення волі, хай і в обмежених обсягах, спілкування з зовнішнім світом вважається невід'ємним правом засудженого, а багатоденні випробування космонавтів у сурдокамері є найтяжчими для них. Наведені аргументи дають право вважати, що в майбутньому інформаційна компонента переважатиме матеріальні компоненти і у сфері послуг, і у суспільстві в цілому.

Попри пріоритетність інформаційної складової, матеріальна складова залишиться неодмінним атрибутом багатьох послуг. Тому логічно постає проблема органічного поєднання інформаційної, матеріальної та інших складових при наданні комплексних послуг користувачам, коли ІТ є лише однією з компонент більш складної послуги. Тут варто зазначити, що всього 20 років тому навіть найпередовіші фахівці з інформаційних технологій (наприклад, президент Bell Laboratories) вважали матеріальну компоненту людського суспільства головною і в майбутньому "Інформаційному Віці", критикуючи концепцію постіндустріальної ери [6, т.1, с. 5-8]. Зараз більшість фахівців ІТ сходяться на думці про переважання інформаційної компоненти в Інформаційному Суспільстві і реальність входження людства в Постіндустріальну Еру.

При наданні комплексних послуг не можна вважати зручним для користувачів, коли вони з допомогою інформаційної системи і швидко, і зручно замовляють необхідні їм послуги, а здійснення їх чекають кілька годин або днів. Тому для конкретного типу послуги, а в перспективі й для кожного користувача, необхідно буде

1. Сфера застосування інформаційних технологій

встановлювати свій сценарій надання комплексної послуги, оптимально поєднуючи інформаційну, матеріальну, енергетичну та інші компоненти послуги.

Можна прогнозувати, що всі види послуг не можна буде охопити стаціонарними (домашніми чи офісними) інформаційними системами користувачів. Очевидно, що необхідні також персональні переносні (wearable) інформаційні системи, які можуть постійно перебувати при користувачах, подібно до годинників або грошових гаманців (кредитних карток). З допомогою таких переносних інформаційних систем вдасться поєднати інформаційну компоненту послуг з іншими компонентами безпосередньо в місцях надання таких послуг. Стаціонарні інформаційні системи використовуватимуться для більш комфортного отримання інформаційних послуг, а також отримання тієї частини комплексних послуг, для яких затримка між початком і завершенням послуги не критична, як у випадках купівлі або продажу нерухомості, попереднього замовлення квитків чи місць у готелях, тощо.

Резюмуючи вищенаведене, доходимо висновку, що сфера послуг і сфера ІТ у майбутньому стануть більш важливими в економіці й суспільному житті України при її переході від витратного індустріального до ресурсозберігаючого інформаційного суспільства. За кількістю працюючих ці сфери можна оцінити такими частками: 90 і 65% відповідно. Очевидно, що в таких самих пропорціях будуть і частки ВВП, які створюватимуться цими сферами у суспільстві майбутнього. Повного витіснення матеріальних, енергетичних та інших складових комплексної послуги інформаційною компонентою у сфері послуг не відбудеться і в майбутньому. Тому актуальним стає питання їх оптимального поєднання в місцях надання комплексних послуг або в нестационарних місцях перебування користувачів. Задля цього, очевидно, слід розвивати сектор мобільних або переносних інформаційних систем для застосування ІТ в будь-якому місці надання послуг або місці перебування користувача. Інформаційні послуги, а також комплексні послуги, не критичні до фактору часу або місця надання, найбільш комфортно забезпечуватимуться у місцях постійного перебування користувачів домашніми або офісними інформаційними системами.

1.2.2. Сегментація ринку інфопослуг

У справі застосування ІТ дуже важливими є ринкові відносини при організації надання інфопослуг. З широким поширенням Інтернету юридичні або фізичні особи, які надають інфопослуги того чи іншого виду, отримали найменування своєї ролі - "надавачі послуг" (service providers, "сервіс-провайдери"). Відомі надавачі Інтернет-послуг (ISP), надавачі мережних послуг (NSP), надавачі інформаційних (контент-) послуг (CSP), надавачі програмних застосувань (ASP). Перші надають доступ до базової Інтернет-мережі та локальні інфопослуги (реєстрація імені користувача, поштові скриньки, відображення популярних інформаційних масивів, тощо). Другі надають мережні послуги користувачам (виділені та віртуальні канали і тракти, віртуальні мережі, управління віртуальними мережами, тощо). Треті надають доступ до ведених ними баз даних, баз знань, періодичних видань, аудіо- та відеопрограм, тощо. Четверті централізовано, але на вимогу користувачів забезпечують функціонування спеціальних процедур (процесів) обробки даних користувачів або виконання спеціальних видів обслуговування.

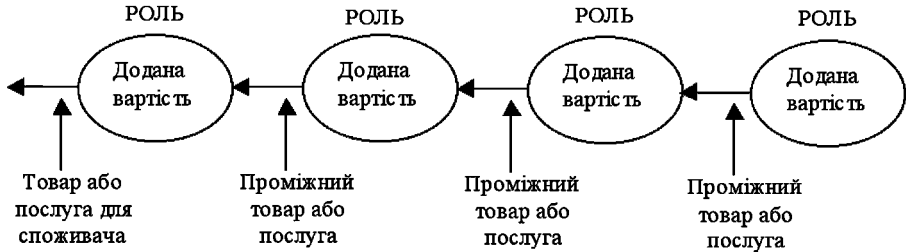

Рис.1.3

Можна собі уявити й ширше коло надавачів послуг у разі розширення номенклатури їхніх послуг та при більш вузькій їх спеціалізації на окремих видах послуг. Тому перспективнішим слід вважати загальний підхід до визначення ринкових ролей окремих діючих на ньому осіб, прийнятий в [7]. В його основу покладено уявлення про ринок інфопослуг як велике підприємство і застосовано до цього ринку класичну модель додання вартості при проходженні початковим продуктом кожної виробничої операції і перетворенні проміжного продукту в кінцевий продукт споживання (рис.1.3). На відміну від класичної моделі підприємства операційні

1. Сфера застосування інформаційних технологій

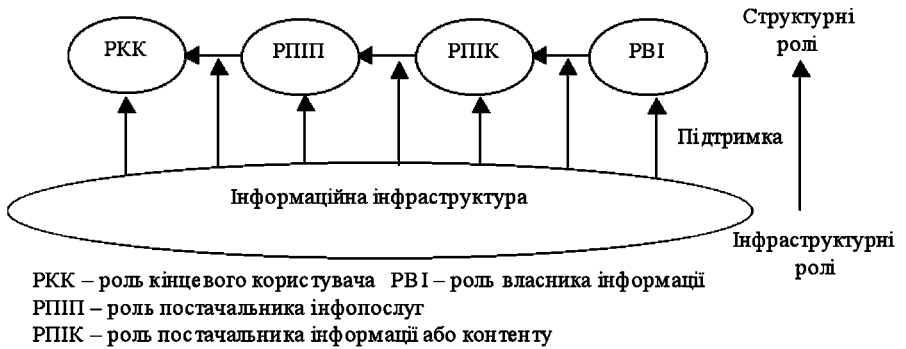

Рис.1.4

робочі місця вартісного ланцюга в моделі названо "ролями". Приклад конкретизації загальної моделі ринкового підприємства для інформаційного обслуговування користувача показано на рис.1.4.

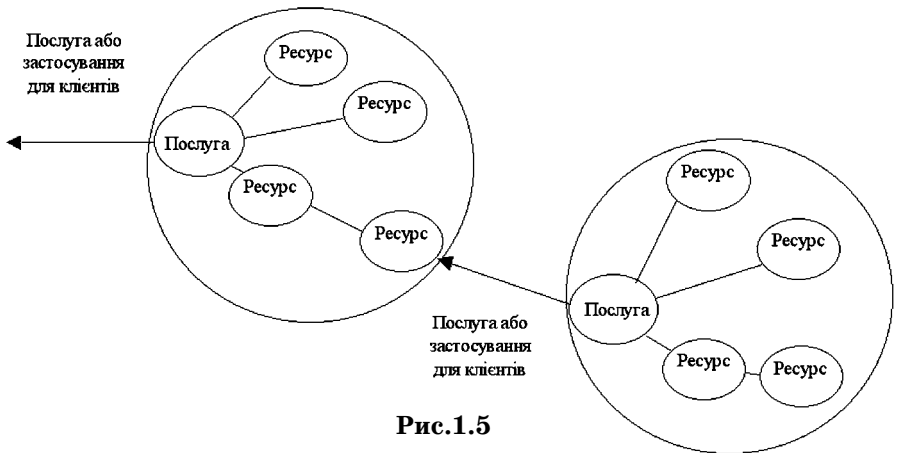

Рис.1.5

Між ролями ринку інфопослуг можуть існувати не тільки послідовні зв'язки, а й більш складні, мережоподібні. Це впливає з уявлення про структуру окремої ролі, яка будується на деяких ресурсах, що можуть належати цій ролі або надаватися від іншої ролі. Дану тезу пояснює рис.1.5.

Окремий ресурс або кілька ресурсів ролі можуть утримуватись або експлуатуватись окремою діючою особою ринку (провайдером).

Така частина ролі іменується сегментом. Іншими словами, провайдер не обов'язково повинен виконувати всі функції ринкової ролі: він може сконцентруватись на оптимальному виконанні тільки частини їх.

Отже, сегментація ринку - це подрібнення його сукупної діяльності на окремі, визначені за окремими видами ресурсів, інтересами провайдерів або ринковими ролями, види діяльності. Сегментація ринку інфопослуг є природним явищем для нього, оскільки він характеризується великою номенклатурою послуг, а також осіб і засобів, які ці послуги надають.

1.2.3. Інтеграція послуг для користувача

Неважко уявити, що зі збільшенням масштабів інформатизації країни, з розвитком і сегментацією ринку послуг зростає й кількість діючих осіб (і фізичних, і юридичних) та їх зв'язків, складнішими стають інформаційна інфраструктура і процеси інформаційного обслуговування користувачів. За традиційного підходу до обслуговування користувачів для кожного виду або групи послуг створюється окрема служба зі своїми розгалуженнями або представництвами на деякій території. Для того, щоб скористуватися певним набором різноманітних послуг, користувач повинен по черзі відвідувати пункти або представництва окремих спеціалізованих служб, знайомитися і вивчати правила надання послуг цими службами. Очевидно, що при збільшенні кола послуг, які бажає мати користувач, зростають накладні витрати часу користувача, стає незручним процес отримання послуг. Недарма у побуті дістали поширення універсаги, універсами, супермаркети, комплексні пункти обслуговування клієнтів.

Інформаційні технології за рахунок економічного обміну необхідною інформацією дозволяють організувати комплексне і різноманітне обслуговування користувачів з максимальною для них зручністю та високою виробничою ефективністю для провайдерів послуг. Організація одного універсального пункту інформаційного або комплексного обслуговування (так званого "порталу") не є надто складним завданням при використанні сучасних ІТ. З їх допомогою вся складність організації системи надання користувачеві найрізноманітніших інформаційних та комплексних послуг може бути прихованою від користувача за прозорістю і простотою людино-машинного інтерфейсу користувача з порталом.

Тільки в цьому випадку з розвитком інформаційної інфраструктури, з удосконаленням системи обслуговування користувачів можуть бути досягнуті і доступ усіх користувачів до пропонуванних окремих видів послуг, і можливість для користувача вибору необхідних йому (або прийнятних для нього) послуг. Через універсальний пункт обслуговування або через персональний засіб телеспілкування (персональний комп'ютер, мобільний телефон, комунікатор, органайзер, персональний цифровий секретар) і інформаційну інфраструктуру загального користування користувач може отримати всі доступні в інформаційному суспільстві послуги. Більше того, з допомогою вбудованих до його персональних засобів телеспілкування програмованих адаптаційних механізмів, а також подібних механізмів у спеціалізованих обслуговуючих комплексах (серверах), він може отримувати персоналізований набір послуг і варіантів їх надання. Таким чином досягається як інтеграція всіх видів послуг для кожного конкретного користувача, так і персоналізація їх номенклатури під смаки і можливості конкретного користувача. Іншими словами, в перспективі можна досягти розв'язання відомого протиріччя між економічністю масового спеціалізованого обслуговування та комфортністю індивідуального обслуговування на замовлення.

З причини великої складності інформаційної інфраструктури (II), що обслуговуватиме користувачів у майбутньому, виникає необхідність систематизованого підходу до встановлення відносин користувача з цією інфраструктурою. Найбільш докладно дані проблеми розглянуті в ході розробки стандартів для ГІ і систематизовані у вигляді положень Рекомендації Y.110 (Принципи та каркасна архітектура ГІ) [7, розділ 5].

З точки зору користувача, II, що його обслуговує, є результатом поступового об'єднання (конвергенції) засобів і послуг трьох окремих індустріальних галузей: телекомунікаційної, комп'ютерно-інформатизаційної, споживчо-розважальної. Поступово, з розвитком цієї тристоронньої конвергенції, інформаційні та комплексні потреби користувача будуть усе повніше задовольнятися універсальними засобами II. Однак, потреби користувача - не єдиний визначальний фактор у формуванні майбутньої II. Є багато зацікавлених груп діючих осіб, що мають свої точки зору на II, і тому по-своєму впливають на формування II, а отже, і на її характеристики, що стосуються користувача. На **рис.1.6** наочно

1.2. Інформаційні та комплексні послуги

представлено основні види інтересів (точок зору), які формують майбутню ІІ. Багатоаспектний підхід є типовим при розгляді великих та складних систем, і тому цілком правомірне його застосування до такого складного об'єкта, як ІІ.

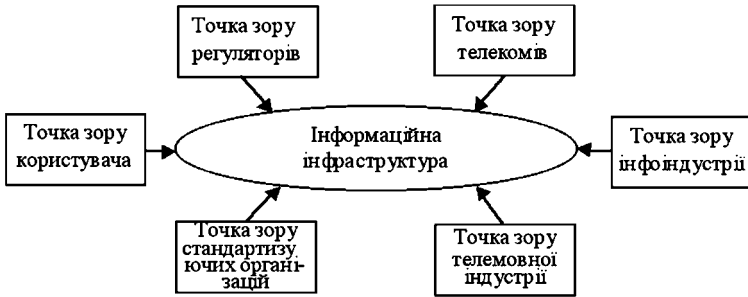

Рис.1.6

Проте багатоаспектність може бути застосована і до самої точки зору користувача, оскільки вона при ближчому розгляді також є складним об'єктом: і користувачі бувають різні, і навіть той самий користувач для задоволення своїх різних потреб може мати різні точки зору на ІІ. Так, користувач може цікавитись тільки іншими користувачами ІІ, з якими він встановлює свої інформаційні відносини (асоціації) і його не цікавитимуть ніякі деталі й механізми, що забезпечують ці відносини (рис.1.7а).

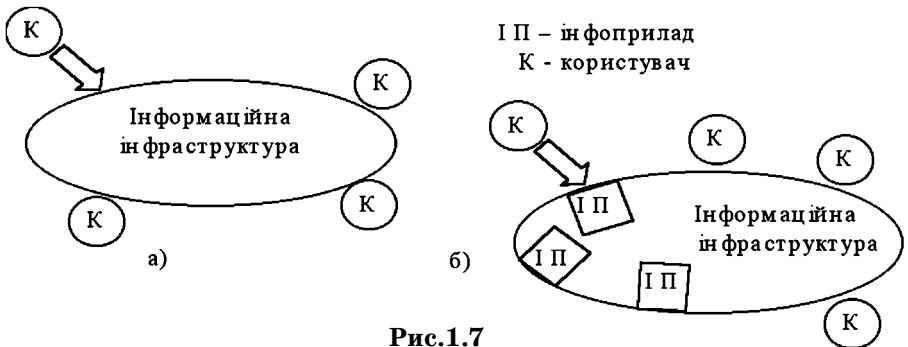

Рис.1.7

У більшості випадків користувача цікавитимуть й інформаційні прилади й застосування, які можна задіяти в інфопріладі для встановлення потрібних відносин зі своїми

адресатами (рис.1.7,б). Інколи користувача можуть цікавити не тільки інфоприлади або застосування, які він використовує, але й інфраструктурні ролі П, які забезпечують інформаційні зв'язки даного користувача (рис.1.8). Остання точка зору вже істотно змінило спосіб, яким П обслуговує користувача. У перших двох випадках надавач послуг включає частину інфраструктурних послуг у власну послугу, надаючи користувачеві кінцевий продукт-послугу. В останньому випадку користувач сам обирає необхідну інфраструктурну послугу і, таким чином, сам несе відповідальність за результат обслуговування.

Концептуально, співвідношення користувача та П ілюструє **рис.1.9**, який визначає чотири типи основних елементів П:

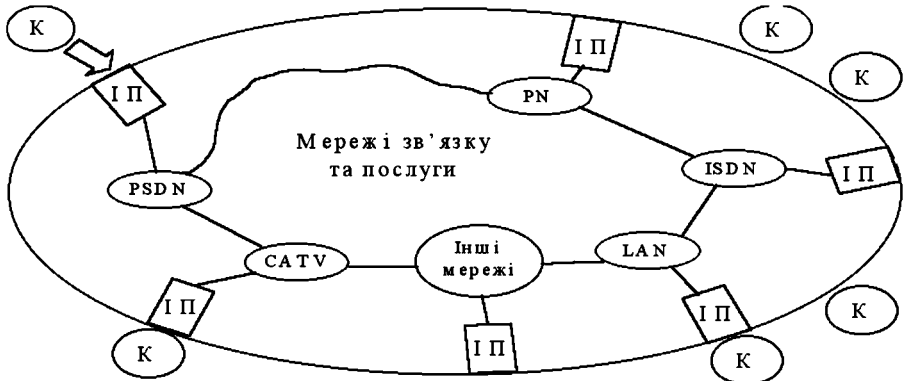
- 1) користувачі, які створюють, обробляють, використовують інформацію і маніпулюють нею;
- 2) інформаційні прилади (appliances), які використовуються користувачами для зберігання, обробки та доступу до інформації;
- 3) комунікаційна інфраструктура, що транспортує інформацію між географічно рознесеними інфоприладами;
- 4) інформація, яка створюється з допомогою прикладного ПЗ, наприклад, інформація системи домашніх закупівель, ігри, тощо, а також відео, аудіо, текстова і графічна інформація, яка може бути перетворена з існуючого носія в електронну форму для використання користувачами П.

1.3. Економіка інфопослуг

З досвіду впровадження інновацій (нових систем або технологій) відомо, що сфера і масштаб їх застосування залежать від економіки їх життєвого циклу та від їх ефективності для користувачів, тобто від співвідношення трьох основних і взаємозалежних економічних показників:

- 1) суми витрат на створення, впровадження і експлуатацію інновації;
- 2) суми позитивного ефекту від застосування інновації;
- 3) суми фінансів, які може витратити на інновацію замовник (користувач).

Ключовим показником є перший, оскільки, зменшуючи витратну частину інновації, можна досягти наймасовішого

PSDN – пакетна комутована мережа ПД
 CATV – мережа кабельного телебачення
 LAN – локальна мережа
 PN – приватна мережа
 ISDN – цифрова мережа інтегрованого обслуговування

К - користувач
 І П - ін фоприлад

Рис.1.8

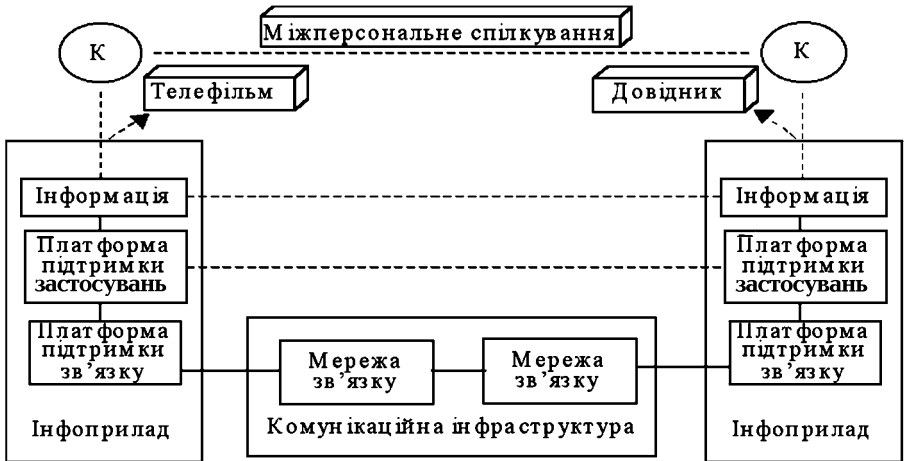

Рис.1.9

1. Сфера застосування інформаційних технологій

застосування будь-якої інновації за умови позитивного ефекту від її використання. І навпаки, який би великий ефект не обіцяла користувачеві інновація, вона не набуде поширення за витрат, що перевищують фінансові можливості користувачів.

Для сучасних ІТ, які вважаються наукомісткою і недешевою сферою з багатообіцяючою ефективністю використання, цей показник практично і визначає масовість застосування. Рівень витрат на сучасні ІТ вже приблизно відомий за рівнем ринкових цін засобів інформатизації розвинутих країн, який можна охарактеризувати такими оцінками вартості основних компонентів масової ІТ:

масовий ПК - \$1000;

масовий серверний комплекс для надавачів послуг - \$30000;

питома (на одне мережне закінчення) вартість мережі зв'язку - \$1000;

масовий інформаційний продукт (аудіо- та відеозаписи, ігри) - \$10.

Такий рівень цін на засоби ІТ в розвинутих країнах, що мають ПВВП на рівні \$25-35 тис., як відомо, дає змогу досягти і високої ефективності засобів ІТ, і значної масовості їх застосування. Одночасно такий рівень цін на засоби ІТ в Україні за такої самої високої ефективності цих засобів для користувачів, не дає змоги говорити про більш-менш значущу масовість інформатизації. Так було дотепер і надалі прогнозується багатьма фахівцями в Україні на майбутнє. Однак значні досягнення останнього десятиріччя в елементно-технологічній базі засобів ІТ (процесори, оперативна пам'ять та накопичувачі, замовні "системи на чіпах" (ASIC), оптичні волокна, пасивні й активні елементи оптичних мереж зв'язку зі спектральним ущільненням, і т.п.) та прогнозований на найближчі 15-20 років подальший прогрес у цій галузі (за законом Мура) дають підстави для прогнозування істотно кращих вартісних характеристик майбутніх засобів ІТ, ніж ми маємо сьогодні.

Для України ступінь покращення вартісних характеристик засобів ІТ істотно залежатиме від технічної політики, яку вона буде провадити. За політики вичікування і тотального імпорту засобів ІТ, яку ми маємо на сьогоднішній день, ступінь здешевлення буде невеликим, приблизно 2-3 рази за десятиріччя. Це той темп, що спостерігається на ринку розвинутих країн, які принципово не можуть дозволити собі більш швидкого здешевлення засобів ІТ, щоб

1.3 Економіка інфопослуг

не допустити розвалу свого ринку інфозасобів та інфопослуг. Якщо ж в Україні буде проводитися активна технічна політика, орієнтована на запозичення елементно-технологічної бази розвинутих країн з максимальним використанням власних можливостей, як це робиться, наприклад у країнах Південно-Східної Азії (Тайвань, Сінгапур, Китай, і т.д.), то можна очікувати й більш стрімкого покращення вартісних характеристик засобів ІТ - у 10 і більше разів за десятиріччя.

Таблиця 1.1

Прогнозовані питомі (на одного користувача) економічні показники НІІ (у.о.)

Основні компоненти НІІ	Інфоприлади	Мережа зв'язку	Сервери	Контент
Основні власники засобів	Населення	Телекоми	Надавачі послуг	Видавці
Рівень цін (капітальні витрати)	100	25	5	1
Річні витрати на супровід	10	2,5	0,5	0,5
Експлуатаційні витрати	5	1,3	0,25	0,1
Витрати за 5 років	175	39	8,8	1,75
Рівень тарифів (у місяць)	-	0,65	0,15	0,05

У табл.1.1 подано прогнозований рівень цін на основні компоненти НІІ України за умови проведення активної технічної політики. Результати окремих досліджень показують, що така політика дозволить досягти поданих у таблиці показників вже через 3-4 роки, і на цій основі вже до 2010 року в Україні могла б бути створена НІІ ємністю 37,5 млн. інфоточок з найпростішими, але функціонально достатніми інфоприладами (типу дротових пейдж-телефонів, Web-приставок, кишенькових цифрових помічників з можливістю підключення до мереж, тощо), а також з корисним і цікавим інформаційним та послуговим наповненням. Пропускна спроможність такої НІІ розрахована на швидкість передачі для кожної інфоточки 2 Мбіт/с і була б достатньою для одночасної (паралельної) доставки в інфоточку кількох інтерактивних каналів з середньою інтенсивністю навантаження 0,5 Ерланг, у тому числі: багатопрограмного (за вибором користувача) телемовлення і радіомовлення, відеотелефонного зв'язку, Інтернет. Прогнозований рівень тарифів у такій НІІ (останній рядок таблиці) був би цілком

прийнятним для переважної більшості населення, навіть за умов стагнації й післякризового розвитку економіки України.

Дані **табл. 1.1** ілюструють можливості сучасної елементно-технологічної бази розвинутих країн. Елементна база 2010 року дозволить отримати ще більш вражаючі показники при тій же функціональності й дасть змогу ставити перед НІ більш масштабні завдання підвищення інформаційного комфорту при наданні інфопослуг. Наприклад, можливим стане забезпечення для кожної інфоточки інтерактивного каналу зі швидкістю до 100 Мбіт/с, забезпечення кількох одночасних телепрограм високої чіткості за вибором користувача, тощо. Дослідження з цього напрямку потрібно починати в Україні вже сьогодні.

2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку

2.1. Загальні положення

Зв'язок, як уже зазначалося, є складовою інфраструктури суспільства та відображає його економічний розвиток. В свою чергу, економіка країни визначає рівень розвитку зв'язку. Але різні країни мають свої цілі розвитку, свої пріоритети галузей економіки. Разом з тим, є ряд об'єктивних закономірностей, які пов'язують розвиток зв'язку та економічний розвиток суспільства у державі. Деякі закономірності відомі давно, інші визначені недавно, частина ще досліджується. Наведемо основні з них, які визначають розвиток зв'язку як в окремій країні, так і в цілому світовому суспільстві, на основі вже виконаних досліджень, наприклад [1,2,4].

Слід зазначити, що Міжнародний Союз Електрозв'язку (ITU) вже протягом багатьох років веде статистичний облік даних для мереж зв'язку держав, які є його членами, та видає довідники, в яких основою для порівнянь є розвиток електрозв'язку. В них наводяться дані про кількість основних телефонних апаратів (ОТА), персональних комп'ютерів (ПК), основних абонентських ліній, з'єднаних з АТС. Важливим параметром мережі є телефонна щільність (ТЩ) - число ОТА на 100 жителів. Формально ТЩ відображає стан мережі зв'язку, але Міжнародний валютний фонд відносить ТЩ до ключових економічних показників держав.

Залежність між ТЩ і подушним валовим внутрішнім продуктом (на душу населення країни - ПВВП) відома давно. Вперше таку залежність було встановлено і опубліковано в 1963 р. [9]. На **рис.2.1** подано сучасну діаграму Джіппа - кореляційну залежність між ТЩ та ПВВП (суцільна лінія). Діаграма Джіппа відбиває не тільки рівень розвитку мережі зв'язку, а й економічний рівень країни, її стан та рівень життя людей в ній, оскільки, за визначенням, ПВВП пропорційний національному доходу, і чим вище ПВВП, тим вище в середньому добробут кожного жителя країни. *)

---

*) Наведені дані відповідають стану економіки України та Росії в 1985-1990 рр.

2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку

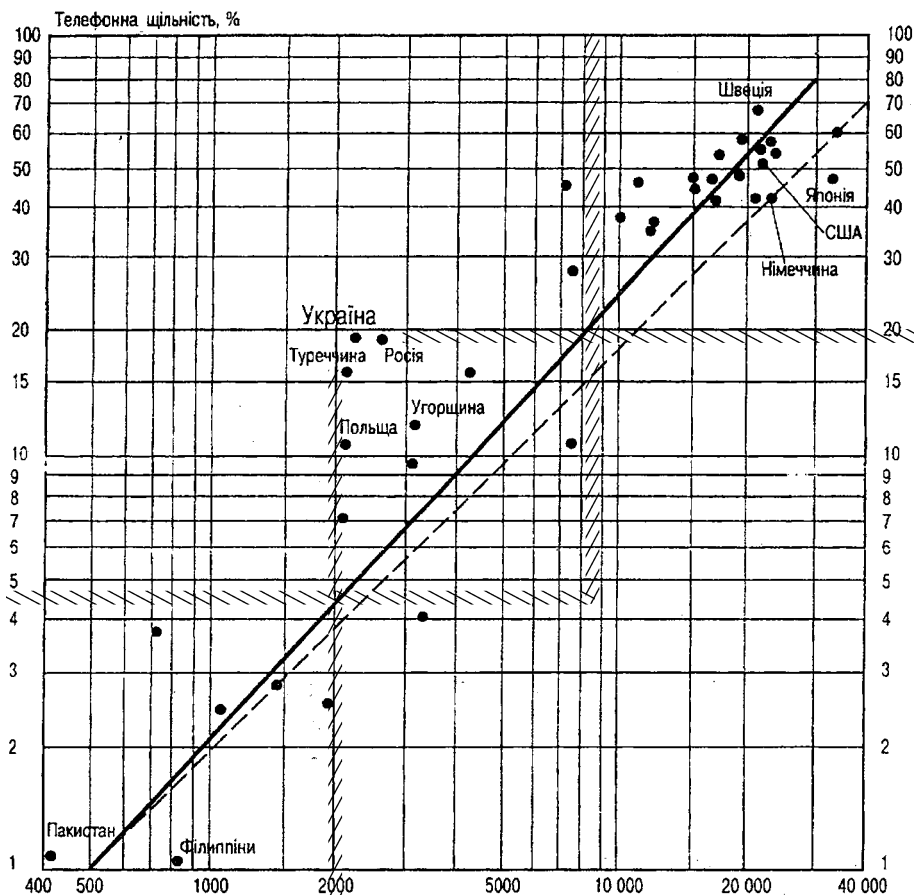

Рис.2.1

Прямокутниками на **рис.2.1** виділені три групи країн: права верхня - промислово розвинуті країни з високим рівнем економіки; ліва нижня - країни, які розвиваються, з низьким рівнем економіки, та середня група країн - з середнім рівнем економіки.

До середньої групи входять країни колишнього соціалістичного табору - великі країни, які мають середній рівень економіки і ТЩ, близьку до середньосвітової - 10,6 [9]. Україна та Росія належать до середньої групи країн. Вони можуть поступово "підніматись вгору", наближаючись до промислово розвинутих країн при темпах зростання ВВП 6-10% на рік, а можуть і

2.1. Загальні положення

"опуститися вниз" і стати економічно слабозвинутими країнами, якщо зростання ВВП не перевершить 2% на рік. Це залежить від зростання виробництва, продуктивності праці у всіх галузях економіки країни, що в значній мірі визначається загальноекономічною політикою держави.

Таблиця 2.1

Показники груп країн за рівнем економіки

Група	Позначення	Населення, млн.	ВВП, млрд. дол.	ПВВП, дол.	Число ОТА млн.	Телефонна щільність, %
Світ		5486	23334	4300	546	10,3
Перша (вища)	VH	837	18.669	22300	398	47,6
Друга (середня)	A	674	2451	3600	81	12
Третя (нижня)	L	3975	2214	560	67	1,7

Цікаво розглянути і порівняти показники трьох груп країн, що наведені в табл.2.1. Середня світова величина ПВВП становить 4300 дол., ій відповідає ТЩ 10,3. Нижня межа першої групи за ПВВП - 8600 дол., а нижня межа другої групи - 2150 дол., що відповідає розподілу країн на три групи (рис.2.1). Цим межам груп відповідають ТЩ 17,7 та 4,5.

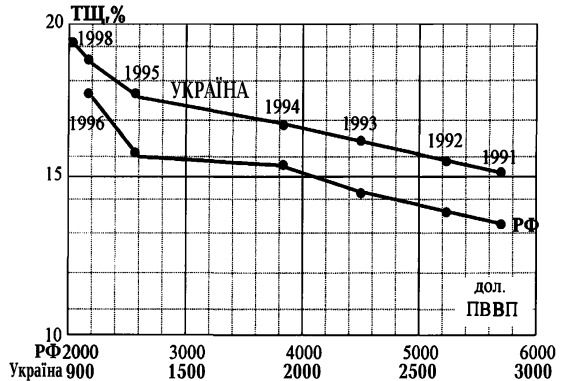

Рис.2.2

На рис.2.2 показана динаміка змін величини ТЩ в Росії та в Україні за останні роки. Як бачимо, рух на кривих відбувається з інверсією, з правого боку на лівий. Це пояснюється особливістю сучасного стану економічного розвитку цих країн.

2.2. Основні закономірності розвитку інфокомунікацій

Зв'язок (телекомунікації) - частина виробничої інфраструктури суспільства, до якої також відносяться інформатика, енергетика, транспорт. Економічний розвиток суспільства

супроводжується розвитком телекомунікацій. Яким чином повинні розвиватися телекомунікації? За яким правилом чи законом? Наприклад, в Україні введення одного нового телефону в середньому коштує 1000-1500 дол. Для щорічного введення 1 млн. нових телефонів потрібно 1-1,5 млрд. дол. Очевидно, введення 1млн. телефонів - серйозне економічне й технічне завдання. Визначення кількості телефонів, що вводяться, та інших терміналів - основна задача прогнозування розвитку телекомунікацій. Якщо темпи розвитку телекомунікацій відстають від темпів росту суспільства, то телекомунікації стримують розвиток суспільства. Якщо ж розвиток телекомунікацій істотно випереджає розвиток суспільства, то їхнє недовикористання призводить до великих економічних втрат. Тому фахівці досліджують макроекономічні закони розвитку і прогнозування розвитку суспільства.

Значних успіхів досягли вчені Російської Федерації (РФ) [9, 10]. Вони запропонували метод прогнозування розвитку телекомунікацій РФ на основі сформульованих ними трьох базових законів.

2.2.1. Інформаційно-економічний закон та його наслідок - пропорційно випереджувальний розвиток телекомунікацій

Цей закон визначає вплив економіки на розвиток телекомунікацій. Математично його можна виразити у такий спосіб:

$$I = A G, \quad (2.1)$$

де I - обсяг виробничої інформації, створеної в країні за рік;

G - річний ВВП країни;

$$A = I_0 / V_0;$$

I_0 - середній обсяг виробничої інформації окремого виробника;

V_0 - середній обсяг продажів, при якому ВВП дорівнює добутку числа виробників M на середній обсяг продажів V_0 .

Мають право на існування два формулювання даного закону:

- 1) річний обсяг виробничої інформації в країні пропорційний її річному ВВП;
- 2) ВВП, створений в країні за рік, пропорційний обсягу виробничої інформації, тобто можна записати даний закон у формі

$$G = I/A, \quad (2.2)$$

Інформаційно-економічний закон у вигляді (2.1) чи (2.2)

2.2. Основні закономірності розвитку інфокомунікацій

виражається через річні показники інформаційного й економічного процесів. Тому (2.1) і (2.2) є інтегральним вираженням наведених процесів за рік і в явному вигляді не містять часового параметра. За своїм характером залежності (2.1) і (2.2) близькі до лінійної апроксимації відомої кореляційної діаграми Джіппа (див. **рис.2.1**).

З огляду на те, що виробнича інформація не єдина на товарному ринку (існує експорт, імпорт, ринок кредиту й ін.), можна запропонувати ще два формулювання інформаційно-економічного закону:

- 1) обсяг інформації, створений в країні за рік у процесі макроекономічного кругообігу, пропорційний валовому національному продукту країни;
- 2) річний валовий національний продукт країни пропорційний обсягу інформації в макроекономічному кругообігу.

При цьому математичний запис закону у формі (2.1) чи (2.2) не змінюється, але величина A визначається всіма складовими кругообігу макроекономіки країни. Зважаючи на те, що інформаційні й економічні процеси відбуваються невинно, інформаційно-економічний закон можна представити також у вигляді

$$I(t) = A G(t) \text{ або } G(t) = I(t)/A, \quad (2.3)$$

де t - поточний час;

$$I(t) = \int_{-\infty}^t i(t) dt, \quad G(t) = \int_{-\infty}^t g(t) dt,$$

$i(t), g(t)$ - функції збільшення обсягів інформаційного й економічного процесів відповідно.

2.2.2. Закон нерівномірного розподілу прибутків та розподіл попиту на телекомунікаційні послуги

Даний закон визначає розподіл попиту на телекомунікації серед населення чи його груп, повернення інвестицій, доходи операторів і виробників. Закон нерівномірного розподілу доходів був встановлений італійським економістом Парето на підставі численних емпіричних даних з розподілу доходів у різних країнах наприкінці XIX століття. Він відноситься до інтуїтивних законів і має значення не тільки для економіки, а справедливий також у ряді інших випадків людської діяльності, що мають статистичну природу і не сходяться до нормального закону розподілу.

Особливе значення закон Парето має для визначення попиту на послуги виробничої інфраструктури суспільства (енергетика, транспорт, телекомунікації, інформатика). Інфраструктура створюється в інтересах усього суспільства, але через різницю в доходах члени суспільства можуть придбати різну кількість послуг. Для прогнозування розвитку суспільства необхідно знати темпи розвитку інфраструктури і попит на її послуги. Це залежить як від ВВП країни в цілому, так і від розподілу його усередині суспільства. Знання попиту необхідне для постачальників послуг і телекомунікаційного устаткування. Тому і виникла задача визначення попиту на традиційні і перспективні телекомунікаційні послуги.

Закон Парето характеризує розподіл доходів і може бути представлений у такий спосіб:

$$N = a / X^k; \quad (2.4)$$

де N - кількість людей, що мають дохід, не менший за X ; a - нормуюча стала; k - показник ступеня.

Відповідно до (2.4) закон Парето можна сформулювати так: чим більший дохід X , тим меншою є кількість людей з таким доходом. Якщо нормуючий множник a не грає суттєвої ролі, то показник ступеня k сильно впливає на розподіл доходу. Як правило, k змінюється в широких межах (1,35...1,8), залежно від досліджуваної групи населення. Найбільш імовірним вважається $k=1,5$.

Цей закон, по суті, визначає нерівномірність доходів серед членів суспільства, що завжди було темою, як для суспільних обговорень, так і для наукових досліджень. Нерівномірність доходів стала одним з показників, що характеризують суспільство. Часто нерівномірність доходів у різних країнах ілюструють кривими Лоренца, що показують відносну нерівномірність доходів в інтегральному вигляді.

На **рис.2.3** представлені криві Лоренца для ряду країн, у тому числі й для України. По осі абсцис показана частка населення, по осі ординат - частка доходу. Чим ближче крива до діагоналі, тим рівномірніший розподіл доходу серед населення. Діагональ є крайнім випадком і показує абсолютно рівномірний розподіл доходу, коли всі жителі країни мають однаковий прибуток. Чим більше відхилення кривої від діагоналі, тим нерівномірніший розподіл доходу. Держава до певної міри вирівнює розподіл доходу

2.2. Основні закономірності розвитку інфокомунікацій

шляхом оподатковування: чим більший дохід, тим більший сплачується податок. Прибуток, %

У [10] з допомогою правила 20/80 були отримані асимптотичні оцінки розподілу доходів, що математично доводять справедливість закону Парето. Правило 20/80 формулюється так: 20% людей виконують 80% роботи. Це правило можна доповнити його наслідком: у кожній групі населення (країн) є свої підгрупи, що задовольняють правилу 20/80, тобто правило 20/80 можна застосовувати багаторазово. Дане правило фактично є аксіомою, що не вимагає доказу. Воно визначає розподіл доходів і, як наслідок, виробництво і споживання інформації, тобто попит послуг телекомунікацій.

Відповідно до правила 20/80 розподіл роботи серед населення є нерівномірним і різко нелінійним. З такого нерівномірного розподілу роботи повинен випливати висновок про нерівномірність розподілу доходів, що і має місце в дійсності. На **рис.2.4** показано розподіл доходів світового співтовариства серед населення. Найбагатша п'ята частина населення (20%) одержує 82,7% доходу світового співтовариства, що збігається з Правилем 20/80. У [10] розглянуто приклад застосування цього правила для телекомунікацій, у якому приведені дані з необхідних абонентських швидкостей передачі інформації залежно від відносного доходу або відносної продуктивності праці в різних групах користувачів.

Відповідно до правила 20/80 розподіл роботи серед населення є нерівномірним і різко нелінійним. З такого нерівномірного розподілу роботи повинен випливати висновок про нерівномірність розподілу доходів, що і має місце в дійсності. На **рис.2.4** показано розподіл доходів світового співтовариства серед населення. Найбагатша п'ята частина населення (20%) одержує 82,7% доходу світового співтовариства, що збігається з Правилем 20/80. У [10] розглянуто приклад застосування цього правила для телекомунікацій, у якому приведені дані з необхідних абонентських швидкостей передачі інформації залежно від відносного доходу або відносної продуктивності праці в різних групах користувачів.

2.2.3. Логістичний закон

Якщо інформаційно-економічний закон і закон розподілу попиту на телекомунікаційні послуги характеризують рівень розвитку

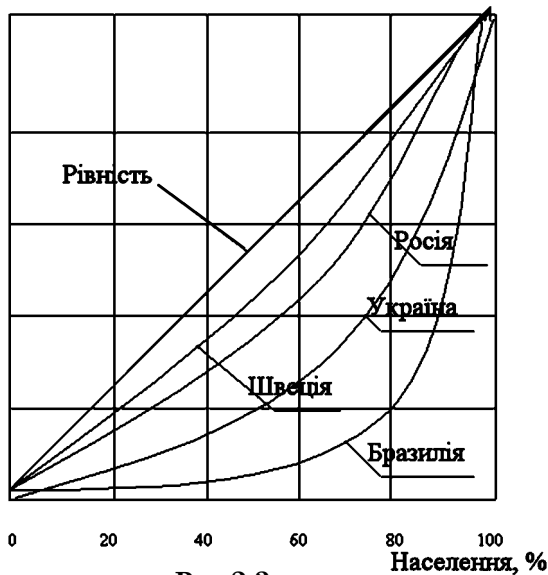

Рис.2.3

2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку

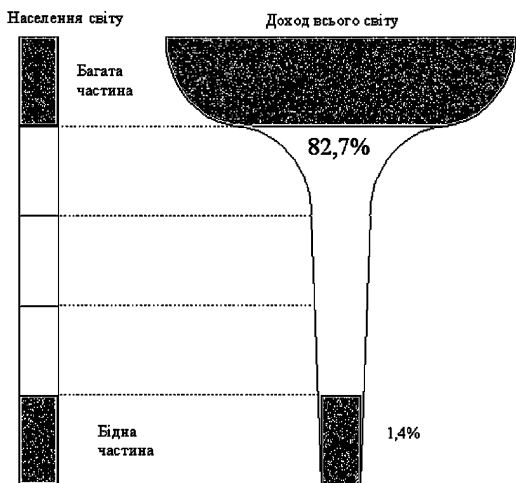

Рис.2.4

телекомунікацій у визначений момент часу, то логістичний закон розвитку телекомунікацій визначає їх розвиток у часі. Графічно він характеризується кривою, що має повільний початок, швидке зростання, лінійний розвиток і насичення. Логістичні криві розвитку телефонізації у світі, РФ і Україні показано на рис.2.5.

Три розглянуті закони прогнозування і розвитку телекомунікацій зв'язані між собою економічними співвідношеннями (ВВП) і визна-

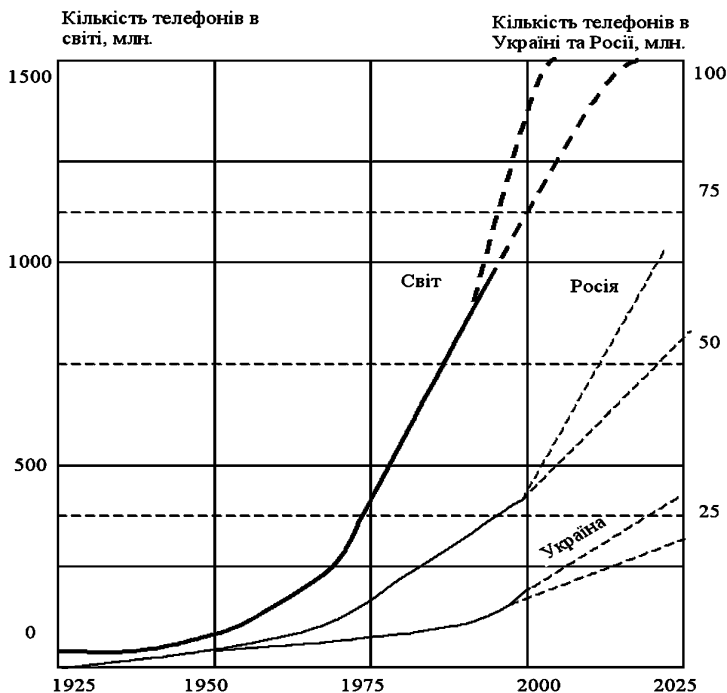

Рис.2.5

чають впровадження телекомунікаційних технологій, тому що мають техноекономічну спрямованість. Те ж можна сказати і щодо прогнозування інформаційних мереж і послуг, конвергенція яких з телекомунікаціями є необхідною умовою побудови Глобального інформаційного суспільства з інфокомунікаційними послугами. Прогнозування розвитку інфокомунікацій розділяється на два напрямки: прогнозування процесів телефонізації і прогнозування процесів телекомп'ютеризації. В обох випадках треба знати рівень насичення, швидкість зростання і точку перегину [10]. Розроблена в [10] методика прогнозування справедлива для обох випадків. Необхідно тільки мати оцінки вартості введення того чи іншого терміналу (послуги) і попиту на такий термінал (послугу). Треба пам'ятати, що при великому інтервалі прогнозування необхідно враховувати кореляцію з динамікою розвитку економіки. Нижче наведено приклад застосування методу прогнозування для оцінки розвитку інфокомунікацій для країн з перехідною економікою.

2.2.4. Прогнозування рівня розвитку телекомунікацій

Прогнозування рівня розвитку зв'язку базується на логістичному законі розвитку, законі пропорційно-випереджувального розвитку, на закономірності нерівномірного розподілу продуктивності праці та необхідної швидкості передавання інформації, а також на особливостях конкретної держави. Має значення її економічний рівень і рівень розвитку зв'язку (положення на діаграмі **рис.2.1**). Отже прогнозування рівня розвитку зв'язку є багатопараметричним.

Розглянемо розвинуті країни першої групи (**рис.2.1**). Будемо вважати, що розвиток іде відповідно з логістичною кривою. Для визначення логістичного закону розвитку в конкретному випадку необхідно знати ряд параметрів логістичної кривої. Безумовно, можна побудувати графік залежності ТЩ для конкретної країни і спробувати визначити параметри логістичної кривої за одним цим графіком. Для розвинутих країн такий підхід забезпечить досить коректні результати, оскільки в цих країнах телефонізація досягла значного рівня, що і дозволяє досить просто визначити рівень насичення V .

Однак, рівень насичення можна визначити й іншим способом. Позначимо через α частку економічно активного населення, до якого належать члени суспільства, що приймають участь у виробництві товарів або послуг, чи мають такі можливості. Покладемо, що в

2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку

розвинутих країнах в середньому всі члени суспільства мають телефони. Відповідно їх частка складає $\alpha\%$ в ТЩ. Припустимо, що всі сім'ї мають телефони, і частка сімей у ТЩ дорівнює $\beta\%$. Таким чином визначимо мінімальну величину насиченості ТЩ

$$V_{\min} = (\alpha + \beta).$$

Разом з тим можна припустити, що представники економічно активної групи придбають ще й стільникові телефони, тобто вдвічі збільшать номерну ємність частини мережі, а майбутні сім'ї зможуть дозволити собі мати два телефони. Таким чином, майбутній рівень насиченості можна оцінити як $V_{\max} = 2(\alpha + \beta)$.

Наприклад, в розвинутих країнах $\alpha=45\%$ и $\beta=30\%$. В цьому випадку $V_{\min}=0,75$, $V_{\max}=1,5$ [9].

Прогнозування розвитку зв'язку на основі логістичного закону дозволяє оцінити і межі телефонізації, і можливі терміни телефонізації. Однак, термін можна встановлювати за умови достатніх інвестицій. В свою чергу, інвестиції в зв'язок залежать від ВВП конкретної країни за певний час. Відомо, що у всіх країнах зростає ВВП, причому у розвинутих країнах зі швидкістю біля 3,5% за рік, а в країнах, що розвиваються, - 7% за рік.

Припустимо, що друга група країн (**рис.2.1**) також має зростання ВВП зі швидкістю 7%. Позначимо темп зростання ВВП через δ . Тоді на n -му році ВВП дорівнюватиме

$$G_n = G(1 + \delta)^n,$$

де G - ВВП до початку досліджуваного періоду; n - число років.

Сумарний ВВП за n років складе

$$S_n = Gq(\delta),$$

де $q(\delta) = (1 + \delta)[(1 + \delta)^n - 1] / \delta$.

Знаючи сумарний ВВП за n років можна знайти обсяг інвестицій в зв'язок H і оцінити можливі обсяги введення нових ОТА. Відповідно з міжнародною практикою дохід операторів зв'язку складає 1,7-2,3% ВВП, а рівень інвестицій - 30-40% від одержаних доходів і може становити від 0,5 до 0,9% ВВП. Позначимо рівень інвестицій як ξ та приймемо $\xi=0,6\%$ ВВП. Обсяг інвестицій в зв'язок складе

$$H = \xi S_n = \xi Gq(\delta).$$

Позначимо вартість введення одного ОТА через r та знайдемо кількість ОТА, які можуть бути введені за n років

$$N = H/r = \xi Gq(\delta)/r.$$

2.2. Основні закономірності розвитку інфокомунікацій

Вартість введення одного ОТА складає приблизно 1000 дол. В **табл.2.2** наведений прогноз розвитку зв'язку в світі по трьох групах відповідно до **табл.2.1** (стовпчики 1,2,3,4,9 - з табл.2.1).

Таблиця 2.2

Прогноз розвитку зв'язку в світі

Група країн	Населення, млн. чол.		ВВП 1991р. млрд. дол.	Зростання ВВП, %	Сума ВВП за 1992-2010 р. млрд. дол.	Інвест. в зв'язок 1992-2000р., млрд. дол.	Ціна ОТА 1991р. дол.	Число ОТА в 1991р. млн.	Прогноз введення ОТА в 1992-2010р., млн.	Сумарне число ОТА до 2010 р. млн.	Телефонна щільність, %
	1991р.	2010р.									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Світ	5486	7200	23334	—	569189	3415	—	546	1842	2388	33
Перша (вища)	837	921	18669	2	434939	2610	2000	398	1305	1703	185
Друга (середня)	647	874	2451	4	70535	423	1500	81	282	363	42
Третя (нижча)	3975	5405	2214	4	63715	382	1500	67	255	322	6

Кількість населення в 2010 р. (стовпчик 3) одержана відповідно до [9]. Рівень зростання (стовпчик 5) для країн першої групи взятий 3,5%, а для двох інших - 7%. Сумарний ВВП (стовпчик 6) та інвестиції в зв'язок (стовпчик 7) одержані відповідно раніше наведених формул. Ціна ОТА (стовпчик 8) пізніше прийнята для розвинутих країн 1200 дол., для решти - 1000 дол.

У стовпчику 10 наведені дані з можливого введення ОТА. Для розвинутих країн одержана величина 1305 млн., яка перевищує насичення Вмакс, у стовпчику 11 - сумарне число ОТА в 2010 р. Прогнозована ТЩ подана в стовпчику 12. В цілому за 19 років імовірно буде введено 2656 млн. ОТА, обсяг інвестицій складе приблизно 3415 млрд. дол.

2.3. Розвиток інфокомунікацій в країнах з перехідною економікою

Інформаційне розшарування світового співтовариства характеризується наявністю трьох груп країн: тих, що виробляють знання, інформацію і передають їх іншим країнам; тих, що забезпечують матеріальне виробництво на основі переданих їм знань і інформації; інфокомунікаційно бідних, які поставляють сировину для країн двох перших груп. У [40] наочно

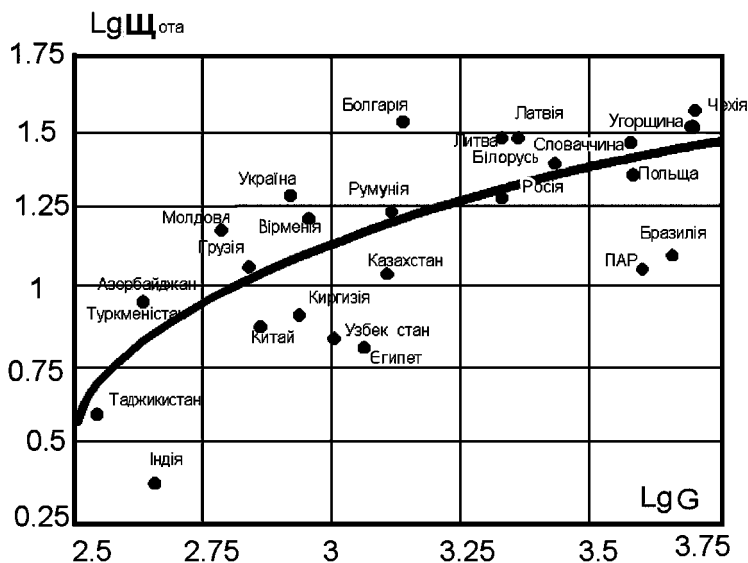
проілюстровано цифровий розрив між найбільш багатою частиною населення земної кулі (15%) та іншою його частиною: багата частина населення має 55% стаціонарних телефонів від загальної їхньої кількості, 65% мобільних телефонів і 74 % трафіку Інтернету.

До країн з перехідною економікою відносяться ті, що від командної (цілком державно керованої) економіки переходять до ринкової. До них відносяться постсоціалістичні країни Центральної і Східної Європи (ЦСЕ), країни Балтії, Росія, Україна й інші країни СНД; крім того, Китай, Індія, Бразилія, Єгипет, ПАР. За рівнем інформатизації ці країни знаходяться ближче до третьої групи і вони докладають зусиль для інтенсивного розвитку інформаційно-телекомунікаційних компонентів економіки, як важливої умови росту інших галузей.

Ці країни за розвитком інфокомунікацій є такими, що наздоганяють, прагнучи тією чи іншою мірою надолужити упущене. Для досягнення та освоєння нових технологічних, організаційно-управлінських і соціальних стандартів передових країн світу державам з перехідною економікою необхідні інституціональні перетворення в суспільстві та високий рівень економіки. Усе це планувалося досягти постсоціалістичними країнами ЦСЕ до 2000 р. Жодна з країн не встигла виконати заплановане в намічений термін, незважаючи на високі темпи розвитку інфокомунікацій. За минулі роки країни ЦСЕ пройшли важкий шлях; перехід, що відбувається, до ринкової економіки в більшій чи меншій мірі очевидний, проблеми, які виникають при цьому, багато в чому схожі з російськими та українськими.

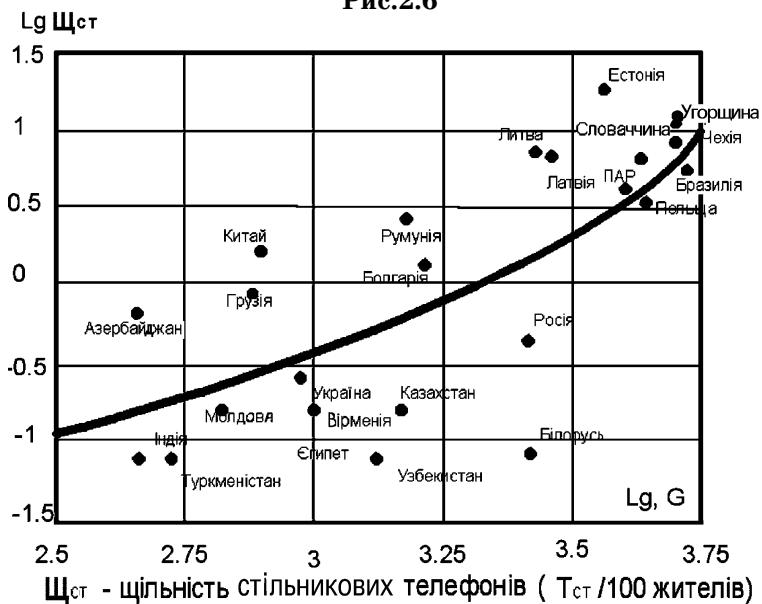
За прогнозом Інституту міжнародної економіки і міжнародних відносин (ИМЭМО) РАН [39], очікується, що темпи приросту ВВП у 2001-2010 р. у країнах Центральної і Східної Європи складуть 3,4%; у Росії - 5%; в інших країнах СНД - 5,4%; у країнах Балтії - 4,6%, що дозволить їм за найближчі 10 років досягти докризового рівня.

Для оцінки розвитку інфокомунікацій в окремих країнах необхідно знати їхнє положення в системі координат "щільність абонентських терміналів - подушний валовий внутрішній продукт (ПВВП)". Результати статистичного аналізу, що пов'язує інфокомунікаційні параметри з економічним рівнем розвитку країн з перехідною економікою в 1998 р., приведені на **рис.2.6...рис.2.9** у логарифмічних одиницях для чотирьох видів абонентських

$\Psi_{\text{ота}}$ - телефонна щільність (кількість ОТА/100 жителів)

Рис.2.6

$\Psi_{\text{ст}}$ - щільність стільникових телефонів ($T_{\text{ст}}/100$ жителів)

Рис.2.7

2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку

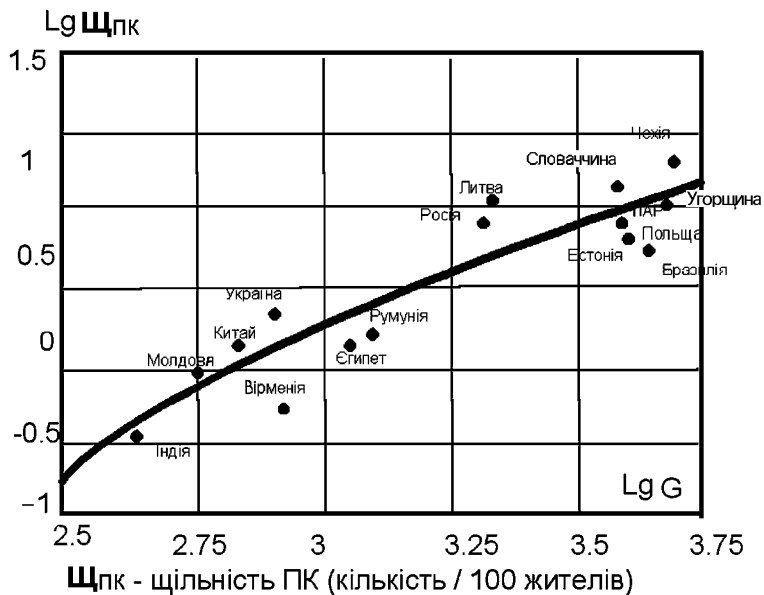

Рис.2.8

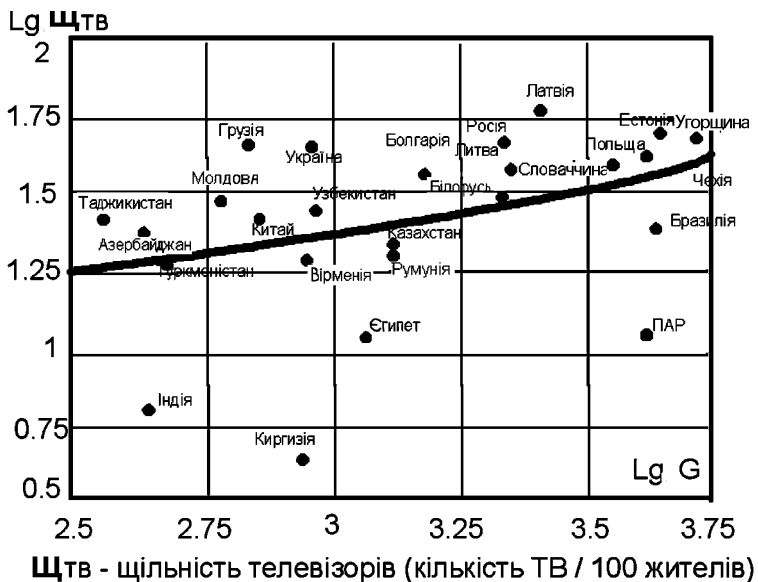

Рис.2.9

2.3. Розвиток інфокомунікацій в країнах з перехідною економікою

терміналів: стаціонарні (основні) телефони (ОТА), стільникові телефони (СТ), персональні комп'ютери (ПК) і телевізори (ТВ). На **рис.2.10** представлена аналогічна статистична залежність для Хост-Інтернет. На цих графіках G - ПВВП у дол. США. При аналізі використовувалися дані довідника Всесвітнього банку за 1998 р. Величини ПВВП обчислені за середньобіржовим курсом національних валют до долара [39].

Суцільні лінії на **рис.2.6-2.10** описуються класом монотонних, неперервно-диференційованих функцій, що задовольняють умові

$$\sum_i^n (f(x_i) - y_i)^2 = \min, \quad (2.5)$$

де $f(x_i)$ - функція, що апроксимує відповідну статистичну сукупність;

- статистичні дані (щільність тих чи інших

інфокомунікаційних показників).

Аналітичний вираз кривої **рис.2.6**

$$\lg_{\text{ОТА}} = 1,45 - 3,44 \exp(-0,44 \lg G)^3 \quad (2.6)$$

свідчить про наявність асимптоти в розвитку ОТА , яка дорівнює 30. Відзначимо, що зазначена асимптотична величина телефонної щільності не означає припинення процесу телефонізації на цьому рівні, але відзначає початок тенденції до його насичення.

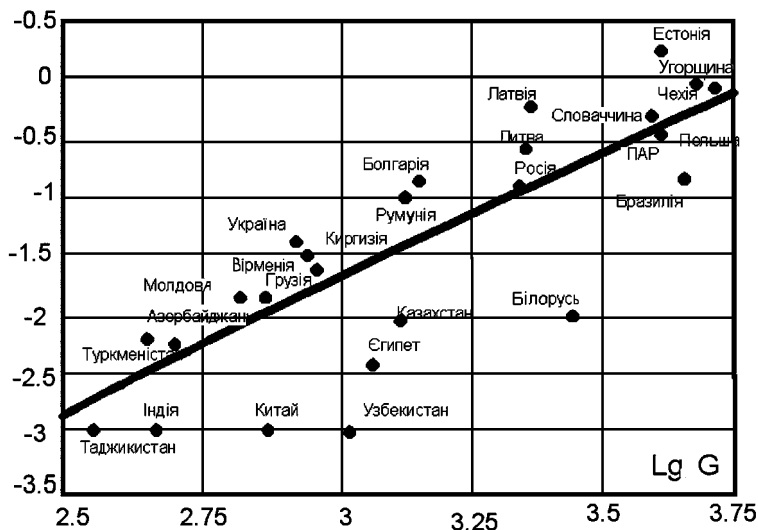
З розгляду **рис.2.6** можна також зробити висновок про випереджальний розвиток телефонізації в 13 країнах (їхнє положення вище кривої). Фактор розвитку Φ_p визначається як

$$\Phi_p = \frac{\text{Щ}_{\text{ОТА}}^\phi}{\text{Щ}_{\text{ОТА}}^k}, \quad (2.7)$$

де $\text{Щ}_{\text{ОТА}}^\phi$ - фактична телефонна щільність; $\text{Щ}_{\text{ОТА}}^k$ - величина телефонної щільності на кривій. У цьому випадку $\Phi_p > 1$. До таких країн відносяться Азербайджан, Туркменістан, Грузія, Молдова, Вірменія, Україна, Болгарія, Литва, Латвія, Естонія, Словаччина, Угорщина, Чехія.

Положення дев'яти країн (Індія, Китай, Єгипет, Казахстан, Узбекистан, Киргизія, ПАР, Бразилія, Польща,) нижче кривої ($\Phi_p < 1$), що означає відставання темпів телефонізації від зростання економіки в цих країнах. Положення чотирьох країн -

Lg III хост-інтернет

III хост-інтернет - щільність Хост-інтернет
(кількість Хост-інтернет / 100 жителів)

Рис.2.10

Таджикистан, Румунія, Росія, Білорусія, збігається з кривою, тобто $\Phi_p = 1$, що свідчить про збалансованість процесів телефонізації й економічного росту.

В ряді публікацій, присвячених дослідженню розвитку телекомунікацій у світі, Росія розташована вище кривої, що апроксимує статистичні дані з стаціонарних телефонів у світі. Це пояснюється тим, що залежно від обсягу статистики апроксимуюча крива змінює свої параметри (крутість, асимптоту). Використана в даній роботі статистика, через невелике число країн з перехідною економікою, має значно менший обсяг, ніж загальносвітова. Тому результати обробки й висновки містять похибку і мають індикативний характер.

Положення Росії на **рис.2.7** (залежність $\Pi_{ст}$ від ПВВП) значно нижче кривої. Дійсно, в Росії у 1998 р. було всього 0,7 млн. абонентів стільникового зв'язку. За останні роки відбувся різкий стрибок (до 7 млн. у 2001 р.), і Росія тепер розташовується вище кривої. Аналітичний вираз кривої на **рис.2.7** має вигляд

$$\lg(\Pi_{ст}) = - 1,7 + 0,07 \exp(\lg G). \quad (2.8)$$

Асимптота у цьому виразі відсутня, тому що в зазначених країнах ринок стільникового зв'язку молодий і продовжує бурхливо розвиватися.

Комп'ютеризація в розглянутих країнах відбувалася інтенсивно (подібно стільниковому зв'язку) і майже за лінійним законом, тобто прямо пропорційно росту добробуту країн. Аналітичні вирази для кривих **рис.2.8-2.10** такі:

$$\lg(\Pi_{\text{ПК}}) = 1,2 - 3,8\exp(-0,35\lg G)^3; \quad (2.9)$$

$$\lg(\Pi_{\text{ТВ}}) = 1,95 - 0,93\exp(-0,27\lg G)^3; \quad (2.10)$$

$$\lg(\Pi_{\text{ХОСТ ІНТ}}) = - 8 + (1,9 \lg G)^{1,1}. \quad (2.11)$$

Положення Росії на **рис.2.8-2.10** вище кривих. На даний час вона має 11 млн. комп'ютерів, з них 2,8 млн. підключені до Інтернету. Висновки з **рис.2.6-2.10** щодо Росії поширюються і на Україну через схожість їх положення на графіках.

2.4. Макроекономічні особливості розвитку телекомунікацій України

Продуктивним підходом до розробки оптимальної стратегії розвитку інфокомунікацій в Україні слід вважати застосування положень теорії розвитку інфокомунікацій [9, 10]. На основі такої теорії в Росії створена науково обґрунтована концепція розвитку інфокомунікацій у найближчій і віддаленій перспективі, яка враховує і світовий досвід, і особливості Росії. Успіхи Росії в розвитку інфокомунікаційної сфери за останні роки визначаються, не в останню чергу, практичним застосуванням положень теорії розвитку інфокомунікацій.

В [15] зроблена спроба застосування основних положень теорії інфокомунікаційного розвитку до аналізу історії та до прогнозу розвитку інфокомунікацій в Україні. До цих положень відносяться:

- пропорційність розвитку інфокомунікацій валовому внутрішньому продукту країни (ВВП);

- технологічна періодизація розвитку;

- закон експоненційного зростання у часі технологічних можливостей інфокомунікацій (модифікований закон Мура);

- роль соціально-політичних факторів у розвитку інфокомунікацій.

В теорії розвитку інфокомунікацій вважається, що головними

рушійними силами їх розвитку є:

- природна потреба кожної людини в інформаційному обміні з оточенням;
- можливість інформаційної заміни значної частини матеріальних і трудових ресурсів в діяльності як окремої особи, так і суспільства в цілому;
- економічні можливості людини і суспільства по задоволенню інформаційних потреб;
- технологічні можливості промисловості засобів інфокомунікацій в технічно-розвинутих країнах.

Виходячи з цих основних теоретичних положень, розглянемо основні особливості розвитку інфокомунікацій України у порівнянні з розвитком цієї сфери в розвинутих країнах.

На даній фазі розвитку інфокомунікацій в світі можна вважати, що вони мають практично необмежений простір для розвитку. Навіть у розвинутих країнах інфокомунікації ще далеко не задовольняють усі природні потреби людей в інформаційному обміні з оточенням, а також використовуються не всюди, де вони можуть давати економію ресурсів для особи і суспільства. Отже, на цьому етапі їх розвиток визначають, в основному, економічні можливості особи і суспільства та технологічні можливості промисловості виробництва засобів інфокомунікацій. Оскільки технологічні можливості також визначаються економікою держави, то можна вважати, що на даній фазі для будь-якої країни визначальним фактором розвитку інфокомунікацій є величина ВВП.

На **рис.2.11** показано історичний і прогнозований хід подушного ВВП для розвинутих країн (країн великої сімки G7) і для України у періодах: 20-річної історії та для 20-річного майбутнього. Для країн G7 подушний ВВП усереднено за кількістю населення цих країн. Крива ВВП для країн G7 демонструє сталий розвиток цих країн на аналізованому і прогнозованому відрізках часу - їхній ВВП неухильно зростає. Незважаючи на деякі світові кризові явища, можна прогнозувати сталий розвиток країн G7 і у найближчому 20-річному періоді з річним темпом зростання не менше 2% на рік.

Однак крива ВВП для України показує явний кризовий період "розвитку" України з 1985 по 1995 роки, коли подушний ВВП зменшився приблизно в 5 разів, а розрив між Україною і країнами G7 зріс з 4,3 до 40 разів. Період з 1995 по 2000 роки можна вважати

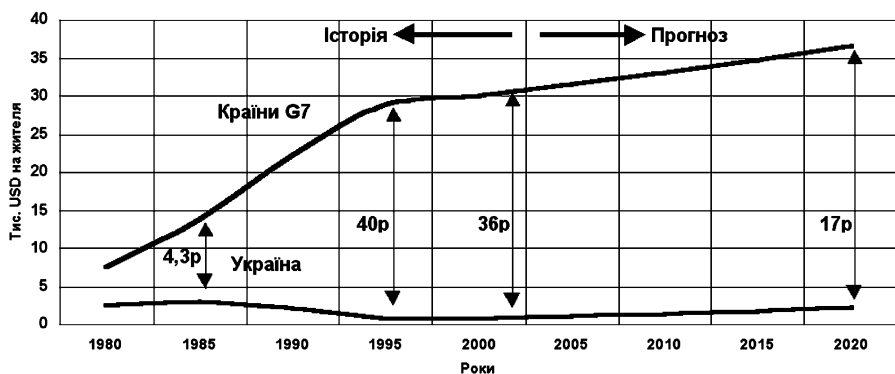

Рис.2.11

стагнаційним для України: падіння ВВП припинилось і почалось його повільне зростання, внаслідок чого розрив у ВВП з країнами G7 дещо зменшився, приблизно до 36 разів. Період за 2000 роком можна вважати періодом сталого розвитку з середнім річним темпом зростання 5% на рік.

Істотно різний хід ВВП у часі, а також приблизно 30-кратний розрив у величині ПВВП України сьогодні і приблизно 20-кратний у прогнозованому майбутньому, є макроекономічною особливістю України. Коротко її можна означити як "історична ВВП-розбіжність України з розвинутими країнами". Її треба обов'язково враховувати при аналізі або виборі стратегії розвитку української інфокомунікаційної сфери.

На **рис.2.12** представлені графіки щільності користувачів трьох основних інфокомунікаційних мереж: фіксованого телефонного зв'язку (ФТ), мобільного телефонного зв'язку (МТ) та Інтернет (І) для країн G7 і України за ті ж самі періоди часу. Хід графіків для країн G7 можна досить впевнено прогнозувати на підставі логістичного закону зростання-насичення окремих видів мереж: більша частина кривих щільності для телефонного зв'язку вже стала історією, і їх завершальну частину легко спрогнозувати, маючи на увазі персональний характер інфокомунікаційних послуг і сталий характер розвитку економіки країн G7 на прогнозованому періоді.

Для України ж, навіть за оптимістичного сталого розвитку економіки (зростання ВВП з темпом 5,4% на рік), прогноз є досить невизначеним. Можливий хід зростання щільності телефонного зв'язку і Інтернет може знаходитися у секторі від нижніх

траєкторій, позначених знаком оклику до верхніх траєкторій, позначених знаком питання. На його хід найістотнішим чином можуть вплинути технополітичні фактори.

Нижні траєкторії є екстраполяцією історично пройдених траєкторій розвитку фіксованого і мобільного зв'язку в Україні. Інтернет-щільність в нашій країні на прогнозованому відрізку часу, імовірно, не перевищить щільності фіксованого телефонного зв'язку. Отже, нижні траєкторії мають реальне підґрунтя і могли б вважатися імовірним прогнозом для українських інфокомунікацій. Якби ... не відома ініціатива розвинутих країн у створенні національних інформаційних інфраструктур (НІІ) та глобальної інформаційної інфраструктури (ГІІ).

Через 20 років з прогнозованим за нижніми траєкторіями рівнем щільності основних інфокомунікаційних мереж можна, очевидно, тільки "пасти задніх" у світовій цивілізації і аж ніяк не мріяти про рівноправне входження у світовий інформаційний простір, у світову економіку, в ГІІ. Цей фактор вже починають розуміти деякі керівники галузі і держави. Через кілька років він вже стане очевидним для більшості. Саме тоді, напевне, будуть розроблені програма і заходи прискореного розвитку інфокомунікаційної сфери України, реалізація яких може дати таке бажане для України прискорення зростання щільності основних інфокомунікаційних мереж, позначене на **рис. 2.12** знаком питання.

За рахунок чого можна реально досягти таких прискорених темпів розвитку інфокомунікацій України? Перш за все, за рахунок пошуку ефективних технічних та організаційних рішень, що зменшили б у кілька десятків разів вартість засобів інфокомунікацій порівняно з існуючим їх рівнем в розвинутих країнах.

Одним з таких рішень є організація власних НДДКР на елементно-технологічній базі розвинутих країн або у тісній (ліцензійній) кооперації з провідними розробниками інфокомунікаційних засобів. Оскільки в інфокомунікаційній сфері для мікроелектронного обладнання і оптоволоконних ліній зв'язку діє (і буде діяти принаймні 20 років) закон експоненційного зростання потужності (приблизно у два рази кожний рік - модифікований закон Мура), то власні НДДКР дозволять одночасно з розробниками розвинутих країн отримати в Україні зразки масових найсучасніших засобів інфокомунікацій, оптимізованих під бідний вітчизняний ринок. Крім того, в Україні можна було б на

2.4. Макроекономічні особливості розвитку телекомунікацій України

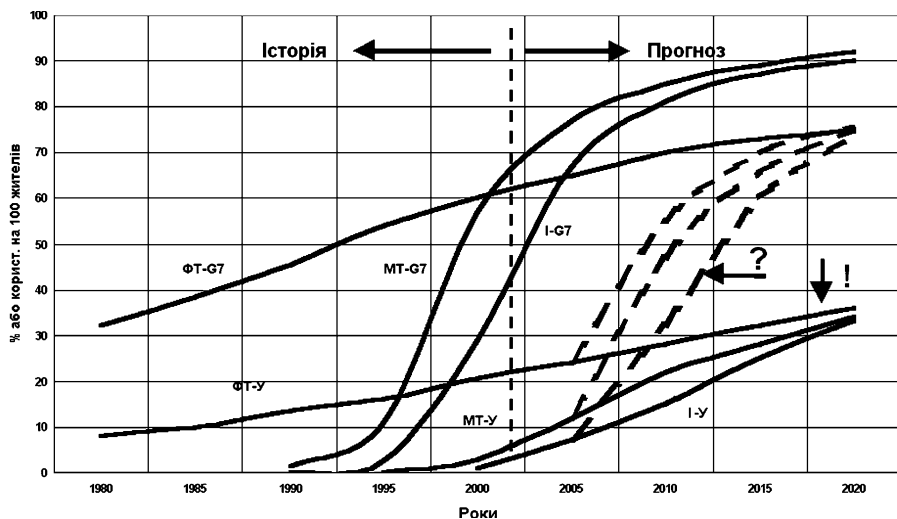

Рис.2.12

базі власних колективів розробників забезпечити дешевий авторський супровід масових інфокомунікаційних засобів.

Іншим ефективним рішенням, що істотно здешевило б масове виробництво й експлуатацію інфокомунікаційних засобів в Україні, може стати послідовна уніфікація і технічних засобів, і всіх видів їх забезпечення. Усі оператори мереж та провайдери послуг незалежно від форм власності могли б застосовувати засоби і рішення єдиного для України перевіреного (сертифікованого), універсального набору, а конкурували б між собою лише у створенні найзручніших послуг користувачам та у зменшенні їхньої собівартості.

Таким чином в Україні вдалося б уникнути "прокляття багатоваріантності" засобів, рішень, та їх комбінацій у реальному мережевому середовищі. Комбінаторна багатоваріантність може бути допустимою тільки в розвинутих країнах з їх потужними економіками. Така багатоваріантність в Україні потребувала б значних додаткових капітальних витрат на численні узгоджувальні шлюзи та додаткових експлуатаційних витрат на перевірку взаємодії засобів в реальному (постійно змінюваному) експлуатаційному середовищі при постійно зростаючій номенклатурі послуг.

Прискорення розвитку інфокомунікаційної сфери України можна було б досягти також шляхом "залучення інвестицій",

внутрішніх або зовнішніх, шляхом отримання кредитів чи продажу державної частки інфокомунікацій. Саме такий спосіб чомусь у нас офіційно вважається головним - достатньо переглянути доповіді і статті керівників галузі у фаховій періодиці. Однак, цей шлях для поточного стану економіки України не можна вважати прийнятним.

Це випливає з того, що частка доходів інфокомунікаційної галузі у ВВП країн світу в середньому 2-3%, тоді як в Україні вона досягла 4,2%. Із залученням додаткових інвестицій необхідно збільшувати і рівень доходів галузі для окупності цих нових інвестицій, тобто іще збільшувати частку доходів галузі у ВВП країни або робити борги для наступних поколінь мешканців країни. І перше, і друге не є нормальним для економіки України. Отже можливість прискорення розвитку інфокомунікацій України завдяки залученню коштів потрібно вважати лише гіпотетичною.

Реальним шляхом прискорення розвитку інфокомунікацій в Україні може бути тільки організація і проведення власних НДДКР з пошуку істотно здешевлюючих (у десятки разів) технічних і організаційних рішень у сфері інфокомунікацій [52]. І така можливість є реальною за умови підтримання Україною ділових, партнерських зв'язків з розвинутими країнами світу, особливо з США - джерелом найновіших технологій у інфокомунікаційній галузі. Необхідно тільки налагодити власний науково-виробничий конвеєр освоєння найсучасніших інфокомунікаційних технологій власними фахівцями й оптимального їх використання в скрутних економічних умовах України.

2.5. Тенденції розвитку послуг зв'язку

Зв'язок єдиною з інфраструктур суспільства, яка розвивається найбільш швидко. Без розвитку зв'язку неможливий перехід від індустріального до інформаційного суспільства у всесвітньому масштабі. Як передбачають футурологи, зараз створюються передумови інформаційного суспільства, яке буде реалізоване в середині XXI століття [1,4].

2.5.1. Особливості сучасного етапу розвитку телекомунікацій та розширення послуг

Мережі зв'язку відносяться до великих, дуже дорогих та складних технічних систем. Наприклад, мережа зв'язку на 40 млн.

2.5. Тенденції розвитку послуг зв'язку

телефонів коштує 40-60 млрд. дол. при середніх витратах 1000-1500 дол. на один телефон. При цьому повинна бути розроблена стратегія (концепція) розвитку мереж зв'язку.

Науково-технічна революція в сфері електроніки, оптики, комп'ютерів стимулювала потужний розвиток мереж зв'язку. Цей розвиток визначається і визначатиметься попитом на послуги зв'язку.

Глобалізація зв'язку означає створення Всесвітньої мережі зв'язку, тобто Єдиної мережі, яка охоплює всі країни. Частиною Всесвітньої мережі зв'язку стане глобальна мережа мобільного зв'язку в будь-якій точці Землі. Всесвітня мережа буде побудована на основі національних мереж зв'язку, її транспортним середовищем стане Глобальне цифрове кільце зв'язку (ГЦКЗ), яке складається з цифрових каналів та трактів, що створені на базі трансокеанських та трансконтинентальних волоконно-оптичних та супутникових ліній зв'язку.

За технічним, технологічним та мережним напрямками розвиток зв'язку проходить між двома полюсами розвитку (рис.2.13) глобалізацією та персоналізацією.

Як видно з рис.2.14, в процесі створення, користування та плати за послуги зв'язку діють три суб'єкти з різною метою: користувач, оператор, виробник. Їхні інтереси різні і протилежні, вони і визначають тенденції розвитку послуг зв'язку.

Рис.2.13

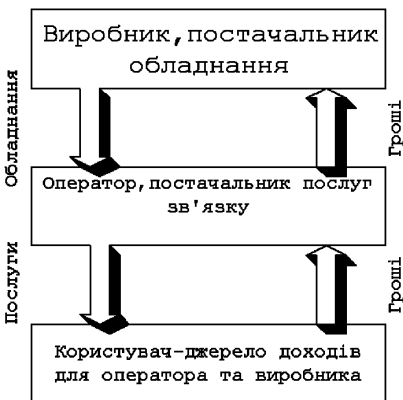

Рис.2.14

2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку

Користувач, сплачуючи послуги, зацікавлений в одержанні якісних послуг за мінімальну ціну і купує тільки ті послуги, які йому потрібні. Він дає дохід оператору, а оператор сплачує виробнику. В умовах ринкової економіки рішення визначається точкою рівноваги на діаграмі "Попит-пропозиція" (рис.2.15).

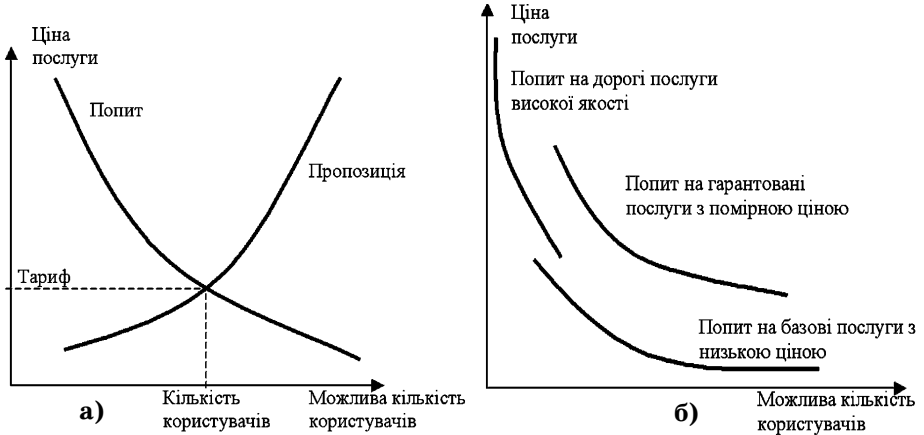

Рис.2.15

Для збільшення обсягу продажу і виробник, і оператор рекламують нові послуги та нове обладнання. Виробник діє більш настирливо, бо йому в необхідності нових послуг треба переконати і оператора, і користувача.

Однак в процесі створення нових послуг виробники і оператори можуть неправильно оцінити можливий попит. Тоді замість доходів вони одержать великі збитки. Розглянемо два приклади, які ілюструють це положення.

- 1) ISDN-цифрова мережа з інтеграцією послуг. На розробку обладнання ISDN протягом 20 років були витрачені мільярди доларів багатьма великими фірмами-виробниками. Однак попит на нього досі не більший 4-5% і навряд чи перевищить 10%.
- 2) Система одностороннього радіозв'язку "Мультипойнт" у Великобританії. Витрати на розробку склали 80 млн. фунтів стерлінгів, а попиту ця система не знайшла. Три фірми зазнали великих збитків.

Враховуючи такі випадки, оператори та адміністрації зв'язку повинні точніше прогнозувати попит на ті чи інші послуги зв'язку.

Зараз є два значних напрямки розвитку послуг зв'язку: послуги стільникової мережі зв'язку та послуги мультимедіа на основі широкосмугової ISDN (B-ISDN). Основними елементами стільникових мереж зв'язку є стільниковий радіотелефон (СРТ). СРТ дуже швидко поширюється в світі. Можливо, що телефонна щільність (ТЩ) СРТ досягне ТЩ звичайного стаціонарного телефону. Успіх бурхливого розвитку СРТ пояснюється двома причинами.

- 1) СРТ має значну цінність для користувача, бо робить абонента "вільним від приєднання до стіни чи столу". Він дозволяє забезпечити абоненту зв'язок в будь-якій точці простору, де діє стільниковий зв'язок. При збільшенні кількості абонентів та за недостатньої ширини смуги частот необхідний перехід до стільників з меншими розмірами. Цей перехід забезпечить у майбутньому створення наймасовішої, персональної (для кожного жителя) мережі зв'язку.
- 2) Прогрес в електроніці та програмному забезпеченні дозволив створити багатофункціональний СРТ у портативному вигляді. Такий термінал абонент може завжди носити з собою.

Подальший розвиток СРТ іде за напрямками:

- створення СРТ, об'єднаного з персональним мікрокомп'ютером (телекомунікатор);
- створення СРТ як терміналу універсального персонального зв'язку (UPT), який дозволяє з допомогою SMART-карти використати будь-який СРТ в будь-якій точці Землі за єдиним для користувача персональним телефонним номером. Якщо щільність СРТ наблизиться до щільності стаціонарних телефонів, то це призведе до подвоєння номерної ємності масових мереж і відповідного збільшення пропускної здатності транспортної мережі та мереж доступу.

Іншим значним напрямком розвитку послуг зв'язку є мультимедіа-зв'язок. "Мультимедіа" означає об'єднання в одному терміналі і відтворення його технічними засобами (його дисплеєм, гучномовцем, принтером, тощо) таких п'яти видів інформації: тексту, мови (включаючи штучну, синтезовану), аудіо-інформації (музики, звукового супроводу, тощо), зображення (нерухомого), відеоінформації (рухомих зображень). Залежно від видів послуг або

потреб та бажань користувачів ці види інформації можуть комбінувати, спеціально обробляти, зберігати технічні засоби мультимедійних мереж та терміналів.

Мультимедіа-зв'язок стає можливим завдяки "зрощуванню" двох технічних досягнень: ширококугових та високошвидкісних методів передачі інформації; потужній операційній підтримці сучасних та перспективних персональних комп'ютерів.

Використовуючи на початку свого розвитку мережі ISDN, мультимедіа-зв'язок в подальшому розвиватиметься на основі мереж В-ISDN та вдосконалених IP-мереж. Мережа В-ISDN і мультимедіа-зв'язок будуть логічним продовженням ISDN, але без її недоліків тому, що в ISDN базовий доступ $2B+D=(2 \times 64 + 16)$ кбіт/с явно недостатній для передачі відеоінформації. Крім того, ISDN була розрахована на окремі для кожного виду інформації термінали (кількість їх в ISDN може сягати 8). Збільшивши швидкість передачі інформації до 2 Мбіт/с і більше та звівши всі види інформації в один кінцевий пристрій, розробники створили універсальний термінал з набором різноманітних послуг високого рівня. Саме тому, мультимедіа-зв'язок може стати для операторів і виробників засобів зв'язку джерелом нових послуг та доходів у майбутньому.

Слід відмітити, що основними користувачами мультимедіа-зв'язку, в першу чергу, стануть ті абоненти, які використовують мультимедіа в соціальній сфері (медицина, навчання) та професійні працівники, які пов'язані з обробкою і розподілом інформації. Тому вважається, що попит на мультимедіа буде досить значним, хоч і не таким масовим, як на стільниковий зв'язок.

Різним абонентам необхідні послуги з різними швидкостями передачі інформації, як це виходить із закономірностей нерівномірного попиту на послуги зв'язку. На **рис.2.16** схематично показані швидкості передачі інформації для різних послуг зв'язку. Вони змінюються в широких межах: від одиниць кбіт/с до сотень Мбіт/с. Правда, через декілька років ця картина може змінитись в бік зниження вимог до швидкостей для різних видів послуг. Це пов'язано з інтенсивними розробками методів і апаратно-програмних засобів стиснення сигналів та інформації з метою вилучення надлишковості в них.

В **табл.2.3** наведено можливі джерела інформації, обсяг та необхідний час її передавання при швидкостях 64 кбіт/с та 10 Мбіт/с за даними фірми Siemens. Мережі зв'язку повинні мати

Таблиця 2.3

Можливі джерела інформації, обсяг та час її передавання

Джерела інформації	Обсяг інформації, Мбіт	Час передавання при швидкості	
		64 кбіт/с	10 Мбіт/с
Комп'ютерний томограф	0,5	13 хв.	0,5 с
Файли САПР	0,5	до 13 хв.	до 5 с
Текстові масиви (газетні шпальти)	30	понад 1 год.	25 с
Рентгенівські знімки	8	20 хв.	8 с
Анімаційне зображення	1600	7 год.	25 хв.
Машинне моделювання	До 2000	понад 8 год.	33 хв.

відповідну пропускну здатність з урахуванням кількості користувачів, використання тих чи інших послуг.

Основними стратегічними завданнями адміністрацій та операторів зв'язку є питання розвитку мережі зв'язку з урахуванням збільшення попиту на послуги зв'язку та збільшення числа абонентів за існуючих економічних обмежень. Вирішуються вони по-різному на різних рівнях мережі зв'язку: міжнародному, міжміському, внутрішньозоновому та місцевому.

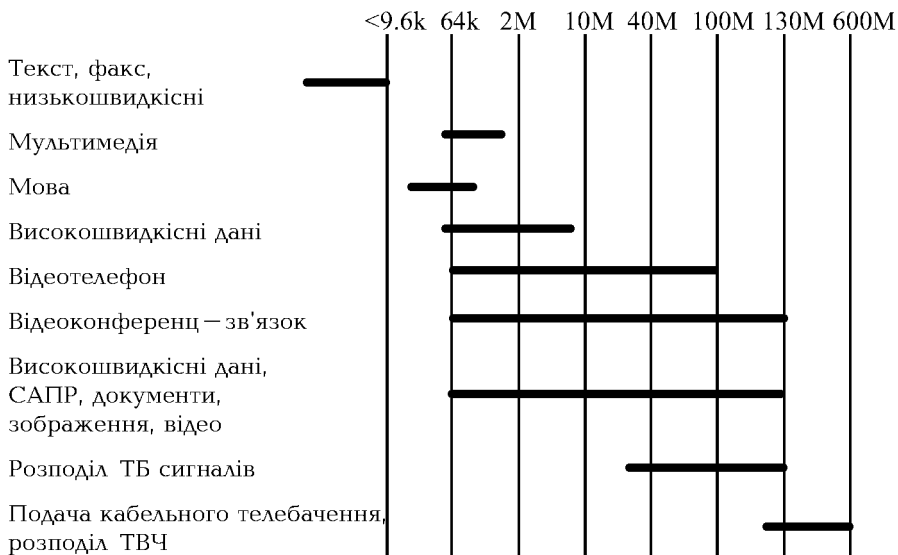

Рис.2.16

2.5.2. Спільна еволюція мереж та послуг зв'язку

Важливим концептуальним поняттям в зв'язку є інтелектуальна мережа (ІМ) [9, 10]. Концепція та архітектура ІМ виникли за стрімкого розвитку обладнання зв'язку та обчислювальної техніки. Фрагменти таких мереж з'явилися в ряді промислово-розвинутих країн, хоч зараз все ще залишаються не вирішеними питання визначення принципів їх побудови. В світі ведеться інтенсивна робота зі створення концепції ІМ, її апаратних та програмних засобів, відповідних стандартів МСЕ. ІМ, на думку багатьох спеціалістів, стане об'єднувачем економічних інтересів трьох сторін: користувачів, провайдерів послуг (операторів), виробників та постачальників обладнання (рис.2.14). Це і буде допомагати інтенсивному розвитку ІМ, яка різко змінить мережі зв'язку.

Дана обставина має вирішальну роль в розробці стратегії розвитку зв'язку в Україні з урахуванням переходу світового суспільства до ІМ. Основна мета ІМ - швидке, ефективне та економічне забезпечення послугами зв'язку масового користувача. Користувач одержить послугу там, де вона йому потрібна, в той момент, коли вона йому необхідна. Відповідно і платити за послугу він буде за час, який він використав, що забезпечить економічність наданої послуги.

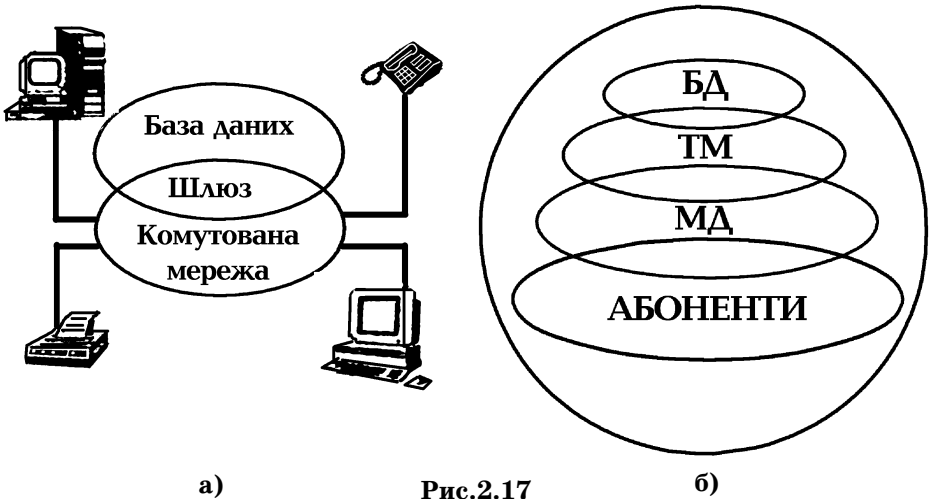
Принципова відмінність ІМ від інших мереж - гнучкість наданої послуги. Зменшення витрат індивідуального користувача на нові послуги повинно збільшити попит на них, тобто збільшити прибуток операторів; розширення попиту на послуги приведе до збільшення постачання необхідного обладнання.

Швидке, ефективне й економічне надання послуг користувачу можливе тільки при новій концепції побудови мереж зв'язку, яка передбачає розподіл функцій комутації та надання послуг. Зараз функції надання послуг є невід'ємною частиною функцій комутаційних систем. Це приводить до того, що зростання числа послуг та збільшення їх функціональних особливостей різко збільшують апаратні засоби і програмне забезпечення (особливо останнє) комутаційних систем, що веде до ускладнення комутаційних систем та збільшення витрат на них.

Створення комутаційних систем - дорогий процес. Він принципово не має завершення, тому що не виключена поява нових послуг, які неможливо передбачити. Саме тому концепція ІМ

2.5. Тенденції розвитку послуг зв'язку

базується на розподілі функцій комутації та надання послуг. Реалізацію перших забезпечує комутувана мережа зв'язку (КМЗ), других - база даних послуг (БД). На **рис.2.17а** показана спрощена структурна схема ІМ. Кожен її користувач, звертаючись через КМЗ, замовляє собі ту чи іншу послугу в БД, яка надається йому знову через КМЗ. При такій побудові ІМ КМЗ та БД можуть бути розвинуті самостійно, але взаємодія їх повинна відповідати прийнятими стандартами, протоколам взаємодії, інтерфейсам. Спрощення комутаційних станцій дозволяє здешевити їх.

БД, яка забезпечує надання послуг, будується згідно з модульним принципом, коли послуга надається відповідним модулем, який не має зв'язку з іншими послугами. При цьому введення нових послуг не потребує зміни всієї БД. Зараз розробники ЕОМ і БД накопичили багатий досвід в створенні апаратно-програмних комплексів, в яких операційні системи не залежать від прикладних завдань.

Через те, що концепція ІМ не залежить від типу КМЗ, ІМ можна побудувати на основі будь-якої комутованої мережі, в тому числі й телефонної мережі загального користування (ТФ ЗК), відомчої (або іншої) мережі, персональної мережі зв'язку та на базі всіх перелічених мереж зв'язку. Створення ІМ можливе на будь-якому рівні розвитку мережі зв'язку в державі, але вважається, що

2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку

створення ІМ найбільш економічне при наявності цифрової мережі. Слід підкреслити взаємозв'язок між ІМ та універсальним персональним зв'язком (УРТ). Відповідно концепції УРТ, кожний абонент повинен мати персональний телефонний номер, яким він користуватиметься в будь-якій точці Землі. УРТ є логічним розвитком стільникових та персональних мереж зв'язку, які дадуть можливість користувачеві мати портативний термінал.

Перехід до УРТ повинен включати процес об'єднання персональних мереж зв'язку, в кожній з яких є своя система управління з відповідною БД. Тому виникає необхідність розподілу функцій комутації (управління) і надання послуг мобільним користувачам, тобто необхідність переходу до ІМ. При переміщенні мобільний користувач має великі можливості з точки зору отримання послуг.

Розподіл функцій комутації та надання послуг (відповідно до концепції ІМ) привело до парадоксального результату - об'єднання постачальників засобів зв'язку та постачальників засобів ОТ та ЕОМ. Перші створили цифрову комутвану мережу зв'язку, другі - БД послуг (**рис.2.17а**). Спільно розробляються протоколи взаємодії, необхідні інтерфейси. З урахуванням розподілу мережі зв'язку на транспортну мережу (ТМ) та мережу доступу (МД) архітектура ІМ другого етапу показана на **рис.2.17б**.

Подальший еволюційний розвиток мереж зв'язку піде напевне у напрямку створення концепції розподіленої мережі ТІНА (**рис.2.18**) (Telecommunication Information Networking Architektura) [9], що зараз розробляється.

Спостерігається не тільки зрощування засобів зв'язку та засобів обчислювальної техніки, а й постійне взаємне зближення чотирьох видів електронних засобів: зв'язку, обчислювальної техніки, відео (ТВ та відеомагнітофони) та іншої електронної побутової апаратури.

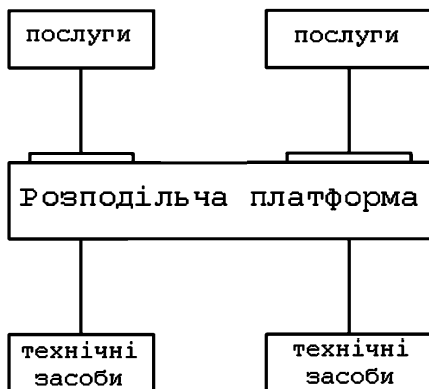

Рис.2.18

тури. Таке "зрощування" складає нове поняття - інфосферу, яка є основою інформаційного суспільства.

2.5.3. Розвиток послуг при формуванні ГП та ЄП

У процесі формування Глобальної та Європейської інфраструктур (ГП та ЄП) особлива увага приділяється розвитку сфери інфокомунікаційних послуг. Особливість сучасного етапу розвитку електрозв'язку полягає в тому, що в більшості випадків його послуги не призначаються для кінцевого користувача, а створюють базу для так званих послуг прикладного рівня, кількість яких стає практично необмеженою, тому що вони охоплюють всі види життєдіяльності людини (побут, працю, розваги, медицину, освіту, торгівлю і т.д.). Тому слід відрізнити послуги електрозв'язку від послуг прикладного рівня. Прикладний рівень в простих випадках може бути відсутнім (наприклад, традиційний телефонний зв'язок), оскільки його функції виконують служби електрозв'язку.

Тенденцією розвитку послуг електрозв'язку є розширення послуг та підвищення їх якості, а також освоєння функцій прикладного рівня, куди входять засоби створення обробки та використання інформаційних повідомлень.

У Рекомендаціях МСЕ-Т, присвячених ГП (У-100, У-110, У-120), сформульовано перелік основних класів служб та послуг електрозв'язку, які повинні бути представлені в ГП. До них відносяться: інтерактивна мова; передавання зображень в реальному часі; електронна пошта; пошук відео; передавання даних для спільної роботи комп'ютерів; збір інформації мовного ТВ, радіо, даних; розподілення інформації мовного ТВ, радіо, даних; розподілена обробка; багатоточковий пошук в реальному часі. Цей перелік відноситься і до основних перспективних послуг українських інфокомунікацій.

До нього слід додати послугу мобільного зв'язку, яка є об'ємним поняттям, адже містить у собі весь комплекс послуг стаціонарної мережі, а також специфічні послуги мобільного зв'язку, такі як роумінг, визначення місця знаходження абонента. Виникають нові послуги, пов'язані з супутниковими системами. До них можна віднести моніторинг поверхні Землі, космічного простору, визначення позиції мобільних об'єктів, передача еталонних частот і сигналів часу, звукове мовлення. При цьому йдеться про пряме персональне обслуговування вказаними послугами.

Особливо слід відзначити послуги, які гарантує концепція третього покоління мобільного зв'язку (3G) [28]. Відповідно прогнозам до 2010 р. 64% населення Європи (майже 250 млн.) будуть абонентами стільникової мережі третього покоління, а у всьому світі їх нараховуватиметься більше 1 млрд. Умовно можна класифікувати послуги, які надають мережі третього покоління (з врахуванням використання ресурсів Інтернету), так:

- *мобільна комерція* - проведення електронних транзакцій, які охоплюють купівлю товарів, розрахунок за роботу або послуги (банківські послуги, електронні біржові торги, страхування ризиків, віртуальний банк та ін.). За прогнозами, кількість банків, що пропонують подібні послуги, до кінця 2003 р. складатиме 50%, а використання паперових чеків знизиться на 70%;

- *інформаційно-довідкові послуги* - короткі анонси різних новин, замовлення квитків, бронювання місць у готелях, довідки про роботу підприємств, транспорту, дорожнього руху;

- *дистанційний контроль* різного обладнання, навігаційний пошук та супроводження абонента, при якому мобільний термінал надає інформацію про маршрут, яка відображується на електронній карті;

- *телемедицина* - дистанційний контроль стану здоров'я та надання рекомендацій щодо лікування, які забезпечуються за допомогою підключення датчиків на тілі людини до мобільного терміналу;

- *розваги та відпочинок* - різновиди послуг, які пропонують участь в чатах (Інтернет-діалогах), азартних іграх, лотереях, прослуховування музики та ін.

Однією з перших технологій, яка забезпечує роботу з 3G, є WAP-протокол. Ця технологія відкриває доступ з мобільного телефону до ресурсів Глобальної мережі [28].

Сьогодні на телекомунікаційному ринку є цілий спектр послуг різного роду. Для розробки стратегії визначення їх якості всі послуги розподіляють на три категорії [38]:

1) **Надання каналів зв'язку.** Цими послугами користуються для зв'язку між віддаленими об'єктами (вузлами).

Оператор, постачальник послуг зв'язку, відповідає тільки за канал зв'язку, а обладнання на обох його кінцях знаходиться у власності користувачів. В цьому випадку параметри якості послуги визначаються досить просто.

2) **Надання каналу та керованого обладнання доступу.**

Оператор надає не тільки канал зв'язку, а й володіє та керує

обладнанням, яке орендує у нього користувач. Наприклад, оператор може надати маршрутизатори і з'єднувальні канали Frame Relay. В цьому випадку постачальник відповідає за більшу кількість об'єктів, тому параметри якості обслуговування визначити складніше.

- 3) **Послуги прикладного рівня.** Оператор може пропонувати послуги більш високого рівня, наприклад, хост-комп'ютер для організації Web-сервера. У цьому випадку для характеристики якості обслуговування можна використовувати час виконання застосувань користувача.

Коли надається така послуга, як канали зв'язку, параметри, якості обслуговування визначаються досить легко. Використовуючи виділені канали, в першу чергу турбуються про коефіцієнт їх готовності (доступу). При роботі з каналами Frame Relay чи ATM, крім коефіцієнту доступності важливі також параметри продуктивності, наприклад, узгоджена інформаційна швидкість та часова затримка.

У разі оренди каналу та керованого обладнання доступу якість обслуговування також залежить від доступності та продуктивності мережі. Але оскільки постачальник послуг в даному випадку керує декількома елементами загального мережевого рішення, параметри продуктивності повинні базуватись вже на величині часу "реакції" мережі.

Наприклад, за такий параметр можна прийняти час затримки передачі трафіку від порту локальної обчислювальної мережі (ЛОМ) маршрутизатора центрального вузла до порту ЛОМ маршрутизатора віддаленого вузла. Якщо маршрутизатори не дозволяють виміряти вказаний параметр, або його неможливо одержати в системі управління, як альтернативний параметр можна застосувати час затримки передачі трафіку від пристрою, який знаходиться в тому ж сегменті ЛОМ, що й маршрутизатор центрального вузла, до порту ЛОМ маршрутизатора віддаленого вузла. При цьому оцінка якості послуг не така точна, але якщо сегмент ЛОМ центрального вузла має сталу продуктивність, це буде достатнім наближенням до реальної величини.

При користуванні послугами прикладного рівня цікавляться часом виконання застосування. Це пов'язано з тим, що до затримки трафіку в мережі додаються ще й часові затримки на сервері, обумовлені обробкою даних. Тому якість обслуговування

2. Основні макроекономічні закони та закономірності розвитку зв'язку

характеризують такі параметри, як час завантаження файлу, час доступу чи передачі повідомлення для доступу до Web-сервера. Контроль параметрів якості послуг - складна процедура, але вона дозволяє значно спростити взаємодію з постачальником послуг.

Ціни послуг визначають оператори. Зниження цін зараз відбувається за рахунок IP-телефонії (до 10 центів за хвилину). Дешевшають послуги і традиційної телефонії. Проблемою традиційних операторів далекого зв'язку є відсутність чіткої політики зниження тарифів на телефонний трафік для приведення їх у відповідність з майбутніми тарифами нових операторів волоконно-оптичних мереж зв'язку на засобах IP-телефонії.

Нові компанії, які планують побудувати і будують ВОЛЗ протяжністю кілька тисяч кілометрів, обіцяють надавати послуги всього по 7,5 центів за хвилину, але в той же час основним профілем їх роботи лишається оптовий продаж каналів зв'язку іншим операторам. На думку аналітиків, ціни на послуги Інтернет-телефонії зупиняться на рівні 10 центів за хвилину, після чого постачальники послуг зосередять свою увагу на якості послуг.

3. Перспективні засоби та технології телекомунікацій

3.1. Телекомунікації як складова інформаційної інфраструктури

Зближення інформаційних і телекомунікаційних технологій в останнє десятиріччя привело до їх тісної взаємодії і залежності. Саме тому сучасна інформаційна інфраструктура повинна розглядатися в сукупності двох складових: телекомунікаційної та інформаційної. Телекомунікаційна складова повинна мати потужну, дубльовану, закільцьовану транспортну систему (ТС), в яку входять транспортна мережа та мережа доступу (рис.3.1) для повного забезпечення потреб інформаційної інфраструктури [19].

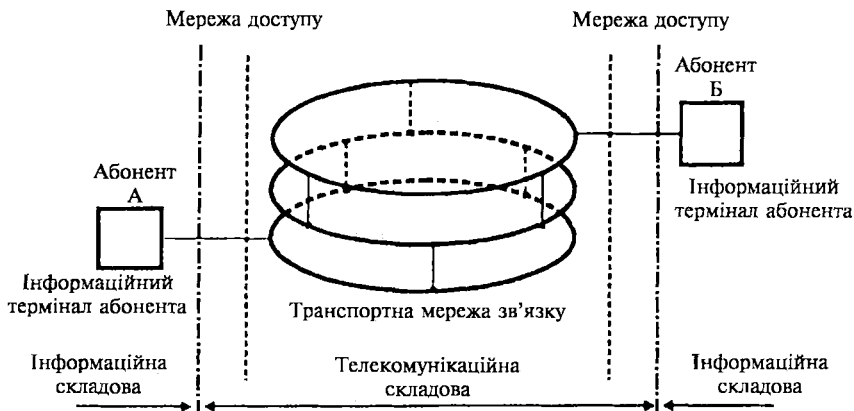

Рис.3.1

Наступна інформаційна епоха характеризуватиметься різким зростанням обміну інформацією між різними категоріями користувачів в регіонах, країнах, світі. Диспетчеризація, розподіл та транзит великого обсягу трафіку у вузлових пунктах породжує тенденцію розробки та розвитку відповідного обладнання, яке має

забезпечити також і широку номенклатуру послуг (наприклад, мовні послуги, послуги мультимедіа, передача даних, трафік базових станцій GSM, сигналізація ЗКС-7 та ін.)

Варіанти побудови мереж не обмежуються тільки топологією "точка-точка". З'явилися більш надійні і складні топології мережі - самовідновлювана кільцева мережа, комірчаста та інші. Для високоякісного надання сучасних і майбутніх послуг вузлове обладнання мережних структур повинно мати високі характеристики надійності, керованості, фазового "дрижання" та дрейфу, тактової синхронізації сигналів, що передаються.

Зараз створення універсальної ТС базується на принципах синхронної цифрової ієрархії (СЦІ). Така ТС органічно поєднує мережні ресурси, що виконують функції передачі інформації, контролю і керування (оперативного переключення, резервування, експлуатації та ін.). Системи СЦІ, крім того, стали в більшості країн основою для майбутніх супермагістралей і продовжують вдосконалюватися шляхом застосування оптичної технології спектрального ущільнення, яка має неабияке майбутнє. Майбутні ТС будуть значно потужнішими і економічнішими за рахунок використання повністю оптичних технологій ущільнення, комутації і підсилення групових і компонентних інформаційних сигналів.

3.2. Транспортна система та транспортні мережі

Транспортна система є основою для діючих і планованих служб інтелектуальних, персональних та інших мереж. Інформаційним навантаженням ТС можуть бути сигнали будь-якої з діючих ПЦІ, СЦІ, потоки комірок АТМ або інші цифрові сигнали. Аналогові сигнали потрібно попередньо перетворити в цифрові.

Універсальні можливості транспортування сигналів різного роду досягаються в ТС завдяки використанню ідеї контейнерного перевезення. В ТС транспортуються (переміщуються) не самі потоки інформації або сигнали користувача, а спеціальні цифрові структури - віртуальні контейнери, в які завантажуються ці сигнали або поділена на пакети інформація. Мережні потоки інформації у вигляді контейнерів обробляються незалежно від їх змісту. Після доставки контейнерів на місце і їх вивантаження сигнали приймають початкову форму. Тому ТС СЦІ вже зараз являє собою систему пересилання будь-якої інформації і може негайно

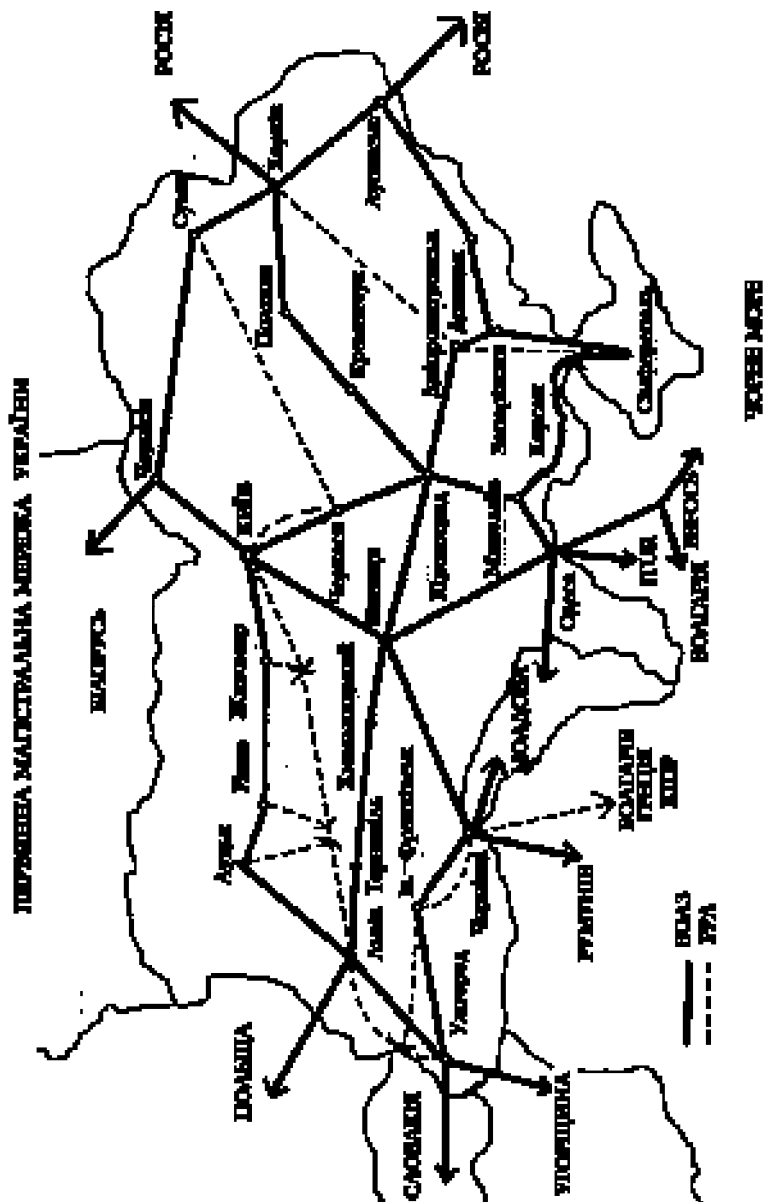

Рис.3.2

3. Перспективні засоби та технології телекомунікацій

використовуватися для створення і розвитку будь-яких мереж і послуг.

За останні десять років первинна (транспортна) мережа зв'язку України, що була побудована на базі аналогових систем передачі та кабельних металевих ліній, швидко розбудовується на сучасній технології телекомунікаційних мереж - синхронній цифровій ієрархії (SDH) на радіо та оптичних спрямовуючих середовищах. На **рис.3.2** показана первинна магістральна мережа України на ВОЛЗ та РРЛ.

Україна має унікальну можливість здійснити якісний стрибок з застосуванням новітніх технологій, не повторюючи етапів попереднього розвитку технологій ПЦІ у Європі та Америці, що продовжувався близько 30 років.

В наш час до новітніх технологій телекомунікацій належать DWDM та IP мережі.

Транспортні мережі, які базуються на ТС СЦІ, складаються з систем передавання, систем контролю, резервування (оперативного переключення), управління та експлуатації на відповідних рівнях. Так, фірма Ericsson представляє транспортну систему і її архітектуру (ETNA) (**рис.3.3**), розподіляючи її на мережі:

- національну транспортну;
- регіональну транспортну;
- локальну транспортну.

Локальну транспортну мережу такої ТС можна розглядати як мережу доступу, а регіональну та національну транспортні мережі - як основну транспортну мережу універсальної мережі зв'язку.

Такий поділ є характерним для існуючої концепції ТС. Однак сучасні цифрові комутаційні станції з програмним управлінням вже включають до свого складу вбудовані оптичні системи передавання. Наприклад, китайська комутаційна станція C&CO8 може поставлятися з вбудованою системою передавання серії SBS (див. **Додаток В**). Сигнали між різними пристроями у такій станції комутації передаються "прозора", аналогічно принципам класичних ТС.

Спостерігається рішучий відхід від концепції окремих систем комутації і передавання: інтеграція комутаційного обладнання та обладнання передавання дозволяє підняти пропускну спроможність системи, одночасно зменшивши витрати на обладнання та технічне обслуговування.

3.2. Транспортна система та транспортні мережі

Приклади модульної побудови мереж та взаємного з'єднання мереж на основі цифрової комутаційної станції з програмним управлінням C&CO8 наведені на **рис.6Д Додатку В**. В цьому додатку також подані й інші приклади схем побудови сучасних транспортних і магістральних мереж та мереж доступу з перспектив китайської технічної компанії Huawei, які, на нашу думку, заслуговують на увагу (**рис.1Д-19Д**).

Особливих коментарів ці приклади побудови сучасних комутаційно-транспортних систем не потребують. Тим більше, що завдяки останнім досягненням технології спектрального ущільнення ВОЛЗ частка витрат на транспортну частину телекомунікаційних мереж невинно зменшується, складаючи зараз, за різними оцінками, величину 10-30 %.

Тому далі більш детально розглянемо сучасну концепцію мереж доступу, бо саме вони безпосередньо надають доступ користувачам до необхідних їм мереж і послуг та потребують найбільшої частки витрат (до 80 %) на створення сучасних телекомунікаційних систем.

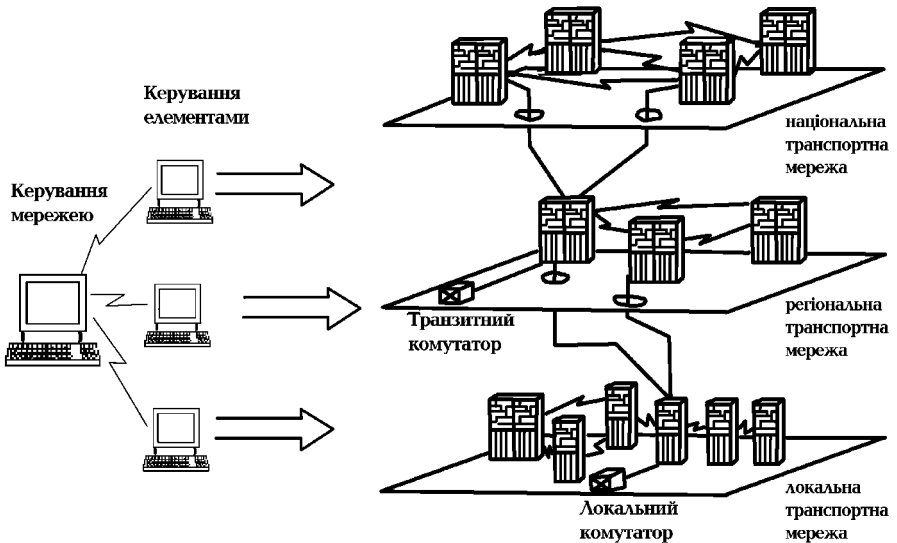

Рис.3.3

3.3. Перспективні оптичні технології для первинної мережі зв'язку

Як у світовій практиці, так і на вітчизняних кабельних мережах зв'язку простежується тенденція переходу до повністю оптичних мереж з застосуванням нових оптичних технологій на основі методів спектрального ущільнення, коли по одному волоконному світловоду передається декілька інформаційних потоків на різних оптичних довжинах хвиль (λ), що дозволяє значно підвищити інформаційну ємність ВОЛЗ і зменшити витрати на один канал-кілометр зв'язку. З'явилися системи густого спектрального ущільнення DWDM, які використовують для роботи тільки одне вікно прозорості (діапазон 1550 нм) в робочій смузі оптичного підсилювача (1530... 1560 нм) і мають мале рознесення $\Delta\lambda$ між оптичними каналами (0,4; 0,8; 1,6 нм), а також оптичні мультиплексори/демультиплексори, які реалізують функції введення/виведення різних оптичних каналів з різними довжинами хвиль. Пристрої спектрального ущільнення (оптичні мультиплексори/демультиплексори) є чисто пасивними пристроями, які вносять досить велике загасання (до 12 дБ) в лінійний тракт. Тому виникає необхідність встановлення оптичних підсилювачів перед або за оптичним мультиплексором.

Відповідно до Рекомендації G.692 ІТУ-Т регламентована величина рознесення між оптичними каналами становить 50 ГГц ($\Delta\lambda=0,4$ нм), однак поки що більш широке застосування знаходять системи з частотним рознесенням між оптичними несучими у 100 ГГц ($\Delta\lambda=0,8$ нм). Конкретний частотний план для діапазону 1550 нм також регламентований в Рекомендації G.692.

Розвиток технології оптичного підсилення на основі ербій-легованих волоконних світловодів (EDFA) суттєво змінив методологію волоконно-оптичних систем зв'язку. За цією технологією можна реалізувати підсилення сигналів в оптичному діапазоні без перетворення їх в електричні (на противагу традиційним регенераторам) і значно збільшити довжину регенераційних ділянок (до 260-600 км). Типовий коефіцієнт підсилення оптичних підсилювачів сягає 25 дБ. Габарити підсилювача 120x20x170 мм, маса 0,25 кг, споживана потужність близько 10...12 Вт.

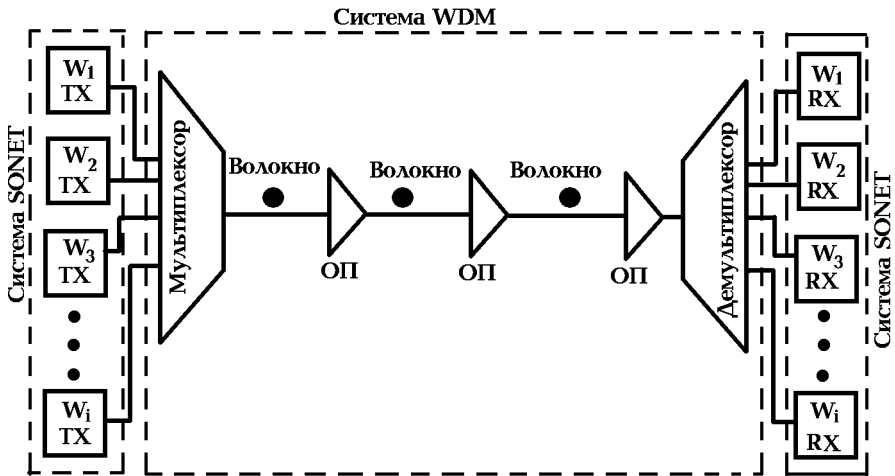
В міжнародній практиці систем оптичного зв'язку все більш частіше застосовуються оптичні комутатори (ОК). Час спрацьовування ОК визначається перехідними процесами в електричних колах управління ОК, і на сьогодні не перевищує одиниць мікросекунд. Оптичний комутатор - це один з найбільш важливих елементів повністю оптичних мереж зв'язку, без якого неможливо побудувати масштабовану телекомунікаційну архітектуру. ОК характеризуються такими основними параметрами: перехідні завади, внесені завади, швидкість переключення, керуючі напруги. Зараз застосовуються ОК, які працюють на базі направлених відгалужувачів, мостових балансних інтерферометрів, пристроїв на схрещених оптичних хвилеводах та ін. Найбільш поширені ОК, в яких використовується лінійний електрооптичний ефект, що полягає в змінюванні показника заломлення матеріалу пропорційно напруженості прикладеного електричного поля.

В оптичних мережах зв'язку широке застосування знаходять оптичні конвертори, які здійснюють чисто оптичне перенесення сигналу з однієї довжини хвилі на іншу. Таке перетворення повністю прозоре відносно частоти модуляції і не вносить затримки в електричний сигнал [26, 27, 29].

Повністю оптичні мережі можуть забезпечити практично необмежену смугу пропускання як для сучасних, так і для майбутніх інформаційних потоків. Ведуться інтенсивні дослідження і вже розроблене більш досконале устаткування: багатоканальні оптичні спектральні мультиплектори DWDM (більше 1000 каналів), лазери з настроюваною довжиною хвилі, ширококутові оптичні підсилювачі на EBC (EDFA), оптичні комутатори. Створені оптичне волокно з нульовою дисперсією в робочій смузі хвиль, відгалужувачі, з'єднувачі, фільтри та інші елементи, необхідні для побудови повністю оптичних мереж. Розробляються необхідні стандарти.

Темпи розвитку в цьому напрямку розвитку систем передачі вражають. Так, в 1996 р. прогнозувалось на 2000 рік застосування WDM-пристроїв для американського ринку систем зв'язку на суму близько 330 млн. дол. Однак вже в 1997 р. обсяг продажу цих систем перевищив 1 млрд. дол., а технологія DWDM (ущільненого WDM) знайшла застосування на всіх основних мережах магістрального зв'язку США вже в кінці 1997 р. [27]. Технологія DWDM дозволяє значно збільшити пропускну спроможність одномодового волокна (теоретично до 60 Тбіт/с).

Технологічна реалізація багатоканальної системи передачі через оптичне волокно показана на **рис.3.4**.

Рис.3.4

Спектральний мультиплексор об'єднує сигнали з різними несучими частотами з декількох вхідних волокон та забезпечує передавання цих сигналів по одному транспортному магістральному волокну. Мультиплексування виконується пасивними пристроями, функціонування яких базується на відомих явищах фізичної оптики - дисперсії, дифракції, інтерференції. Зворотну операцію виконує спектральний демуплексор. Він виділяє одноканальні сигнали з багаточастотного сигналу магістрального волокна та спрямовує їх в окремі волокна.

У магістральному одноволоконному тракті між мультиплексором і демуплексором використовуються досить поширені сьогодні підсилювачі на EDFA, які одночасно обслуговують всі канали волокна. В таких підсилювачах випромінювання лазера накачки поглинається атомами домішки (єрбій), введеної у волокно, а потім накопичена в них енергія вивільнюється у вигляді оптичного сигналу. Оптичні підсилювачі встановлюють за десятки кілометрів один від одного. Деякі WDM-системи дають можливість довести цю відстань до 260-600 км (система HONET компанії Huawei Technologies, Китай).

Найавне обладнання мультиплексування-демуплексування дозволяє вводити каналні потоки в багатоканальний потік або

виділяти з нього задані канали без повторного мультиплексування-демультиплексування різних каналів. Ці пристрої (мультиплексор введення/виведення - add/drop multiplexer, ADM) забезпечують зв'язок місцевих мереж з транспортними мережами [24].

Системи WDM не виключають також і часового мультиплексування. Зазвичай, пропускна спроможність одного оптичного каналу розподіляється між його підканалами на основі часового розподілу (TDM) з використанням технології SONET/SDH з своїми, нижчими, номіналами швидкостей. У такому випадку виникає завдання узгодження спектрального мультиплексора (демультиплексора) з апаратурою SONET/SDH, яка випускається різними виробниками. Поки що відсутність детальних стандартів на технологію WDM не дозволяє цілому вирішити це завдання [24,26].

Якщо частоти (довжина хвиль) передавачів компонентних потоків SONET/SDH та несучих оптичних каналів спектрального мультиплексора відрізняються, то між ними встановлюють багатоканальний частотний конвертор. Якщо ж частоти однакові, то застосовується WDM без перетворення довжини хвиль. Оптичні підсилювачі на основі EDFA працюють тільки в визначеній області вікна прозорості 1550 нм (діапазон 1530-1560 нм). Для цієї смуги ITU-T затвердив сітку частот з рознесенням 100 ГГц (0,8 нм). Крім того, вирішується питання про прийняття сітки з рознесенням 50 ГГц. Різницю між частотами сусідніх каналів вибирають, виходячи з характеристик апаратури, вимог до пропускної спроможності каналів та характеристик нелінійних ефектів у волокні.

Всі ці фактори взаємопов'язані. Так, WDM з рознесенням 50 ГГц важко реалізувати на швидкості передачі 10 Гбіт/с через перекривання спектрів сусідніх каналів. У DWDM-системах передача ведеться, як правило, на 4, 8 чи 16 частотах зі швидкістю 2,4 Гбіт/с. Є також системи на 32, 40 каналів по 10 Гбіт/с і розробляються 64- та 128-канальні системи. Рекорд корпорації Lucent Technologies (США), отриманий в Bell Laboratories зараз становить 1024 канали в одному оптичному волокні. Реалізація такого ступеня ущільнення в серійному обладнанні очікується через 1,5-2 роки.

Метод звичайного WDM був визнаний перспективним уже наприкінці 80-х років. Традиційно він застосовувався на міжміському телефонному зв'язку та телемовленні. На цій

технології засновані сучасні багатоканальні системи трансокеанського зв'язку. Зараз вже прокладено більше 100 тис. км підводного волоконно-оптичного кабелю, який з'єднує більше 90 країн. Завдяки WDM швидкість передачі по вже прокладених кабелях можна збільшити у 4,8 і більше разів [27].

Слід зауважити, що властивості WDM-технології можуть бути найкраще використані тільки при створенні нових мереж. Такою є мережа SEA-ME-WE-3, від Сінгапуру до Німеччини, яка зв'язує між собою 10 країн Південно-Східної Азії (SEA), Середнього Сходу (ME) та західної Європи (WE). Її фізичну основу складає кабель з двома парами волокна, в кожній з яких заплановано до восьми каналів STM-16 (2,4 Гбіт/с) [24]. Підключення до магістрального кабелю виконується через мультиплексори введення/виведення. Трансатлантична мережа Atlantic Crossing-1(AC-1) повинна з'єднати США, Великобританію, Нідерланди, Німеччину. Порівняно з TAT-8, першою волоконно-оптичною кабельною системою (1988 р., 560 Мбіт/с), сумарна швидкість передавання інформації в AC-1 зростає в 250 разів [27].

Сучасні WDM-системи забезпечують підводний зв'язок на відстані 8 тис. км при ємності 16 каналів STM-16 або 8 каналів 5 Гбіт/с. Розробники планують збільшити дальність зв'язку до 12 тис. км. В експериментах вдається організувати передачу 32 каналів зі швидкістю 5 Гбіт/с кожний на відстань 9,3 тис. км. Проте, щоб одержати такі результати, в реальних підводних мережах необхідно значно вдосконалити технологію WDM. Поява технології DWDM дозволила формувати в одному волокні десятки каналів і вести передавання з сумарною швидкістю більше 1 Тбіт/с. Наукові лабораторії різних фірм активно працюють над удосконаленням технологій WDM і DWDM та засобів для їх реалізації.

WDM-обладнання випускають практично всі основні виробники обладнання зв'язку: ADC, Alcatel, Bosch, Ericsson, Fujitsu, GPT-Siemens, Hitachi, Lucent Technologies, NEC, Nortel Networks, NTT, Pirelli, Tellabs та інші. Спектральні мультиплексори пропонує фірма IBM. Значного успіху досягла молода фірма Ciena, яка за перший рік свого існування одержала прибуток 192 млн. дол. [27].

Деякі молодих компаній планують в недалекому майбутньому випустити на ринок маршрутизатори нового класу, які дозволять формувати мережну інфраструктуру з більшою відмовостійкістю, надавати користувачам широку смугу

пропускання за меншу ціну. Наприклад, нові пристрої фірм Monterey Networks та New Access орієнтовані на підвищення рівня "інтелектуальності" технології DWDM, яка поступово поширюється в оптичних магістральних каналах мереж операторів. Головна технічна ідея - це оперативна зміна топологій мереж DWDM при встановленні в їх вузлах оптичних маршрутизаторів. Ці маршрутизатори здатні приймати трафік від DWDM-мультиплексорів, а потім комутувати потоки інформації, які передаються на індивідуальних несучих (рис.3.5) [27].

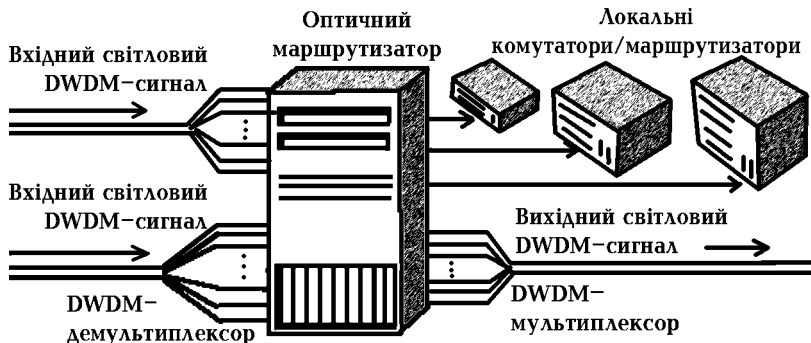

Рис.3.5

Як відомо, основний недолік технології DWDM пов'язаний з можливістю її застосування тільки в з'єднаннях "точка-точка". При збої кінцевого обладнання на одному кінці з'єднання транспортування всіх даних по ньому припиняється. Процес передавання поновлюється тільки після формування альтернативного шляху передачі і поновлення всіх індивідуальних сеансів.

Поява оптичних маршрутизаторів дозволить комутувати вхідний DWDM-трафік на окремих довжинах хвиль і, таким чином, створити повнозв'язані мережі. На практиці застосування такого підходу означає підвищення надійності функціонування мережі, час простою якої практично буде зведено до нуля. Оптичні маршрутизатори можуть автоматично "спілкуватися" один з одним, що дозволить при їх високій інтелектуальності швидко направляти трафік в обхід непрацюючих ділянок мережі. Більш ефективно

управління пропускнуою здатністю мереж означатиме для користувачів зниження цін на послуги передавання інформації.

Розглянемо більш детально так званий оптичний маршрутизатор фірми Monterey Networks, який здатний виконувати переключення світлових DWDM-потоків з одного волокна на інші (рис.3.5). Припустимо, що потік, який передається з Сан-Франциско в Чикаго, потім повинен бути переадресований в Нью-Йорк. Встановлений в Чикаго оптичний маршрутизатор прийме потік із Сан-Франциско у вхідний порт, перетворить його в електричний сигнал, а потім, після прийняття рішення про переадресацію, виконає зворотне перетворення у світловий сигнал з необхідною довжиною хвилі несучої, який через один з вихідних портів буде направлений до Нью-Йорку. Таким чином, даний пристрій ніколи не аналізує пакети в оптичній формі. Суттєво, що розміщені в мережі оптичні маршрутизатори повинні виконувати обмін один з одним інформацією про свій стан, доступність смуги пропускання та іншими експлуатаційними даними.

На відміну від фірми Monterey Networks, зусилля якої спрямовані на підвищення ефективності функціонування магістральної частини мережі оператора, фірма New Access зосередилась на поліпшенні параметрів локальних волоконно-оптичних ліній доступу.

Таким чином майбутнє - за повністю оптичними мережами, які також називають фотонними. Коротко розглянемо основні пристрої нових фотонних мереж, базованих на технології обробки оптичних сигналів (рис.3.6) [27].

Фотонна мережа поєднує WDM-технологію та технологію обробки оптичних сигналів. Найбільш важливою особливістю WDM-технології є те, що сигнали, еквівалентні 2,5- або 10-Гбіт/с-системам переносяться на своїх окремих довжинах хвиль, а також та обставина, що високорівнева, специфічна для кожної хвилі обробка, виконується самим світлом. Це дає можливість такої обробки сигналів, яка не залежить від характеристик електронних схем. Сучасні тенденції в НДДКР з розробки оптичних пристроїв (ключових для фотонної мережі, яка є інфокомунікаційною інфраструктурою наступного покоління) висвітлені в [26,27,29].

Необхідні функції та ключові пристрої фотонної мережі

Спрощена схема фотонної мережі (рис.3.6) показує, що основними її елементами є WDM-передавач, оптичні кросові пристрої

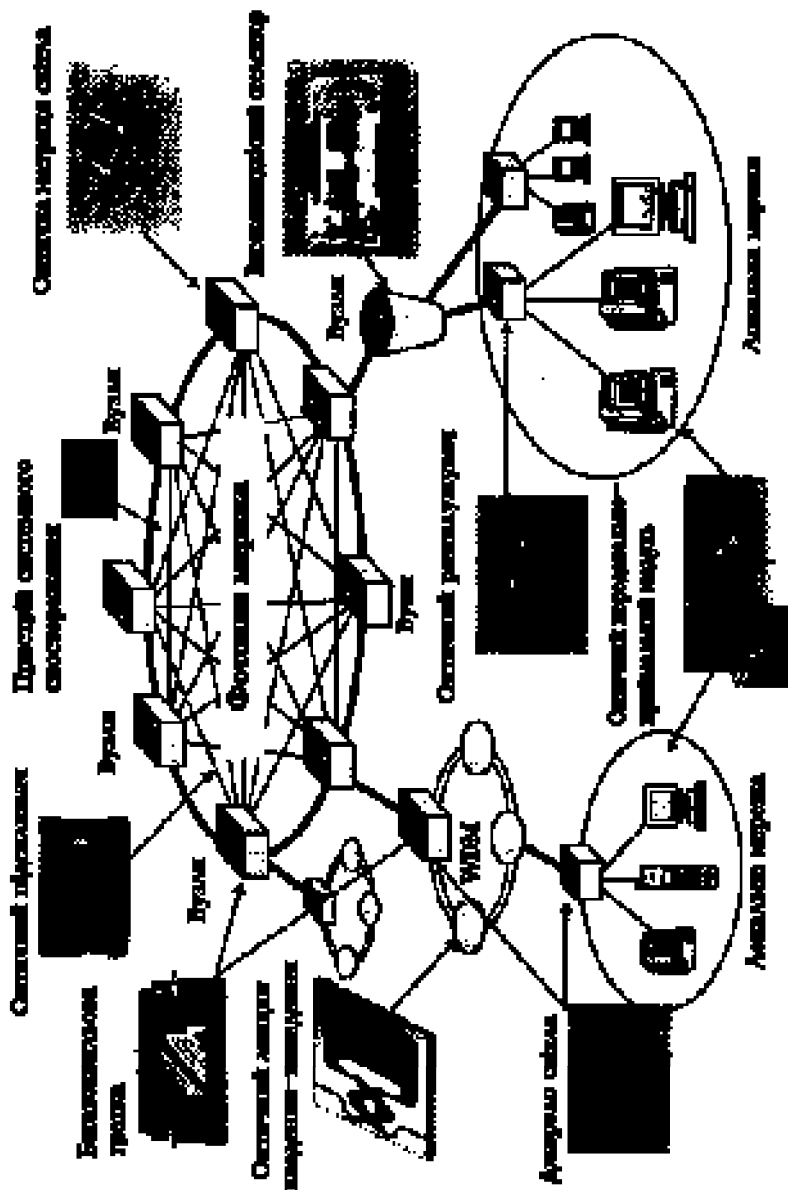

Рис.3.6

та оптичні мультиплексори (АДМ). Ключові пристрої, які використовуються для них, - це стабілізовані за частотою джерела світла, багаточастотні джерела світла, перетворювачі частоти, оптичні комутатори та частотні фільтри.

Джерела світла для WDM-систем

Стабілізовані за довжиною хвилі лазери (які мають стабільну частоту коливань) та підстроювані за частотою лазери (частота може варіюватись у широкому діапазоні) є необхідними як джерела світла в WDM-системах. Для стабілізації частоти лазера, як правило, використовується лінія поглинання таких молекул, як ацетилен або амоній. При цьому повинен витримуватись критерій відповідності кожної частоти константі мультиплексування. Для перестроюваних за частотою лазерів, так званих лазерів з Бреґівским резонатором на спеціальних суперструктурованих розподілених решітках (SSG-DBR), досягається точність підстроювання краще 100 нм. У фотонній мережі необхідно одночасно отримати багато наперед детермінованих частот, тому тут використовується метод підстроювання необхідного числа лазерів, кожен з яких має трохи іншу частоту коливань.

Пристрої оптичного мультиплексування

Оптичний мультиплексор введення/виведення (ADM) використовується для вирізування з мультиплексного сигналу певної довжини хвилі і спрямування її до іншого напрямку передачі або для додання нового сигналу з певною довжиною хвилі та його передачі.

Планарна світловодна схема (PLC), фото якої наведено на **рис.3.6** [27], об'єднує матричну хвилеводну решітку (AWG) та термооптичний перемикач (TOSW) і є добре відомим ADM-пристроєм. AWG виконує функцію дифракційної решітки шляхом інтерференції з оптичними сигналами, що випромінюються до численних оптичних хвилеводів з різними довжинами хвилі і, отже, додають або вирізують довжини хвиль. Таким чином, AWG є ключовим компонентом WDM-технології. Проводиться вивчення хвиле-чутливого перемикача, який комбінує AWG та напівпровідниковий оптичний перемикач, для його застосування як пристрою для селективного відбирання необхідної довжини хвилі.

Оптичні кросові пристрої

Оптичний крос виконує комутацію напрямів передачі на вузлах, причому, кожний напрям комутується шляхом

демультиплексування всіх довжин хвиль. Комутація напряму виконується за кілька мілісекунд, отже, після хвильового розщеплення в AWG комутація може виконуватись з допомогою TOSW. Була розроблена спеціальна PLC типу 16×16 TOSW для систем передачі великої ємності, в яких комутується багато напрямів введення/виведення. Для кросування між сигнальними каналами з різними довжинами хвиль виконується перетворення довжини хвилі з допомогою частотного конвертора і тільки потім здійснюється заміщення сигналу. Операції можуть виконуватись після демультиплексування довжини хвилі у будь-якій комбінації.

Пристрої системного спостереження

Еволюція оптоволоконних підсилювачів стала значним внеском до системних інновацій волоконно-оптичного зв'язку. Оптоволоконний підсилювач, який має узгоджені підсилювальні характеристики у широкому діапазоні довжин хвиль, є необхідним у WDM-системі. Спостереження за рівнем оптичного сигналу та довжиною хвилі є також важливими. На **рис.3.6** показано 8-канальний елемент детектування сигналу, що являє собою прототип ключового пристрою для спостереження. AWG та вісім фотодіодів, об'єднані на 4-мм-квадраті напівпровідникового чіпа, дозволяють використовувати їх для спостереження сигналу на кожній довжині хвилі.

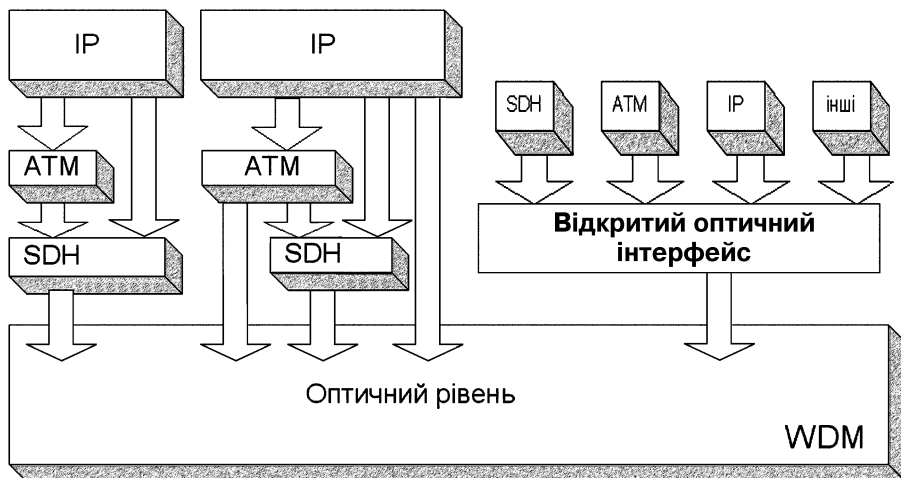
Це є прикладом застосування напівпровідникової фотонної інтегральної мікросхеми, яка збільшує придатність напівпровідників для реалізації пристроїв з удосконаленими функціями у невеликому об'ємі завдяки інтеграції лазерів та фотодіодів.

Майбутні розробки

Фотонні мережі стануть інфраструктурою мультимедійного інфозв'язку 21-го сторіччя. Щоб це реалізувати, абсолютно необхідні WDM-базовані мережі та WDM-технології пристроїв. Зараз проводяться НДДКР з метою застосування інтегральних оптичних пристроїв, що використовують PLC та напівпровідники у фотонних мережах. Об'єднання технології створення економічних оптичних компонентів, призначених для побудови оптичної абонентської мережі, з технологією компактних та недорогих ключових пристроїв з новими функціями, що скоро будуть розроблені, зробить можливою реалізацію фотонних мереж наступного покоління.

З метою забезпечення дуже широкої смуги пропускання як для сучасних, так і майбутніх мережних інформаційних застосувань

активно ведуться розробки з побудови різних архітектур з пасивною та активною хвильовою маршрутизацією, з застосуванням мультиплексорів, демультимплексорів, хвильових конверторів та оптичних комутаторів. Переваги матимуть ті архітектури, що дозволяють поступово нарощувати свої ресурси у більш широких межах. При цьому важливо забезпечити прозорість мережі та можливість користувачам передавати дані будь-якого вигляду та формату. На **рис.3.7** показано розвиток ієрархічного представлення рівнів.

Рис.3.7

На першому етапі підтримуватиметься СЦІ. З появою відкритого оптичного інтерфейсу (ВОІ) діючи і нові технології передавання та служби можуть звертатись прямо до оптичного транспортного рівня з допомогою ВОІ (наприклад, оренда довжини хвилі та ін.) [29,37,61].

3.4. Приклади застосування нових телекомунікаційних технологій для реалізації глобальних мереж

3.4.1. Нова мережа зв'язу Pan European

Компанія Global Crossing - незалежний провайдер всесвітніх волоконно-оптичних мереж електрозв'язку, оголосила про створення мережі Pan European Crossing. Ця волоконно-оптична мережа

безпосередньо зв'яже 18 європейських міст із США, Азією та Латинською Америкою. Компанія планувала почати будівництво в жовтні 1998 р. і експлуатацію мережі в кінці 1999 р.

Мережа Pan European Crossing має продовжити глобальну підводну високоємнісну мережу компанії до головних європейських комерційних центрів для задоволення зростаючого попиту на глобальний Інтернет та на взаємозв'язаність мереж зв'язку. Компанія Global Crossing керуватиме мережею Pan European Crossing як інтегральною частиною своєї глобальної мережі зі свого розташованого на Бермудських островах центра експлуатації мережі, надаючи цілодобове обслуговування.

Мережа Pan European Crossing повинна зв'язати 18 важливих міст, включаючи Лондон, Амстердам та Франкфурт, з системою Atlantic Crossing (AC-1), що належить компанії, яка надасть зв'язок зі США. Система AC-1 прийнята до комерційної експлуатації в травні 1998 р. і зв'язує Pan European Crossing з рештою мереж Global Crossing. До них відносяться: Pacific Crossing (PC-1), яка з'єднує США і Японію; Mid-Atlantic Crossing (MAC), що сполучає схід США, Бермудські острови і країни басейну Карибського моря; Pan-American Crossing (PAC), яка зв'язує захід США, Центральну Америку і країни басейну Карибського моря.

Мережа Pan European Crossing використовує можливості, створені дерегуляцією європейських телекомунікаційних ринків, і потребує інвестицій до 700 млн. дол. США для свого завершення. Її створення заплановано в декілька етапів. Спочатку буде надано зв'язок між 13 містами: Лондоном, Парижем, Амстердамом, Роттердамом, Антверпеном, Брюсселем, Гамбургом, Ганновером, Дюссельдорфом, Кельном, Франкфуртом, Страсбургом і Копенгагеном. Плановане продовження мережі зв'яже Ліон, Марсель, Турін, Мілан і Цюрих. Компанія має подальші плани зв'язати Рим, Барселону, Мадрид, Берлін, Мюнхен, Штутгарт і Відень. Компанія Global Crossing розробляє також проект будівництва підводних оптоволоконних комунікаційних систем, що зв'яжуть Азію і Латинську Америку з США і Європою.

Мережа Pan European Crossing використовуватиме новітні технології СЦІ та DWDM від провідних постачальників обладнання, щоб забезпечити самовідновлення волоконних мереж надвисокої ємності і зв'язати головні комерційні центри Європи з іншими континентами, являючи собою наземну мережу довжиною приблизно

3. Перспективні засоби та технології телекомунікацій

7200 км тракту і 500 тис. км волокна. За кількістю волокон на кілометр Pan European Crossing матиме найвищу ємність з будь-коли запропонованих.

Ємність в цій мережі продаватиметься національним операторам електрозв'язку, новим провайдерам телекомунікаційних послуг і провайдерам послуг Інтернету. Pan European Crossing складатиметься з кількох мережевих кілець, що надасть різні можливості маршрутизації і відновлення, а також забезпечить надлишковість між всіма точками мережі. Перевагою мережі Pan European Crossing для користувачів є відсутність попередніх капітальних інвестицій [11].

Орієнтовні ціни компанії Global Crossing за модуль STM-1 на основі IRU (невідчужуваного права використання) між Нью-Йорком та європейськими містами (в млн. дол. США) наведені в **табл.3.1**.

Таблица 3.1

Орієнтовні ціни компанії Global Crossing

№	Пункт призначення	Клас 1	Клас 2	Клас 3
1	Амстердам, Нідерланди	10,25	8,25	6,75
2	Антверпен, Бельгія	12,75	10,75	9,25
3	Брюссель, Бельгія	12,75	10,75	9,25
4	Кельн, Германия	13,25	11,25	9,75
5	Копенгаген, Данія	13,75	11,75	10,25
6	Дюссельдорф, Германия	13,25	11,25	9,75
7	Франкфурт, Германия	13,25	11,25	9,75
8	Гамбург, Германия	13,25	11,25	9,75
9	Ганновер, Германия	13,25	11,25	9,75
10	Лондон, Великобританія	11,00	9,00	7,50
11	Париж, Франція	13,75	11,75	10,25
12	Роттердам, Нідерланди	10,25	8,25	6,75
13	Страсбург, Франція	13,75	11,75	10,25

Клас 1 означає купівлю одного модуля STM-1, клас 2 - від двох до чотирьох модулів STM-1, клас 3 - п'ять або більше модулів STM-1. Можлива купівля не тільки модулів STM-1, STM-4, STM-16, а й купівля або оренда "темного" волокна, тобто неперервних волоконних пар без обладнання у будь-якому місці мережі. На майбутнє компанія Global Crossing оптимістично планує з'єднати сто головних міст світу телекомунікаційним трафіком.

Мережа Pan European Crossing разом з іншими мережами компанії Global Crossing може розглядатися як реальний конкурент

створюваній глобальній мережі зв'язку за відомим проектом Охуген. Її особливості та можливості використання доцільно розглянути більш докладно.

3.4.2. Глобальна мережа зв'язку проекту Охуген

В грудні 1997 р. в Лас-Вегасі (США) відбулась інформаційна зустріч, яку організувала компанія CTR Group Ltd - ініціатор нового проекту Охуген зі створення глобальної мережі зв'язку. В зустрічі прийняли участь 450 представників більш ніж 150 країн, а також Міжнародного Союзу Електрозв'язку.

Цей проект являє собою революцію в системі зв'язку планети. Метою проекту є будівництво глобальної мережі зв'язку - майбутньої мережі СуперІнтернет, яка забезпечить широкосмуговий зв'язок кожної з країн-учасниць практично з будь-якою країною світу. Плата за послуги залежатиме тільки від орендованої ємності, відстані не братимуться до уваги.

Таким чином, всі країни будуть поставлені в рівні умови незалежно від їх економічного розвитку.

Перший етап будівництва мережі розподілений на чотири фази (A-D) і розрахований на прокладання 160 тис. км. кабелю, будівництво 98 берегових станцій в 77 країнах і регіонах на 6 континентах, які забезпечать пропускання 90% всесвітнього трафіку.

Фаза 1A - будівництво підводних ВОЛЗ у Тихому та Атлантичному океанах, тобто в регіонах з найбільшим трафіком. Протягом цієї фази будуть використані 39 берегових станцій в 32-х країнах, як існуючі, так і нові побудовані: Азіатське кільце, кільця Тихого та Атлантичного океанів і наземні ВОЛЗ через Північну Америку.

Фаза 1B - будівництво 12 берегових станцій в десяти країнах: Атлантичне кільце, Балтійське кільце, Північноєвропейське кільце.

Фаза 1C - будівництво 38 берегових станцій в 29 країнах: кільце Південної Америки, кільце Середземного моря, і Близькосхідне кільце.

Фаза 1D - будівництво дев'яти берегових станцій в шести країнах: лінії Північної Атлантики і Тихого океану, Центральної Америки і кільце Океанії.

На мережі будуть використані такі технічні рішення і технології:

1. Морські підводні ВОЛЗ з регенераторами. Використовуватимуться кабелі з 8-ма оптичними парами, кожна з яких працюватиме на 16 довжинах хвиль з DWDM-ущільненням. Кожна довжина хвилі забезпечить пропускну спроможність STM-64 (10 Гбіт/с), отже, в одній оптичній парі можна отримати пропускну спроможність тракту 160 Гбіт/с, а у ВОЛЗ в цілому - 1,28 Тбіт/с. Ці ВОЛЗ використовуються як трансконтинентальні. Регенератори і кабелі розраховані для прокладання на глибинах до 7000 м.
2. Морські підводні ВОЛЗ без регенераторів, які використовуються вздовж узбережжя і між островами. При відстані більш, ніж 200 км, використовуються оптичні підсилювачі на ЕЛВ з генераторами накачки на довжинах хвиль 980 і 1480 нм. Ці ВОЛЗ мають 12 пар оптичних волокон, кожна з яких працюватиме на 16 довжинах хвиль, так само, як ВОЛЗ з регенераторами. Загальна пропускну спроможність такої ВОЛЗ - 1,92 Тбіт/с.
3. Кабелі наземних ВОЛЗ можуть мати набагато більше оптичних пар, ніж морські кабелі (до 216 пар) і працювати на 40 довжинах хвиль у кожній парі волокон. Загальна пропускну спроможність такої ВОЛЗ - 86,4 Тбіт/с.
4. Пристрій для розгалуження на морських підводних ВОЛЗ, який дозволяє відгалуздити одну оптичну пару від магістральної ВОЛЗ.
5. Для автоматичних переключень і маршрутизації використовуватимуться системи керування пропускну спроможністю (BandManager) корпорації Lucent Technology, які можуть працювати як з високошвидкісними (STM-64), так і з низькошвидкісними (STM-1) інтерфейсами. Розроблені також інші типи інтерфейсів для задоволення вимог замовника, а саме: STM-4, OC-48, OC-12, OC-3, E-1, T-1.

Мережею Oхуген можна передавати всі види інформації: мова, дані, факсиміле, IP і АТМ. Мережа забезпечить роботу бітових і віртуальних каналів між будь-якими двома точками земної кулі для потоків типу PDH, SDH, Sonet, АТМ. Введення в дію і виведення з експлуатації віртуальних каналів здійснюється одним з центрів управління мережею за заявкою користувача. Кожна країна може

3.4. Приклади застосування нових телекомунікаційних технологій

будувати свою міжнародну мережу, використовуючи віртуальні канали Oхуген, і переконафігурувати її за необхідності.

Для управління мережею будуть створені три Центри Управління - у Лондоні, Нью-Йорку та Сінгапурі. Кожен з них може перебрати на себе управління всією мережею. Система управління мережею має досить складну архітектуру і потужне програмне забезпечення, розроблене корпорацією Lucent Technology. В зоні кожного центру управління будуть створені центри технічної експлуатації, які тісно взаємодіятимуть між собою. Основне завдання цих центрів - своєчасне виявлення погіршень у роботі мережі та ліквідація пошкоджень. В розпорядженні центрів управління буде необхідна кількість суден, базованих в різних точках планети, які повинні забезпечити ліквідацію пошкоджень ВОЛЗ в термін від 5 до 15 днів.

Основним підрядником, постачальником кабелю та обладнання для морської підводної частини є консорціум, який складається з найбільших компаній світу: Alcatel Submarine Network (ASN), NEC Corporation (NEC), Tyco Submarine System (TSSL). Майже всі кабельні судна світу прийматимуть участь у будівництві.

Укртелеком підписав протокол про взаєморозуміння з CTR Group Ltd. Цей документ, як відомо, ні до чого не зобов'язує, а тільки виражає наше відношення і нашу зацікавленість прийняти участь у проекті*). В цьому документі нам запропонована мінімальна пропускна спроможність доступу 1,24 Гбіт/с вартістю 10 млн. дол. США. Наступний документ, який нам необхідно підписати, це "Угода з використання ємності". В цьому документі зазначена виділена для України ємність доступу до мережі Oхуген, права і обов'язки української сторони, вартість і порядок оплати. Основні положення "Угоди з використання ємності" досить серйозні і потребують детального розгляду спеціалістами Укртелекому, у тому числі й юридичною службою [1, 11].

Приклади сучасних мереж Росії з технологією DWDM наведені у Додатку В.

---

*) **ПРИМІТКА.** На сьогодні впровадження розглянутих проектів затримується на кілька років. Про стан впровадження проектів можна дізнатися на Інтернет-сайтах за адресами www.globalcrossing.bm та www.oxugen.org. Див. також матеріали IDG News Service.

3.5. Мережі доступу

3.5.1. Поняття мережі доступу

Останніми роками, у зв'язку з ускладненням вимог до телекомунікаційних мереж з боку нових застосувань та під впливом процесів інтеграції застосувань у термінали або у мережі приміщень користувача, відбувається трансформація місцевих частин існуючих мереж у функціональну структуру, яка позначається терміном "мережа доступу". Початок такому виокремленню було покладено в концепції мереж інтегрального обслуговування (ISDN), в якій ділянку між телефонним апаратом абонента і абонентським комплектом станції комутації, до якої підключався абонент, було названо "абонентським доступом" (subscriber access). Зараз вже існує декілька визначень поняття "мережа доступу".

Згідно з Рекомендаціями ІТУ-Т I.112, I.113, I.414 [41-43], визначення абонентського доступу виглядає так. Це засоби, до складу яких входять абонентське обладнання й елементи з'єднання доступу, що слугують для забезпечення стику "користувач-мережа" (UNI). Елементи з'єднання доступу можуть містити станційне закінчення (ET), цифрову секцію доступу (NT-LT) або мережу доступу за Рекомендацією G.902 і цифрову секцію.

Стик "користувач-мережа" надає користувачеві певні можливості пересилання цифрової інформації (зі швидкостями базового та первинного доступу - 16, 64, 128 та 2048 кбіт/с), а також протокол доступу для використання послуг і/або засобів цієї мережі.

Високошвидкісний абонентський доступ - це ISDN-доступ, здатний забезпечувати, принаймні, один канал доступу, який підтримує швидкість, більшу швидкості первинного тракту (2,048 Мбіт/с), або еквівалентну швидкість пересилання інформації.

Деяко інше визначення дано в Рекомендації G.902 [44]: мережа "функціонального доступу" - це реалізація, що складається з таких елементів, як кабельні споруди, засоби передавання та ін., які забезпечують необхідні транспортні можливості переносу для надання послуг між стиком вузла обслуговування (SNI) і кожним з асоційованих з ним стиків "користувач-мережа". Мережа доступу може бути керована і конфігурована через стик Q.3. В принципі, немає обмежень на типи і кількість стиків UNI и SNI, які мережа доступу може підтримувати. Мережа доступу не інтерпретує сигналізацію користувача.

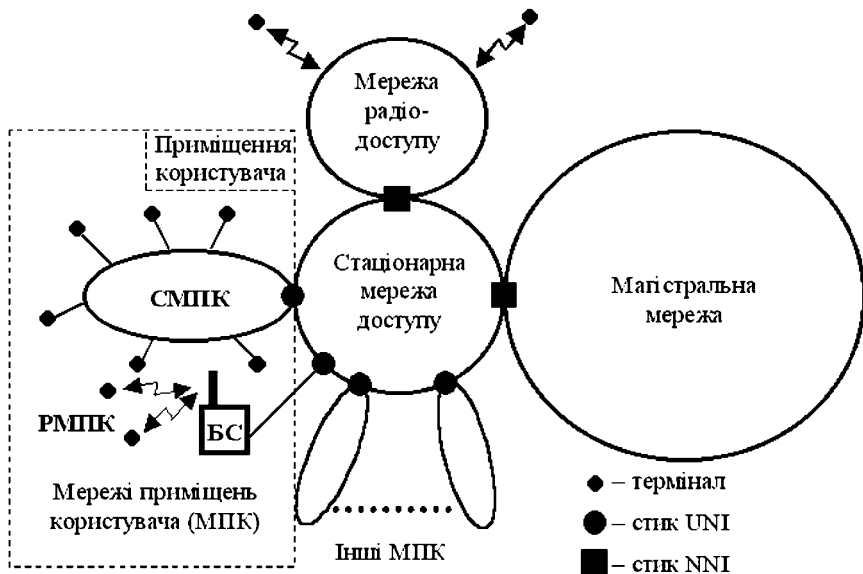
Згідно нещодавно прийнятій Рекомендації Y.1231 [45] для IP-мереж, мережа доступу визначається як реалізація, складена з мережних елементів з метою створення необхідних можливостей доступу між "IP-користувачем" і "IP-постачальником послуг" для надання IP-послуг. "IP-користувач" і "IP-постачальник послуг" є логічними сутностями, якими закінчується IP-рівень і/або IP-зв'язані функції.

Нарешті, за Рекомендацією Y.101 [46], що відноситься до сфери стандартів Глобальної Інформаційної Інфраструктури (ГІІ), мережа доступу коротко визначається як "сукупність засобів реалізації (таких, як кабельна мережа, засоби передачі і т.д.), які створюють потрібні транспортні можливості для забезпечення телекомунікаційних послуг між стиком вузла обслуговування і кожним з асоційованих стиків мереж користувачів".

Як видно з наведених визначень, поняття "мережа доступу" ще не набуло достатньої чіткості. Тому в кожному конкретному випадку тільки контекст, в якому воно використовується, може допомогти зрозуміти точний сенс цього терміну. Останніми роками, схоже, викристалізовується узагальнений сенс терміну "мережа доступу". Він виникає внаслідок необхідності узагальнення існуючого розмаїття варіантів місцевих мереж (мереж "першої" або "останньої милі"), тенденції конвергенції інформаційно-телекомунікаційних мереж і надаваних з їх допомогою послуг, а також необхідності комплексної мінімізації витрат на створення і експлуатацію мереж нового (мультимедійного) покоління.

Узагальнюючи існуючі визначення і контексти використання терміну "мережа доступу", можна вважати, що "мережа доступу" - це частина цілої телекомунікаційної мережі, яка виконує необхідні функції пересилання інформаційних потоків між стиком приміщення користувача і стиком периферійного вузла магістральної частини мережі. Наочно місце мереж доступу можна собі уявити так, як показано на **рис.3.8**.

Таким чином, "мережа доступу" - це досить широке, узагальнююче поняття. Дійсно, як стик користувача може слугувати і стик найпростішого інфопріладу - телефонного апарата, і багатоканальний стик мережі користувача (мережі приміщення, локальної та навіть корпоративної мережі користувача). Як вузол обслуговування (ВО) може бути і найближча до користувача АТС, і вузол постачальника інфокомунікаційних послуг у своєму або в

СМПК – стаціонарна мережа приміщень користувача
 РМПК – рухома мережа приміщень користувача
 БС – базова станція

Рис.3.8

сусідньому місті. Засоби реалізації МД також можуть бути різними - кабельні лінії зв'язку (металеві та волоконно-оптичні), радіозасоби (стаціонарні, мобільні, супутникові), відповідні системи мультиплексування або концентрації інформаційних потоків. В цій різноманітності основних стиків та засобів реалізації й полягає основна складність практичного використання такого узагальнюючого терміну, як "мережа доступу" в описах сучасних і майбутніх мереж зв'язку. Різноманітність реалізацій, а також досить потужна і чітко окреслена функціональність відносно простих у реалізації місцевих ділянок майбутніх мереж вимагають застосування саме такого узагальнюючого поняття, як "мережа доступу". Поняття "мережа доступу" входить до основної термінології Глобальної Інформаційної Інфраструктури (ГІІ), що інтенсивно розробляється у міжнародних стандартизуючих організаціях на чолі з ISO та ІТУ-T/R.

Роль та функції мережі доступу слід розглядати в контексті цілої мережі зв'язку. Остання містить у собі такий набір

3.5. Мережі доступу

компонентів (лінії, обладнання, станції, програмні засоби), які усі разом забезпечують надання послуг службами зв'язку між різними географічними регіонами. Мережа доступу відповідальна за забезпечення доступу від стику "користувач-мережа" до служб зв'язку. Компоненти, які забезпечують надання послуг (зв'язку, інформаційних) є вузлами обслуговування. Мережа доступу може бути підключена до багатьох вузлів обслуговування з метою або підтримки доступу користувача до багатьох видів спеціалізованих служб, або підтримки права вибору користувачем будь-якого постачальника певної служби. Асоціація стиків "користувач-мережа" з стиками вузла обслуговування є статичною, тобто вона встановлюється шляхом координованої взаємодії з необхідними вузлами обслуговування через підсистему управління мережі доступу. З цієї точки зору мережу доступу слід розглядати як сукупність віртуальних мереж доступу (принаймні, по одній на кожен вузол обслуговування), однак реалізованих на одній фізичній конфігурації засобів з інтегрованим управлінням усіма її ресурсами.

Найбільш перспективними для розвитку українських телекомунікацій є універсальні мережі, які використовують пакетну технологію Інтернет-протоколів (IP) для доставки будь-яких видів інформації та надання різних видів послуг, так звані IP-мережі. Прообразом таких мереж є існуюча мережа Інтернет, в якій основним видом мереж доступу є існуючі телефонні мережі та локальні комп'ютерні мережі підприємств і офісів. Обмеження в швидкості модемної передачі даних через телефонні мережі не дають можливості надавати в існуючій мережі Інтернет широке коло мультимедійних послуг з використанням аудіо- та відеоінформації. Однак майбутні IP-мережі використовуватимуть в мережах доступу, скоріш за все, технологію Ethernet зі швидкостями передачі 10-100 Мбіт/с на стику "користувач-мережа" і тому вже можуть стати дійсно "універсальними" мережами. З огляду на таку перспективу, IP-мережі визнано в ІТУ-Т та ІСО базовою платформою для розгортання ГП у найближчому майбутньому, і тому саме вони є перспективними для розвитку українських телекомунікацій.

З цієї причини доцільно більш детально розглянути основні положення рамкових Рекомендацій ІТУ-Т щодо принципів побудови IP-мереж доступу. Таких Рекомендацій дві: загальна - Y.1231, яка стандартизує архітектуру третього (мережного) рівня IP-мережі

доступу, та базова - G.902, яка, в основному, стандартизує архітектуру другого (канального) рівня мережі доступу.

3.5.2. Базова мережа доступу

Для створення єдиної концептуальної основи при аналізі існуючих мереж доступу та синтезу майбутніх універсальних мереж доступу в ІТУ-Т було розроблено Рекомендацію G.902 [43]. Ця Рекомендація фіксує основні концептуальні положення для універсальної, функціонально-узагальненої мережі доступу (тобто мультимедійної, віртуальної). Фізична реалізація мережі доступу виходить за рамки даної Рекомендації і подана іншими Рекомендаціями, наприклад, G.803, G.960, тощо.

Згідно з Рекомендацією G.902, основним призначенням мережі доступу є підключення стиків (інтерфейсів) користувачів на стик вузла обслуговування з гнучкими можливостями мультиплексування і/або концентрації інформаційних потоків. Існуючі стики ВО можуть бути недостатніми для нових застосувань, що потребують широкосмугових типів доступу. Тому Рекомендація передбачає можливість широкого вибору стиків і для користувача, і для вузла обслуговування. Взагалі, Рекомендація G.902 є рамковою і детально описує:

- архітектуру функціональної мережі доступу (тобто архітектуру мережі доступу на функціональному рівні);
- функції і вимоги до мережі доступу;
- функції порту користувача;
- функції порту вузла обслуговування;
- вимоги і можливості транспортного пересилання інформації;
- робочі і контрольні функції доступу.

На базі цієї рамкової Рекомендації передбачається розробка Рекомендацій для стиків вузла обслуговування та користувача, для внутрішніх стиків мережі доступу, для окремих видів мереж доступу та вузлів обслуговування, а також для визначення типів та можливостей доступу.

Загальну функціональну архітектуру мережі доступу за Рекомендацією G.902 та її межі показано на **рис.3.9**. Мережа доступу обмежується своїми стиками. З боку користувачів - це стики "користувач-мережа" UNI, з боку вузла обслуговування - стик вузла обслуговування SNI, а з боку підсистеми управління - стик Q3.

3.5. Мережі доступу

З огляду на швидкий розвиток нових технологій для комутації, транспортування та контролю, дуже важливо, щоб рамки цієї Рекомендації були на деякий час зафіксовані, щоб можна було конкретно визначити і реалізувати стики вузла обслуговування та користувача. Швидкість розвитку технологій призводить до тимчасовості стандартів на стики та необхідності їх частого оновлення. Саме тому функціональні вимоги до мережі доступу в Рекомендації G.902 визначені тільки для обробки і транспортування перспективних цифрових сигналів. Аналогові сигнали або перетворюватимуться у цифрові сигнали, які підтримуватимуться цифровою мережею доступу, або комбінуватимуться з транспортними сигналами мережі доступу для їх одночасного транспортування разом з цифровими сигналами мережі доступу. Таке використання фізичного середовища передачі ніяк не впливає на функціональність мережі доступу, і тому передача аналогових сигналів цілком може бути винесена за рамки концепції мережі доступу.

Слід відмітити, що за визначенням Рекомендації G.902, мережа доступу не інтерпретує сигналізацію між користувачами та вузлом обслуговування і тому не може підтримувати динамічні асоціації (зв'язки) одного чи групи портів користувачів з одним чи декількома вузлами обслуговування на повикличній основі. Однак мережа доступу може створювати такі асоціації на основі експлуатаційного управління. Іншими словами, мережа доступу не підтримує комутованих з'єднань портів користувача з вузлами обслуговування. За такого визначення істотно звужується область дії Рекомендації G.902, оскільки існуючі комутовані канали телефонних і пакетних мереж є основними засобами доступу до

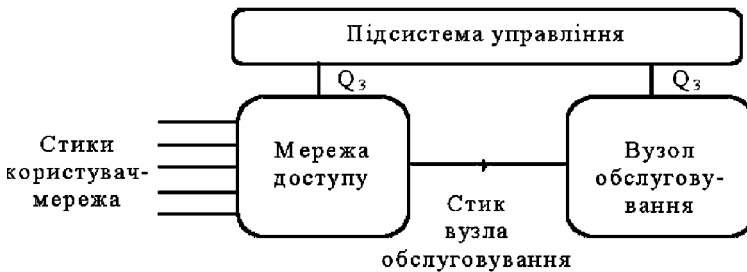

Рис.3.9

3. Перспективні засоби та технології телекомунікацій

вузлів обслуговування такої масової і перспективної мережі, як Інтернет, а управління характеристиками мережі доступу з боку користувачів стає одним з прибуткових видів послуг в універсальних мережах. Однак таке обмеження має позитивний бік, оскільки воно сприятиме більш чіткому розмежуванню функцій між вузлом обслуговування, мережею доступу та мережею приміщень або терміналом користувача.

Внутрішню функціональну структуру мережі доступу показано на **рис.3.10**. Можлива також і більша деталізація її функціональності за принципами багаторівневої моделі відкритих систем. При цьому найнижчим рівнем повинен бути рівень транспортного середовища, навіть для функціональних груп стиків. Задля загального ознайомлення з концепцією мережі доступу за Рекомендацією G.902 достатньо розглянути призначення окремих функціональних груп, показаних на **рис.3.10**.

Рис.3.10

Функції порту користувача узгоджують спеціальні вимоги даного порту з функціями ядра мережі доступу і функціями підсистеми управління. Мережа доступу може підтримувати різні типи доступу та стиків "користувач-мережа", які можуть потребувати специфічних функцій та специфічних вимог до

3.5. Мережі доступу

пропускну́ї спроможності стиків, наприклад, в частині пересилання інформації та сигналізації.

Прикладами функцій порту користувача є:

- пристосування функцій стику "користувач-мережа" до термінального обладнання;
- аналого-цифрове перетворення;
- перетворення сигналізації;
- активація/деактивація стику "користувач-мережа";
- обробка відповідно до можливостей несучих каналів;
- тестування стику "користувач-мережа";
- експлуатація функцій порту користувача.

Функції порту обслуговування узгоджують вимоги специфічного стику ВО до загального транспортного носія для обробки функціями ядра, а також здійснюють селекцію відповідної інформації, яка інтерпретується функціями системного управління МД. Приклади функцій порту вузла обслуговування:

- пристосування функцій стику вузла обслуговування до обладнання самого вузла обслуговування;
- відображення вимог транспортного носія, критичного до затримок управління та операційних вимог, на функції ядра;
- узгодження протоколів, якщо це необхідно для окремого стику вузла обслуговування;
- тестування стику вузла обслуговування;
- експлуатація функцій порту вузла обслуговування.

Функції ядра розташовані між функціями портів для узгодження вимог переносу індивідуального порту користувача або вимог переносу порту вузла обслуговування з загальними транспортними носіями МД. До цих функцій належать обробка носія протоколу для необхідної протокольної адаптації та мультиплексування для транспортування через МД. Функції ядра можуть бути розподілені усередині МД. Приклади функцій ядра:

- обробка носія доступу;
- концентрація несучих каналів доступу;
- мультиплексування сигнальної і пакетної інформації доступу;
- емуляція каналу доступу для АТМ-транспортного носія.

Транспортні функції забезпечують тракти для транспортування загальних носіїв між різними пунктами в МД та узгодження їх з середовищем передачі, що використовується в МД.

3. Перспективні засоби та технології телекомунікацій

Приклади транспортних функцій:

- мультиплексування;
- кросові з'єднання, роз'єднання, переключення.

Функції системного управління узгоджують і забезпечують роботу інших чотирьох функціональних груп усередині МД. Крім того, вони узгоджують робочі функції МД з функціями вузла обслуговування та функціями терміналів користувачів через відповідні стики згідно зі специфікаціями цих стиків. Приклади функцій системного управління:

- конфігурування і контроль;
- забезпечення координації.

До всіх вищезгаданих функціональних груп МД обов'язково повинні входити функції управління і контролю цих функціональних груп.

Варто відмітити, що функціональна мережа доступу за Рекомендацією G.902, в свою чергу, базується на функціональності фізичного рівня, структура якого, згідно Рекомендації X.217 [47] показана на **рис.3.11**.

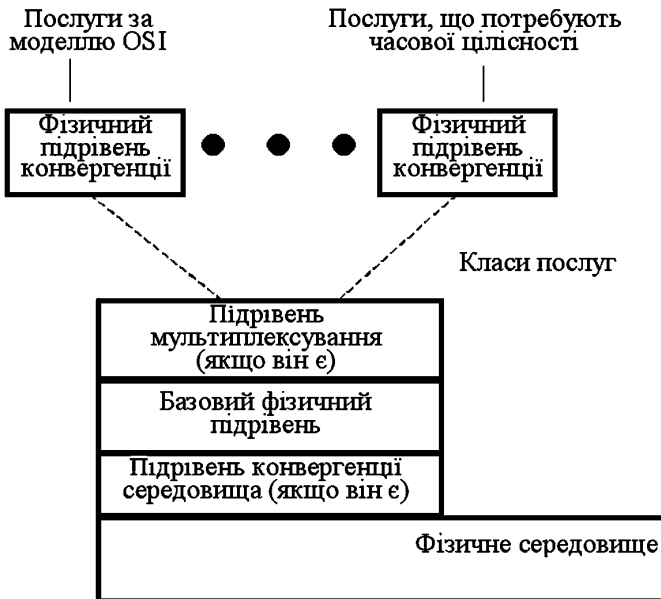

Рис.3.11

3.5.3. IP-мережа доступу

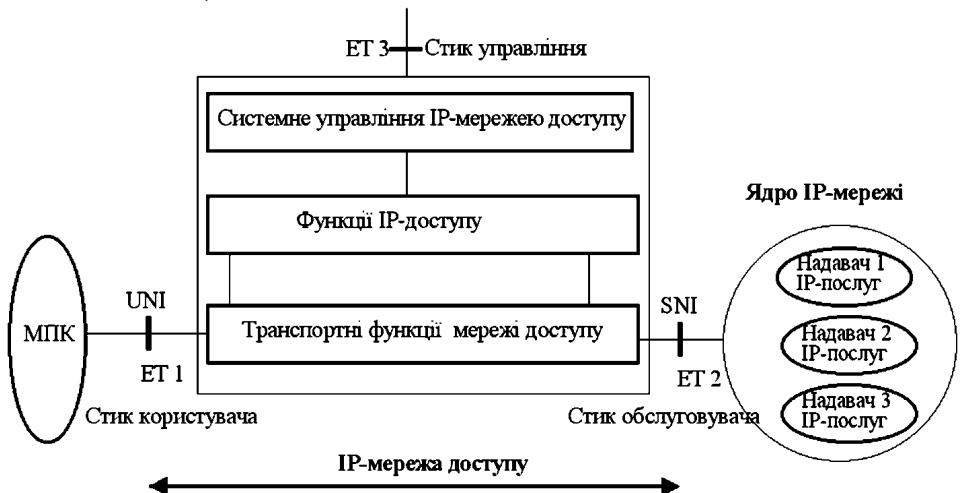
IP-мережа доступу, як і IP-мережі взагалі, визначає функції взаємодії кінцевих комп'ютерних систем (або комп'ютеризованих пристроїв) на третьому (мережному) рівні. В якості несучої (транспортної) основи IP-мережа доступу використовує будь-які протокольні системи другого (канального) рівня. Найбільш поширеними з них є протоколи PPP (двоточковий протокол IP-мереж), Ethernet, Frame Relay, ATM, X.25. Загальне уявлення про архітектуру IP-мережі доступу дає **рис.3.12**.

Як видно з рисунку, IP-мережа обмежується трьома видами стиків:

- з мережею приміщень користувача, яка в найпростішому випадку може складатися з одного комп'ютера;
- з магістральною (базовою) частиною IP-мережі, до складу якої входять мережі постачальників IP-послуг;
- з системою управління цілої IP-мережі.

До складу IP-мережі доступу входять три функціональні групи:

- 1) транспортні функції мережі доступу, які більш детально визначаються Рекомендацією G.902 ІТУ-T;
- 2) функції IP-доступу, що визначаються Рекомендацією Y.1231 ІТУ-T;

МПК – мережа приміщень користувача
 ET – еталонна точка (стик)

Рис.3.12

3) функції системного управління IP-мережею доступу, визначені Рекомендаціями ITU-T серії Y.1700.

Група функцій IP-доступу є головною, вона використовує функції інших двох груп для свого функціонування. Можливими функціями цієї групи є:

- динамічний вибір одного з багатьох постачальників послуг;
- динамічне призначення IP-адрес для сеансів зв'язку з використанням протоколу PPP;
- трансляція форми мережних адрес з іменної форми в цифрову і навпаки;
- аутентифікація сеансів користувачів;
- шифрування при організації безпечних сеансів;
- облік часу використання ресурсів IP-мережі та взаємодія з сервером віддаленого доступу RADIUS.

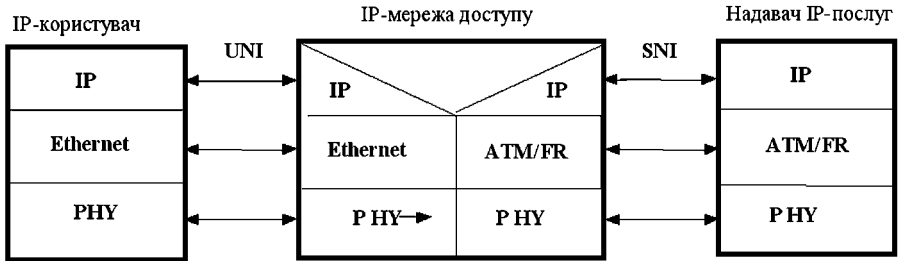
Однією з головних функцій IP-доступу є стикування з сервером аутентифікації, авторизації та обліку. Однак досить часто вона реалізується не в IP-мережі доступу, а розосереджено, на серверах постачальників IP-послуг. Взагалі наведений перелік функцій IP-доступу, запозичений з Рекомендації Y.1231 ITU-T, слід розглядати як орієнтовний, оскільки процес стандартизації і розвитку IP-мереж ще не завершено.

Прикладами транспортних функцій доступу в Рекомендації Y.1231 ITU-T є такі загальновідомі системи каналного рівня:

- ISDN-доступ, доступ через цифрову мережу інтегрального обслуговування (ЦМІО) каналами D, B, 2B на швидкостях, відповідно, 16, 64, 128 кбіт/с, та первинними цифровими трактами T1 і E1 на швидкостях, відповідно, 1544 і 2048 кбіт/с;
- B-ISDN-доступ, доступ через високошвидкісну ЦМІО на швидкостях 1544...622080 кбіт/с;
- xDSL-доступ, доступ через систему цифрових абонентських ліній у надтональному діапазоні частот звичайних абонентських телефонних ліній на швидкостях від 128 кбіт/с до 51 Мбіт/с;
- радіодоступ - стаціонарний, мобільний, супутниковий на швидкостях передачі від 9,6 кбіт/с до 51 Мбіт/с;
- оптичні системи доступу (PON, SDV, HFC, і т.п.), які забезпечують швидкості передачі 2...622 Мбіт/с;
- доступ через мережі кабельного телебачення (CATV), які

3.5. Мережі доступу

забезпечують швидкості передачі від 128 кбіт/с до 4 Мбіт/с;
- доступ через локальні, міські та міжміські комп'ютерні мережі за технологією Ethernet (LAN, MAN, WAN), які забезпечують швидкості 1...1000 Мбіт/с.

PHY – функції фізичного рівня

Рис.3.13

Приклад функціональної моделі IP-мережі доступу при використанні комбінації локальної комп'ютерної мережі та орендованого віртуального каналу ATM або Frame Relay наведено на **рис.3.13**.

4. Розвиток телекомунікацій в Україні

4.1. Динаміка розвитку зв'язку в Україні

При розгляді перспектив впровадження новітніх телекомунікаційних технологій в Україні доцільно мати чітке уявлення про сучасний стан галузі зв'язку та тенденції його розвитку як у тій частині, що вже відбулася, так і в тій, що накреслена основними регламентуючими документами галузі. В періодичній фаховій пресі (журнал "Зв'язок", газета "ДК-Зв'язок") досить регулярно публікуються матеріали, присвячені окремим аспектам розвитку галузі. Однак найбільш повно і стисло розвиток галузі зв'язку висвітлено в [1, 60]. Саме за цими джерелами нижче наведено виклад характеристик розвитку зв'язку в Україні з деякими уточненнями і доповненнями, які стали необхідними на кінець 2003 року.

Розвиток галузі зв'язку в Україні повинен задовольняти зростаючі потреби в послугах зв'язку усіх користувачів - населення, підприємств, органів управління і оборони держави. До кінця 2003 року розвиток галузі зв'язку відбувався, в основному, відповідно до положень "Комплексної програми розвитку Єдиної національної системи зв'язку України" (редакції 1993 р.) та Закону України "Про зв'язок" (прийнятому у 1995 р.). Цими документами були визначені основні напрями розвитку, структурної перебудови і впровадження ринкових засад в галузі.

Згодом, у 1997 році "Основними положеннями створення і розвитку Єдиної національної системи зв'язку" були визначені організаційно-технічні принципи реалізації завдань двох вищезазначених базових документів галузі. Передбачалося, що "Основними положеннями ..." регулярно коригуватимуться шляхи досягнення основних завдань базових документів. Однак такий задум не був реалізований.

Бурхливий розвиток ринкових відносин в галузі зв'язку України вимагав докорінного перегляду базових документів галузі. На протязі 1998-2003 років були докладені значні зусилля для створення нових базових документів галузі. У 1999 році була затверджена Кабінетом міністрів України "Концепція розвитку зв'язку України до 2010 року", у 2001 році був прийнятий Закон України "Про поштовий зв'язок", у 2002 році була підготовлена до розгляду нова редакція "Комплексної програми ...", а у 2003 році був схвалений Верховною Радою Закон України "Про телекомунікації". В останніх документах

4.1. Динаміка розвитку зв'язку в Україні

вже в повній мірі враховані структурні зміни в галузі зв'язку, запропоновано ринковий механізм її подальшого розвитку на основі впровадження новітніх технологій та задоволення попиту на послуги зв'язку, у тому числі і на загальнодоступні послуги.

З прийняттям Законів України "Про поштовий зв'язок" та "Про телекомунікації", основними документами, що визначатимуть завдання розвитку галузі зв'язку, стають "Концепція розвитку поштового зв'язку України" та "Концепція розвитку телекомунікацій України", а документи "Комплексна програма..." і "Основні положення..." анулюються. Шляхи досягнення завдань "Концепцій ..." повинні бути окреслені низкою "Положень ...", "Правил ..." і інших підзаконних актів. Нові Закони, по суті, поклали початок новому періоду розвитку української і галузі зв'язку і телекомунікацій, зокрема. Період, що минув з моменту проголошення незалежності України (1991-2003 роки) можна вважати періодом становлення національної системи зв'язку і періодом її поступового кількісного і якісного розвитку.

З впровадженням новітніх інфокомунікаційних технологій, як показує досвід України і більшості країн СНД, зв'язок може розвиватися випереджаючими економіку темпами, створюючи умови для прискореного економічного і соціального розвитку країни. Так, незважаючи на кількаразовий економічний спад у 1990-2000 роках, галузь зв'язку, в цілому, розвивалася безкризово. Загальний стан галузі зв'язку і рівень задоволення попиту на послуги зв'язку в Україні на кінець 2003 року можна охарактеризувати наступним чином.

Створена цифрова мережа міжнародного та міжміського зв'язку, яка задовольняє попит на ці послуги. Побудовані волоконно-оптичні лінії зв'язку (ВОЛЗ), що з'єднують Україну з усіма сусідніми державами. Протяжність цифрових каналів міжміської та зонових первинних мереж становить близько 60% від загальної протяжності каналів первинної мережі. Україна брала участь у будівництві міжнародних ВОЛЗ як для забезпечення власних потреб, так і з метою забезпечення транзитів через її територію. За останні п'ять років в Україні побудовано близько 11 тис. км ВОЛЗ. Щорічне будівництво ВОЛЗ доведено до 4 тис. км. на рік. Найближчим часом буде закінчено побудову цифрової первинної магістральної мережі України.

Найбільша частина в обсязі послуг припадає на телефонний зв'язок, яким охоплено близько 11,2 млн. абонентів. Телефонна

4. Розвиток телекомунікацій в Україні

щільність зараз становить близько 23,4 телефони на 100 мешканців, що перевищує середні показники країн з аналогічним економічним рівнем, однак в 3-4 рази менша, ніж в розвинутих країнах. За рік вводиться в дію близько 800 тис. номерів АТС. Оператори недержавної форми власності за рік вводять в дію до 100 тис. номерів АТС, що становить близько 12% їх загального вводу. Впроваджуються нові для України технології та послуги такі, як IS N, Інтернет, стільниковий зв'язок, мережі передачі даних та ін. Однак найбільш масові телефонні мережі місцевого зв'язку загального користування переважно аналогові й побудовані з використанням здебільш електромеханічного комутаційного обладнання (близько 70%) та кабелів з мідними проводами, що, в основному, відпрацювали свій ресурс і потребують заміни. Вони мало придатні для передавання цифрової інформації, частка якої в загальному обміні телекомунікаційних мереж зростає.

Значний розвиток отримали радіотехнології, особливо в частині цифрового мобільного зв'язку. Системою мобільного стільникового зв'язку охоплено територію, де проживає близько 85% населення України. Кількість абонентів стільникового зв'язку на даний час становить 6,5 млн. Потреба в даному виді послуг у більшості регіонів задовольняється, а збільшення кількості абонентів залежить від платоспроможності населення, оскільки вартість цього виду телефонного зв'язку досі надто висока для середнього мешканця України. У 22 регіонах діють мережі пейджерного зв'язку, темпи розвитку яких значно відстають від мобільного зв'язку.

В системі ефірного розподілу і доставки телерадіопрограм на території України функціонують 63 потужних передавачів телемовлення, з них 5 однопрограмних, 35 двопрограмних, 23 трипрограмних і один чотирипрограмний. Радіомовлення на території України ведуть близько 50 передавачів у діапазонах НЧ, СЧ і ВЧ та близько 500 - у діапазоні ДВЧ.

Діє також майже 100 приймальних станцій супутникового телебачення системи "Москва" зі штатними ретрансляторами. Ці технічні засоби охоплюють однопрограмним телебаченням 96%, двопрограмним - 90,5%, трипрограмним - 60%, чотирипрограмним - 5% населення держави. Для передавання телевізійних програм застосовується радіорелейна мережа аналогових телевізійних каналів та їх розподіл в цифровій формі через супутники.

Відбувається процес швидкого розвитку системи мереж кабельного телебачення, яке надає абоненту значно ширші можливості

4.1. Динаміка розвитку зв'язку в Україні

вибору телевізійних програм та забезпечує рядом додаткових послуг. У великих містах ці мережі починають використовувати для надання користувачам швидкісного доступу до мережі Інтернет і додаткових телефонних ліній.

Проводове мовлення, яке і сьогодні залишається найбільш масовим і фінансово доступним джерелом мовної інформації, охоплює майже всю країну і забезпечує трансляцію трьох програм мовлення в обласних центрах, великих містах і переважно одну програму в сільській місцевості. Останніми роками спостерігається постійне скорочення чисельності користувачів проводового мовлення внаслідок переходу користувачів до прослуховування великої кількості мовних програм в ультракороткохвильових діапазонах, так і через занедбання експлуатації мережі в деяких регіонах. За період з 1991 р. по 2003 р. кількість основних радіоточок скоротилася з 16,6 млн. до 7,1 млн. З причини скорочення чисельності користувачів починає виявлятися збитковість цієї послуги.

Передавання документальної інформації здійснюється мережами передачі даних, телеграфними та телефонними мережами (з використанням модемних технологій). Попит на послуги телеграфних мереж постійно знижується, але різко зростають потреби в послугах Інтернет, у тому числі в послугах електронної пошти. Кількість користувачів українського сегменту Інтернету на кінець 2003 р. оцінювалась у 2 млн. Зростанню чисельності користувачів сприяє зменшення тарифів на користування Інтернетом. За останні 5 років вони знизилися приблизно у 5 разів і зараз становлять приблизно 1,5-3 грн./год., що трохи менше вартості місцевих телефонних розмов. Незважаючи на таке зменшення тарифів на послуги Інтернет, доходи від комп'ютерного зв'язку в Україні найвищі серед інших видів зв'язку приблизно в 1,8 разів.

Забезпечується попит на послуги поштового зв'язку. Розроблена та впроваджена нова система поштової індексації в Україні, яка спростила обробку поштових відправлень, впроваджуються нові послуги поштового зв'язку та проводяться роботи з підвищення їх якості.

Обсяги послуг зв'язку зростають щорічно на 20-25%, в основному, за рахунок зростання мобільного зв'язку та регулярного зростання тарифів на послуги стаціонарного телефонного зв'язку. Внаслідок завищення тарифів українськими операторами зв'язку частка доходів галузі у ВВП України становить близько 5%, тоді як у країнах світу вона становить 2-3%. У 2003 р. було надано послуг зв'язку на

4. Розвиток телекомунікацій в Україні

13,2 млрд. грн. Підприємства зв'язку своєчасно і в повному обсязі розраховуються з усіх видів податків та платежів до бюджету. Основні економічні показники діяльності галузі зв'язку та їх прогноз до 2010 р. (в млн. грн) наведено в **табл.4.1**.

Таблиця 4.1

Основні економічні показники галузі зв'язку та їх прогноз

Показники	Роки			
	1998	2003	2005	2010
Обсяг доходів від надання послуг зв'язку, всього	4129	13200	20500	62500
З них послуги зв'язку населенню	1780	6500	8800	26900
Обсяг інвестицій	760	3700	4100	12500

Триває структурна перебудова галузі в напрямку втілення ринкових засад і створення умов багатооператорської діяльності. Політика ліцензування Держкомзв'язку, згідно з діючим законодавством, є відкритою. Результатом цього стала поява на ринку послуг зв'язку великої кількості операторів недержавної форми власності. Загальна кількість ліцензій на види діяльності становить більше 1000, в тому числі більш як 400 ліцензій з надання послуг місцевого телефонного зв'язку. На послуги міжнародного та міжміського зв'язку видано 9 ліцензій. Послуги мобільного стільникового зв'язку надають 4 оператори недержавної форми власності. Розпочали діяльність 3 оператори недержавної форми власності у сфері поштового зв'язку.

Виконано перший та другий етапи реструктуризації державних підприємств зв'язку: об'єднання Укртелеком і Укрпошта перетворені в державні підприємства з філіалами та відокремленими структурними підрозділами і проведена їх корпоратизація.

Фінансування розвитку галузі на 80% забезпечується власними коштами підприємств, решта - це запозичені та залучені кошти, переважно товарні кредити та інвестиції спільних підприємств. Частка останніх складає близько 10%. Криза платежів в Україні негативно позначилась на стані розрахунків користувачів зв'язку за надані підприємствами зв'язку послуги. Кредиторська і дебіторська заборгованості відчутно погіршують фінансовий стан підприємств галузі.

На сьогодні законодавчо не повністю вирішені питання, що стосуються приватизації та регулювання в сфері зв'язку. Процеси лібералізації та приватизації в галузі обумовили появу на ринку

4.1. Динаміка розвитку зв'язку в Україні

послуг операторів різних форм власності. Тому необхідно приділяти додаткову увагу координації розвитку, управлінню та безпеці функціонування мереж. Недостатність парку вітчизняного обладнання світового рівня також ускладнює проблеми, через що потрібно проводити наукові дослідження з розробки сучасного вітчизняного телекомунікаційного обладнання.

В цілому галузь зв'язку України за рівнем впровадження нових технологій та послуг ще не досягла рівня розвинутих країн, що обумовлено необхідністю виконання значних обсягів робіт з модернізації міських і сільських мереж, слабкою економікою держави та рядом інших обставин.

Зміни, які відбуваються на телекомунікаційному ринку, обумовили необхідність розробки "Концепції розвитку зв'язку України до 2010 року". Концепція була розроблена Державним комітетом зв'язку та інформатизації України і затверджена Постановою Кабінету Міністрів України у грудні 1999 р. Основними положеннями цієї Концепції є:

- уточнення пріоритетних напрямків розвитку галузі;
- визначення основних принципів регулювання й управління сфери зв'язку;
- формування основних підходів забезпечення потреб оборони та безпеки держави;
- визначення інвестиційної політики, науково-технічного й нормативного забезпечення та державної підтримки зв'язку;
- входження України у європейський та світовий інформаційний простір.

На підставі цих положень, Концепцією визначено стратегію розвитку зв'язку на період до 2010 року, яка передбачає такі завдання:

- проведення структурних перетворень для прискореного розвитку, а саме - реструктуризації, приватизації, лібералізації та, в подальшому, відкриття ринку послуг зв'язку;
- регулювання ринку зв'язку, основними важелями якого повинні стати ліцензування, тарифна політика, розподіл обмежених ресурсів зв'язку;
- надання та підтримка соціально значущих послуг;
- створення єдиної національної системи управління мережами зв'язку;
- створення технічної бази для формування інформаційного

4. Розвиток телекомунікацій в Україні

суспільства шляхом впровадження новітніх технологій в галузі;

- інтеграція з Глобальною та Європейською інформаційними інфраструктурами;
- забезпечення засобами і послугами зв'язку на рівні платоспроможного попиту;
- забезпечення зв'язком органів управління держави.

Стратегія розвитку передбачала проведення значних обсягів робіт, що потребують великих інвестицій. Тому в умовах обмеженості фінансових ресурсів Концепція визначає такі пріоритети розвитку:

- забезпечення розвитку та реконструкції телефонних мереж з урахуванням платоспроможного попиту користувачів;
- створення єдиної інтегрованої мультисервісної високошвидкісної мережі, що забезпечить підтримку всіх сучасних послуг;
- створення сучасної національної системи управління мережами зв'язку;
- сприяння прискореному розвитку фіксованого та рухомого радіозв'язку;
- впровадження нових видів послуг та нових технологій обробки, перевезення і доставки всіх видів поштових відправлень на основі комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів у поштовому зв'язку, а також використання швидкісних видів спецтранспорту та комп'ютерних методів обробки повідомлень;
- створення умов для впровадження новітніх технологій вітчизняними науковцями та виробничниками.

Досягнуті і прогностичні показники розвитку послуг зв'язку, за умови виконання завдань, передбачуваних Концепцією, подані в **табл.4.2.**

Як видно з даних таблиці, для електрозв'язку прогнозувалось значне зростання кількості абонентів мобільних стільникових мереж та майже суцільна цифровізація каналів, в першу чергу, за рахунок зонових мереж. Величина такого важливого для галузі показника, як щільність телефонів, прогнозувалось на рівні 28-43 на 100 мешканців, відповідно до песимістичного і оптимістичного прогнозів розвитку економіки України.

Для прогнозованих показників послуг поштового зв'язку враховано тенденцію впливу на них альтернативних електронних видів передавання інформації, а також вплив економічних факторів.

Згодом, у 2002 р., на базі положень "Концепції розвитку зв'язку України до 2010 року" було розроблено нову редакцію "Комплексної

Таблиця 4.2

Показники розвитку галузі зв'язку згідно "Концепції розвитку зв'язку України до 2010 року"

Показники	Роки			
	1998	2000	2005	2010
Кількість телефонів на 100 мешканців:	19,4	20,5		
- песимістичний прогноз			24,1	28
- оптимістичний прогноз			31,8	43
Кількість абонентів мереж стільникового мобільного зв'язку (в % до загальної кількості стаціонарних телефонів)	2,1	3,2	5	10
Протяжність цифрових каналів зв'язку (магістральних і зонових, в % від загальної кількості)	42	55	90	98
Письмова кореспонденція:				
вихідний обмін, млн.	615,2	450,2	464,2	500
вхідний обмін, млн.	536	485	490	550
Посилки:				
вихідний обмін, млн.	4,3	2,2	2,4	2,5
вхідний обмін, млн.	4	2,4	2,5	2,7
Періодичні видання:				
вихідний обмін, млн.	1610	1237	1249	1400
вхідний обмін, млн.	1288	1100	1200	1300

програми створення єдиної Національної системи зв'язку України" (КП ЄНСЗ-2002). На відміну від першої редакції 1993 р., КП ЄНСЗ-2002 мала індикативний статус (рекомендаційно-прогнозний), а не директивний.

Цією КП ЄНСЗ на основі статистичних даних галузі за 1999-2001 роки прогнозувались істотно більші темпи розвитку зв'язку в Україні, ніж це було передбачено "Концепцією розвитку зв'язку України до 2010 року". І тим не менш, статистичні дані розвитку зв'язку України у 2002 і 2003 роках виявили недостатню точність КП ЄНСЗ-2002 у врахуванні можливостей новітніх інфокомунікаційних технологій для розвитку галузі, особливо у таких нових видах зв'язку, як стільниковий мобільний та комп'ютерний зв'язок. Дійсність істотно перевершила прогнози. Очевидно саме цьому, КП ЄНСЗ-2002 не дійшла до розгляду в Кабінеті Міністрів, а у нових Законах України "Про поштовий зв'язок" та "Про телекомунікації" немає згадки про діючі базові документи галузі і ставиться завдання розробки комплексу нових регуляторних документів, у тому числі й "Концепції розвитку телекомунікацій України".

Варто зазначити, що у "Концепції ... -99" і КП ЄНСЗ-2002 не враховувалася також і додаткова можливість істотного прискорення розвитку українських телекомунікацій за рахунок розробки власних, оптимізованих під вітчизняні реалії засобів зв'язку з використанням новітньої елементно-технологічної бази розвинутих країн. Тому прогнозовані в них показники щільності українських телекомунікацій і питомих (на одного мешканця країни) обсягів послуг зв'язку у натуральному вимірі значно нижче вже досягнутих сьогодні розвиненими країнами показників. За телефонною щільністю вони нижче приблизно у 3 рази, а за щільністю стільникового мобільного і комп'ютерного зв'язку - приблизно у 10 разів. По суті нерозв'язаною лишається проблема інфокомунікаційного розриву України з розвинутими країнами.

А тим часом, в умовах розширення Європейського союзу (ЄС) до границь України, при офіційно декларованій політиці майбутнього входження України в ЄС, в Світову організацію торгівлі, в Європейський і Глобальний інформаційні простори, завдання прискореного розвитку українських інфокомунікацій стає надто актуальним. Досягнення сьогоднішніх питомих показників розвитку інфокомунікаційної сфери в розвинутих країнах (а ще краще, їх перевищення) за термін не більше 10 років - ось головне завдання, яке необхідно ставити у новому періоді розвитку українських інфокомунікацій після прийняття Закону України "Про телекомунікації". Цілковиту реальність такого завдання підтверджують міркування, викладені у Додатку Г.

4.2. Проблеми впровадження новітніх інфокомунікаційних технологій

У зв'язку зі значним прогресом у сфері інфокомунікаційних технологій (ІКТ) розвинутих країн та переходом цих країн до більш ефективної інформаційно-організованої економіки наявний розвиток ІКТ в Україні стає недостатнім як за технічним рівнем, так і за темпами розвитку. Відставання в цій сфері загрожує соціально-економічним розривом з розвинутими країнами світу. Розглянемо основні проблеми, які необхідно розв'язати для подолання прогресуючого відставання України в сфері ІКТ від рівня розвинутих країн світу та спробуємо сформулювати можливі варіанти розв'язання цих проблем.

4.2. Проблеми впровадження новітніх інфокомунікаційних технологій

До основних технологічних нововведень, які визначають перспективи розвинутих країн в галузі ІКТ, слід віднести:

- використання технології замовних, швидкодіючих, надвеликого ступеня інтеграції мікросхем для реалізації надпотужних (більше 1 Тбіт/с) комутаційних та мультиплексуючих пристроїв;
- використання швидкодіючих багатопроцесорних серверних комплексів для технологічних телекомунікаційних систем та центрів інформаційного обслуговування користувачів;
- перехід до спектрального ущільнення ВОЛЗ із ширококутовими волокнами (W M-системи), що дає можливість підвищити пропускну спроможність однопарних ВОЛЗ до кількох терабіт у секунду;
- використання ширококутових оптичних підсилювачів замість електронно-оптичних регенераторів, що приблизно вдвітьє збільшує довжину регенераційних секцій ВОЛЗ (до тисяч кілометрів) і істотно зменшує вартість ВОЛЗ;
- побудова первинних мереж зв'язку повністю на оптичних функціональних елементах, в тому числі й для введення-виведення компонентних цифрових потоків та їх резервних переключень;
- перехід до швидкопаketних цифрових методів ущільнення та розподілу інформаційних потоків (IP, ATM, FR);
- реалізація в телекомунікаційних мережах доступу принципів локальних комп'ютерних мереж або розподільчих мереж інтерактивного кабельного телебачення, які здатні забезпечити абонентам швидкість обміну на рівні кількох мегабіт в секунду за питомих капітальних витрат (на одного користувача) на рівні кількох десятків доларів США;
- часткова реконструкція існуючих мідно-кабельних абонентських мереж доступу за технологією цифрових абонентських ліній (x SL), що забезпечить швидкості обміну до кількох мегабіт в секунду за питомих капітальних витрат на рівні кількох сотень доларів США;
- широке застосування технології радіодоступу для мобільних користувачів та для користувачів у місцевостях зі слабо розвиненими або перенавантаженими стаціонарними мережами доступу.

В Україні також спостерігається процес осучаснення ІКТ, але значно повільнішими темпами і, в основному, на морально застарілому імпортному обладнанні. Базовими для побудови первинних мереж є системи S H для магістральних, зонових та

місцевих ділянок мереж. Абонентські мережі доступу практично повністю будуються як прості мідно-кабельні телефонні лінії аналогового підключення. Вони лише зрідка використовуються для цифрового (IS N) підключення бізнес-абонентів зі швидкістю обміну до 128 кбіт/с. Нове комутаційне обладнання, на якому йде розвиток вторинних мереж, - це низькошвидкісні IS N-системи, що вже морально застаріли. Темп росту кількості мережних закінчень в Україні в середньому становить лише 5% на рік, тоді як у розвинутих країнах і тих, що швидко розвиваються, він становить десятки відсотків на рік [48]. Вважається, що такий стан і темп розвитку телекомунікаційних мереж в Україні цілком відповідає стану економіки держави і є певною мірою досягненням для кризових умов розвитку, оскільки цей розвиток іде, в основному, за рахунок власних коштів операторів зв'язку при невеликому залученні кредитів.

Між тим, вражаючи досягнення в галузі ІКТ розвинутих країн та відкритість політики України створюють реальну перспективу використання елементної і технологічної бази, програмних прикладних та технологічних продуктів технічно розвинутих країн для більш швидкого (прискореного) розвитку засобів ІКТ в Україні. Прискорений розвиток засобів ІКТ Україні необхідний за двох причин.

По-перше, слідом за розвинутими країнами вся світова спільнота почала швидко переходити до постіндустріальної, інформаційної форми організації суспільства, створюючи сучасні національні, а також глобальну, інформаційні інфраструктури. Відставання України в такому переході веде до політичної й економічної ізоляції, до відставання в економіко-соціальному розвитку країни, а в підсумку - до значного розриву життєвого рівня основної маси населення від життєвого рівня населення інформатизованих країн світу.

По-друге, швидкий розвиток масових засобів ІКТ в Україні дозволить більш швидко підняти ефективність економіки країни і швидше подолати періоди кризового і посткризового розвитку.

Слід також зазначити, що важливість ролі ІКТ для України вже зафіксовано у "Законі про національну програму інформатизації", в якому поставлено завдання створення національної інформаційної інфраструктури (НІ) як частини ЄП та ГП. Однак практична реалізація цієї ролі ІКТ посувається неспішною ходою.

У зв'язку з вищенаведеним постає проблема вибору стратегії впровадження новітніх технологій розвинутих країн в Україні. За великим рахунком, такий вибір можливий, в основному, з таких двох альтернатив:

- або Україна буде вести активну технічну політику і в державі будуть створені умови для проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) з пошуку власного шляху розвитку сфери ІКТ і створення на елементно-технологічній базі розвинутих країн власних засобів, оптимально пристосованих за своїми техніко-економічними характеристиками до умов розвитку інфокомунікацій в Україні;
- або Україна буде вести пасивну технічну політику, не проводитиме НДДКР з пошуку власного прискороного шляху розвитку сфери ІКТ та буде імпортувати і апаратні, і програмні засоби з новітніми ІКТ у готовому для експлуатації операторами вигляді.

Оптимальне розв'язання цієї дилеми для України - це вибір першої альтернативи, тобто активна технічна політика з пошуку власного шляху розвитку сфери ІКТ на основі запозичення елементно-технологічної бази розвинутих країн з опорою на власний науково-виробничий потенціал. Така політика дозволить починати розробки нових ІКТ одночасно з розробниками розвинутих країн, але в процесі розробки ставити цілі й забезпечувати характеристики ІКТ, прийнятні й оптимальні в умовах України. Крім суто економічного виграшу у кілька разів на вартості основних видів засобів з новітніми ІКТ цей вибір створить Україні більший рівень інформаційної та економічної безпеки.

Зазначимо, що вибір активної технічної політики потребує відносно невеликих ресурсів на його реалізацію. За відомою статистикою, витрати на НДДКР у розвинутих країнах складають 3% від ВВП, тобто від вартості продукції і послуг, які виробляються з застосуванням результатів НДДКР. В країнах, що швидко розвиваються, ці витрати можуть бути й більшими - до 10%. На таке збільшення витрат на НДДКР у сфері ІКТ можна впевнено йти задля масової реалізації новітніх технологій на власному бідному інфокомунікаційному ринку. Реалізація найновіших досягнень елементно-технологічної бази в Україні при цьому відбуватиметься майже одночасно з реалізацією новітніх технологій на значно

4. Розвиток телекомунікацій в Україні

дорожчих інфокомунікаційних ринках розвинутих країн. Важливо також зазначити, що за деякими оцінками, 10% від прогнозованої вартості повномасштабної сучасної НП України дорівнюють 20-30% прибутку від надання послуг зв'язку операторами України.

Іншими словами, для реалізації власного шляху створення НП не треба шукати додаткових коштів у державі, достатньо спрямувати частину щорічних галузевих інвестицій в нове, перспективне русло.

Вибір стратегії активної технічної політики та власного шляху розвитку сфери ІКТ в Україні є принциповим і непростим рішенням, оскільки необхідно буде розв'язати низку більш конкретних і складних завдань [53]. Три основні завдання прискореного розвитку українських телекомунікацій можна сформулювати наступним чином.

- 1) Укладання угод під егідою міжнародних організацій (ООН, ЄС, ГАТТ, тощо) про режим сприяння Україні у доступі до нової елементно-технологічної бази сфери ІКТ розвинутих країн з метою прискорення входження України в ПІ, ЄП та систему міжнародного розподілу праці майбутнього інформаційного суспільства.
- 2) Формування постійно обновлюваної програми створення нових поколінь ІКТ з включенням до програми як першочергових завдань створення таких вітчизняних масових засобів телекомунікацій:
  - універсальні (мультимедійні) швидкопакетні термінали;
  - локальні мережі доступу зі швидкістю передачі на стиках "користувач-мережа" не менше 2 Мбіт/с;
  - місцеві (розподільчі) швидкісні і дешеві кільцеві ВОЛЗ з пропускнуною спроможністю до 100 Гбіт/с;
  - магістральні надпотужні ВОЛЗ з W M-уцільненням та пропускнуною спроможністю до 3 Тбіт/с;
  - швидкопакетні надпотужні комутатори з пропускнуною спроможністю до 10 Тбіт/с;
  - системи місцевого і загального мережного управління.
- 3) Спрямування до 30% поточного прибутку від надання телекомунікаційних та інформаційних послуг на проведення НДДКР і програми створення нових поколінь ІКТ та інфокомунікаційних систем на їх основі.

Отже, за наявності значних, постійно обновлюваних, досягнень розвинутих країн у розвитку елементно-технологічної бази ІКТ, а

4.3. Модель прискороного розвитку українських телекомунікацій

також за наявності ще не зовсім втраченого науково-виробничого потенціалу України єдиними передумовами, необхідними і достатніми для масового впровадження новітніх інформаційних технологій у нашої державі стають:

- вияв волі керівників інфокомунікаційної сфери у виборі активної технічної політики для пошуку власного, економічного і достатньо ефективного, шляху створення і розвитку сучасних ІКТ для НП;
- законодавче, організаційне та фінансове забезпечення власного прискороного шляху розвитку сфери ІКТ;
- налагодження комерційних та дипломатичних каналів доступу українських науковців, розробників та виробничників до елементно-технологічної бази ІКТ технічно розвинутих країн;
- відродження існуючих і створення нових колективів дослідників, розробників та виробничників для створення вітчизняних інфокомунікаційних засобів на базі новітніх ІКТ;
- підготовка наукових, виробничих та експлуатаційних кадрів для забезпечення постійно діючого макроконвеєру освоєння і впровадження науково-технічних досягнень технічно розвинутих країн у сфері ІКТ України;
- постановка завдань перед вітчизняною фундаментальною наукою зі створення вітчизняних (або кооперованих з розвинутими країнами) більш прогресивних матеріалів, елементів і технологій виробництва для збільшення частки вітчизняних виробників у створюваних і застосовуваних засобах для інфокомунікаційної сфери.

4.3. Модель прискороного розвитку українських телекомунікацій

Загальний хід розвитку телекомунікацій у державі або регіоні, як відомо, можна моделювати низкою законів і закономірностей теорії інфокомунікаційного розвитку [10,13,14,60]. Однак їх безпосереднє застосування для оцінки розвитку інфокомунікаційних систем під дією конкретних факторів практично неможливе. Між тим, при ґрунтовній розробці стратегій (концепцій) розвитку галузі (видів зв'язку, інфокомунікаційних систем) або при плануванні інноваційних проектів конче необхідна кількісна оцінка головних очікуваних результатів стратегій, концепцій або проектів (коротко, інновацій). Для таких оцінок необхідно мати простий і ефективний у застосуванні інструмент у вигляді узагальненої моделі розвитку

інфокомунікаційної системи, з допомогою якого можна було б кількісно визначати не тільки кінцеву результативність різних інновацій, але й численних їх варіантів, які, як правило, розглядаються на стадіях досліджень і проектування.

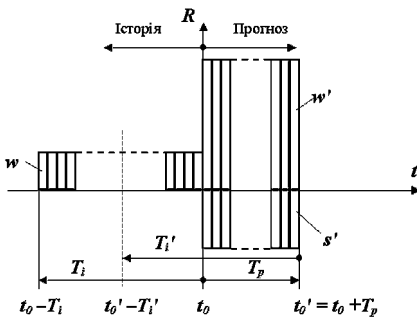
Часто з цією метою застосовується метод періодизації (дискретизації) прогнозного часу розвитку системи та аналітичного простежування впливу інновації на кожному з часових дискретів [49]. Таким методом, наприклад, оцінювались прогнозні показники розвитку ЄНЄЗ при розробці "Комплексної програми створення ЄНЄЗ України до 2010 року".

В запропонованій моделі [50,60] метод часової дискретизації удосконалено урахуванням історичного періоду часу розвитку основного ресурсу системи, окремим урахуванням процесів введення нових і виведення зношених ресурсів (потужностей) системи на прогнозованому відрізку часу. Крім того, запропоновано наочне графічно-гістограмне представлення процесу розвитку системи за основним ресурсним показником. Отримана в результаті такого вдосконалення дискретна модель розвитку телекомунікаційної системи уточнює й унаочнює процес її розвитку, а також дає можливість виконати досить точні кількісні розрахунки головних (стратегічних) результатів її розвитку.

Пропонована модель використовує спрощене однолінійне представлення процесу розвитку телекомунікаційної системи за її відомим ресурсним показником R . За такий показник можна використати, наприклад, ємність мережі зв'язку, протяжність її каналів, кількість терміналів, тощо. Припускається, що розвиток системи відбувається під дією двох основних процесів:

- 1) введення нових ресурсів (потужностей) системи;
- 2) виведення з експлуатації зношених (фізично чи морально) ресурсів.

Для наочного кількісного представлення процесу розвитку системи на осі часу (рис.4.1) вибирають точку відліку історичного та прогнозного відрізків часу системи (t_0), починаючи з якої на систему діє конкретний фактор

Рис.4.1

4.3. Модель прискороного розвитку українських телекомунікацій

або інновація. Ліворуч від точки t_0 з певною дискретністю (рік, квартал, місяць) відкладають історичний час розвитку системи, а праворуч - прогнозний час розвитку з тією ж дискретністю. Тривалість історичного періоду (T_i) приймають рівною віку (часу експлуатації) найстарішого основного ресурсу системи, а тривалість прогнозного відтинку - часу дії оцінюваного фактора або інновації.

Над віссю часу на кожному з часових дискретів відкладають гістограмний стовпчик (w, w'), площа якого пропорційна обсягу введених ресурсів системи у відповідному часовому дискреті.

Під віссю часу (униз) на прогнозованому відрізку часу відкладають гістограмні стовпчики (s'), площа яких пропорційна виведенню зношених (застарілих) ресурсів системи у відповідному часовому дискреті. Такий графік-гістограма стає точним і наочним представленням кількісно-часового розвитку системи.

Дійсно, сума площ стовпчиків за історичний період часу (від $t_0 - T_i$ до t_0) характеризуватиме розвиток системи за основним ресурсним показником R_0 на момент t_0 . Якщо перемножити площу кожного стовпчика на його відстань у часі від t_0 , а потім поділити на величину ресурсного показника системи R_0 , то можна отримати величину середнього віку основного ресурсу системи T_c .

По закінченні прогнозного періоду T_p система під впливом досліджуваного фактора або інновації переходить у новий стан свого розвитку, який характеризуватиметься новими величинами основного ресурсного показника R' , максимального T_i' і середнього T_c віку основного ресурсу системи.

На **рис.4.1**, який ілюструє принцип побудови моделі, стовпчики на окремих відрізках часу мають однакову висоту, що характерно для рівномірного (лінійного) зростання системи за провідним ресурсним показником. Приблизно такий характер розвитку протягом вже близько трьох десятиліть має ТМЗК України. Такому характеру розвитку відповідає гранично спрощена (рівномірна) модель розвитку системи. З допомогою такої спрощеної моделі можна отримати найпростіші аналітичні залежності стратегічних результатів розвитку телекомунікаційної системи від часу та параметрів інновації. Найважливішими з них є ті, що наведені в **табл.4.3**, які з очевидністю впливають з **рис.4.1**.

В загальному випадку, висоти стовпчиків над часовими дискретними можуть бути різними, залежно від конкретного ходу

Таблиця 4.3

Залежності головних показників телекомунікаційної системи від параметрів впливу

Найменування показника	1) Величина показника до впливу на розвиток системи	2) Величина показника після впливу на розвиток системи
а) Ємність системи	$N = T_i \cdot w$	$N' = T_i \cdot w + T_p \cdot (w' \cdot s')$
б) Максимальний вік обладнання	$T_m = T_i = N/w$	$T_m' = T_i' = T_i + T_p \cdot (1 - s'/w)$
в) Середній вік обладнання	$T_c = T_i / 2$	$T_c' = [(T_i' + T_p) / 2] \cdot w(T_i' - T_p) / N' + T_p^2 \cdot w' / 2N'$
г) Частка сучасного обладнання	$C = wT_p / N$	$C' = w'T_p / N'$
д) Коефіцієнт зростання ємності за прогностичний період	$K = T_i / (T_i - T_p)$	$K' = N'/N = 1 + T_p(w' - s') / T_i w$

нарощування ресурсів системи та їх зняття з експлуатації. Модель стає істотно складнішою для проведення розрахунків, але і значно точнішою, більш близькою до реального розвитку системи. Для отримання числових результатів моделювання у цьому випадку необхідно застосовувати методи лінійного програмування, що в сучасних умовах не є дуже вже складним, з огляду на поширеність персональних комп'ютерів.

Однак таке підвищення точності моделі зменшує наочність залежності основних результатів розвитку системи від параметрів стратегій чи інновацій. Тому, залежно від характеру і мети дослідження, конкретний фахівець-дослідник, має сам визначити і часову, і ресурсну дискретність (точність) моделі.

Проілюструємо застосування запропонованої моделі у її найпростішому варіанті на прикладі прискореного розвитку ТМЗК України. Припустимо, що планується гіпотетична стратегія 5-кратного збільшення введення її нових потужностей протягом 10 років ($w' = 5w$) з одночасним прискореним виведенням застарілих потужностей ($s' = 2w$).

Більшу кратність прискорення розвитку ТМЗК традиційними методами важко собі уявити в умовах слабкої економіки України. Для кратностей, більших 5, необхідний пошук нетрадиційних методів розвитку, проведення спеціальних пошукових робіт з метою істотного здешевлення засобів зв'язку і відповідного зменшення тарифів на послуги ТМЗК. Також недоцільно розглядати більш тривалий (ніж 10 років) період дії стратегії прискорення розвитку ТМЗК, з огляду

4.3. Модель прискореного розвитку українських телекомунікацій

на швидку змінюваність поколінь обладнання і, навіть, системних принципів розвитку телефонних мереж.

Між тим, актуальність радикальних темпів прискореного розвитку ТМЗК для України є очевидною, з огляду на необхідність подолання приблизно 6-кратного її відставання (у подушному обчисленні) від розвинутих країн світу за короткий час.

Загальновідомо, що розвиток ТМЗК в Україні ведеться без заміни в достатньому обсязі фізично і морально зношеного основного технологічного обладнання - комутаційних станцій, систем передачі. Тому історичний час моделі розвитку ТМЗК можна обчислити за формулою а1 табл.4.3, розділивши ємність сучасної ТМЗК ($N=10,5$ млн. номерів) на середньорічне введення ємності ТМЗК за останні кілька десятиліть ($w \cong 270$ тис. номерів). В результаті отримуємо $T_i \cong 39$ років. Ця величина добре корелює з віком (приблизно 40 років) найстарішого обладнання ТМЗК - декадно-крокових комутаційних станцій, які й досі складають істотну частку у ємності ТМЗК - близько 10%. Середній вік обладнання ТМЗК оцінюється величиною $T_c \cong 19,5$ років, частка сучасного обладнання (введеного за останні 10 років історії ТМЗК) - величиною $C \cong 0,26$, а коефіцієнт зростання - $K \cong 1,35$.

Після реалізації 10-річної стратегії з 5-кратним збільшенням річного введення нових потужностей ТМЗК (тобто, з $w' = 1,35$ млн. номерів) та щорічним виведенням з експлуатації застарілого обладнання, удвічі більшим, ніж історичне середньорічне введення потужностей (тобто, з $s' = 0,54$ млн. номерів), ті ж самі стратегічні показники розвитку ТМЗК, розраховані за формулами а2 ... д2 табл.4.3, становитимуть: $N' \cong 18,6$ млн. номерів; $T_m' \cong 29$ років; $T_c' \cong 9$ років; $C' \cong 0,73$; $K' \cong 1,8$.

Як бачимо, навіть у найпростішому варіанті, запропонована модель розвитку телекомунікаційної системи дає корисні числові результати, які можуть бути покладені в основу аналізу й розробки стратегій розвитку системи, а також планів і механізмів реалізації оптимальної стратегії.

Так, добре видно, що зазначена в прикладі досить радикальна стратегія прискореного розвитку ТМЗК України дозволить істотно покращити основні показники розвитку ТМЗК. Однак також цілком ясно, що цього покращення недостатньо для розв'язання накопичених Україною завдань розвитку ТМЗК (задоволення потреб усіх користувачів у телефонному зв'язку, осучаснення

4. Розвиток телекомунікацій в Україні

використовуваного обладнання, зменшення експлуатаційних витрат і тарифів на телефонний зв'язок, забезпечення його загальнодоступності). Стратегія прискореного розвитку ТМЗК дозволяє збільшити ємність ТМЗК лише у 1,8 рази (до 18,6 млн. номерів), скоротити максимальний вік обладнання тільки у 1,3 рази (до 29 років), істотно скоротити середній вік обладнання - у 2,2 рази (до 9 років) та збільшити частку сучасного обладнання - у 2,8 рази (до 73%).

Навіть і цих "експрес-результатів" застосування пропонованої моделі розвитку телекомунікаційної системи достатньо для обґрунтованої постановки завдання більш радикального (кількадесят-кратного) прискорення розвитку телекомунікацій в Україні, яке тільки і може забезпечити так потрібний швидкий прогрес у показниках їх розвитку.

Слід зазначити, що дана модель може бути використана і для розв'язання зворотних задач розвитку систем - коли за показниками кінцевого (бажаного) розвитку телекомунікаційної системи необхідно визначити основні параметри стратегічного або інноваційного впливу на систему, а відтак, і основні вимоги до умов і механізмів реалізації оптимальної стратегії або інновації. Для найпростішого варіанту моделі (рівномірного розвитку і стабільної стратегії) можна отримати й відповідний набір інженерних формул, розв'язавши рівняння у стовпчику 2 **табл.4.3** відносно шуканого параметру стратегії. У загальному ж випадку, маючи програмну реалізацію запропонованої моделі, процес пошуку необхідних параметрів стратегії нескладно отримати як результат ітеративних розрахунків на основі інтуїтивно заданого початкового набору параметрів стратегії або шляхом попередніх розрахунків графіків залежності параметрів розвитку системи від окремих параметрів стратегії.

Проілюструємо розв'язання зворотної задачі розвитку телекомунікацій таким прикладом. З досвіду розвинутих країн відомо, що для створення дієвої інформаційної інфраструктури необхідно досягти щільності ТМЗК (включно з мобільним сектором) приблизно у 120-150 телефонів на 100 мешканців, а також щільності терміналів мереж передачі даних (Інтернет, IP-мережі) приблизно 60 на 100 мешканців. Загалом виходить, що щільність телекомунікаційних терміналів в країні повинна сягати приблизно 175 на 100 мешканців. Припустимо, що ставиться задача досягнення

4.3. Модель прискороного розвитку українських телекомунікацій

такої ж щільності інфокомунікаційних терміналів в Україні за достатньо обмежений період часу (ті ж 10 років), при одночасному прискороному виводі з експлуатації застарілого обладнання з інтенсивністю $s' = 4w = 1,1$ млн. номерів (терміналів) на рік. За такої щільності, загальна кількість терміналів через 10 років повинна скласти приблизно $N' = 86$ млн. Розв'язавши рівняння а2 табл.4.3 відносно w' і підставивши в нього задані параметри розвитку системи телекомунікацій, отримуємо величину головного параметру стратегії розвитку - щорічне введення потужностей $w' = 8,6$ млн. номерів (терміналів).

Визначивши величину головного параметру стратегії розвитку і взявши до уваги макроекономічні характеристики розвитку вітчизняних телекомунікацій [15], можна визначити й питому вартість засобів, з допомогою яких можна реалізувати таку стратегію. Дійсно, на розвиток телекомунікацій в Україні з усіх джерел фінансування можна залучити не більше 1% ВВП країни, що у абсолютному виразі складає приблизно 2,5 млрд. грн. на рік. Поділивши цю оцінку на величину необхідного річного вводу (8,6 млн.) можна отримати оцінку вартості вводу одного номера (терміналу) нових телекомунікаційних потужностей. Вона складе приблизно 300 грн.

Таким чином, з допомогою запропонованої моделі розвитку телекомунікаційної системи можна вийти на прямий синтез необхідних технічних і організаційних заходів для розв'язання поставлених перед Україною задач розвитку телекомунікаційної сфери. Звичайно, головним з цих заходів є централізоване регулювання ринкового механізму розвитку галузі з метою колективного розв'язання важливої державної задачі. Попри уся проблематичність такого регулювання, його можна спробувати реалізувати у вигляді низки конкретних, кількісно обґрунтованих з допомогою пропонованої моделі угод з основними дійовими особами (операторами, постачальниками послуг, тощо). Такі угоди відкриють чітку перспективу ринкового успіху для всіх існуючих і, можливо, нових операторів зв'язку і постачальників послуг в Україні. Отримання ж перших позитивних результатів від централізованого регулювання автоматично ввімкне механізм самоорганізації дійових осіб ринку, що й гарантуватиме повну реалізованість стратегії прискороного розвитку телекомунікаційної сфери України.

Безумовно, для успіху стратегії прискороного розвитку

телекомунікацій в Україні в числі технічних заходів з її реалізації повинно бути також використання можливостей найсучасніших технологій мікро- та оптоелектроніки, автоматизованих ліній проектування та масового виготовлення апаратних і програмних засобів телекомунікацій [51,59].

Як видно з викладеного, запропонована дискретна модель розвитку телекомунікаційних систем може слугувати не тільки інструментом кількісних оцінок різноманітних стратегій та інновацій у телекомунікаціях, а й каталізатором ґрунтовних постановок задач цілеспрямованого прискореного розвитку українських телекомунікацій.

4.4. Універсальні мережі зв'язку для національної інформаційної інфраструктури

Вищенаведені міркування свідчать про можливість і доцільність застосування сучасних і майбутніх (коротко, новітніх) технологічних досягнень технічно розвинутих країн для розв'язання проблеми масової інформатизації в Україні. Але одного розуміння доцільності застосування новітніх технологій розвинутих країн недостатньо для отримання конкретних техніко-економічних результатів від застосування цих технологій. Потрібна цілеспрямована науково-дослідна робота з формулювання проблем і завдань та пошуку інженерних і організаційних рішень для застосування новітніх технологій у конкретних видах обладнання, програмних продуктах, інформаційних системах і системах зв'язку.

На жаль, в Україні зруйнована система фінансування пошукових НДДКР. Якщо і проводяться деякі НДДКР, то суто практичного плану, на замовлення операторів або виробничників, з допомогою яких вони оперативно вирішують свої поточні виробничі проблеми. Більше того, спостерігається небажання операторів та виробничників фінансувати роботи, результати яких можуть змінити існуючий статус-кво на ринку послуг та ринку обладнання для інфокомунікаційних систем. Ця закономірність характерна не тільки для України, але й для розвинутих країн. Там, як правило, новітні технології впроваджуються новими компаніями-конкурентами традиційних потужних компаній. І тільки під тиском ринкових успіхів компаній-новаторів традиційні компанії починають швидко впроваджувати новітні технології та отримувати

від них прибутки, економічно пригнічуючи конкурентів або просто їх скуповуючи.

Проведення НДДКР із застосування новітніх технологій в Україні ускладнюється ще й труднощами пошуку стартових капіталів, які за розміром повинні бути приблизно такими ж, як і в розвинутих країнах. Для фахового використання сучасної елементно-технологічної бази, оснащення робочих місць українських дослідників має бути таким, як і оснащення їх колег в розвинутій країні. Для української бізнесової сфери такі стартові кошти видаються досить значними. І доки не будуть знайдені й розроблені технічні рішення, які роблять очевидними істотні переваги застосовуваних новітніх технологій, доти не вдасться залучити бодай невеликий резервний капітал операторів та виробничників у НДДКР. Утворюється зачароване, фінансово-результатне коло.

Розірвати його можна двома шляхами:

- 1) знайдуться дослідники-ентузіасти, які виконають у кредит або безоплатно необхідний обсяг початкових досліджень для отримання невідпорних доказів перспективності новітніх технологій в умовах України;
- 2) знайдуться меценати чи спонсори, які, беручи на себе фінансовий ризик, зможуть забезпечити необхідне фінансування для початкових досліджень.

Нижченаведений приклад застосування новітніх технологій для побудови універсальної мережі зв'язку (УМЗ), яка може стати однією з підвалин НІІ України, відноситься до результатів, отриманих за першим варіантом розірвання зачарованого кола - результати приватного дослідження ентузіастів (викладача ДУІКТ і його дипломників) [52,59]. Звичайно, багато що у даному дослідженні не довершено через брак сил "ентузіастів", однак і представлені результати дають добрий ґрунт для роздумів, узагальнень, постановки і розвитку повномасштабних досліджень.

Загальновідомо, що відсутність потужної мережі зв'язку істотно стримує розвиток і впровадження новітніх інформаційних технологій. Окремі комп'ютерні системи, навіть дуже потужні, значно втрачають в своїй цінності, якщо вони не мають мережного доступу, або він недостатній. Недостатня пропускна спроможність існуючих мереж загального користування на ділянці абонентського доступу істотно обмежує функціональні та інформаційні можливості відомої комп'ютерно-інформаційної мережі Інтернет. Саме тому, відома

компанія Alcatel (Франція) разом з фірмою-новачком Interoute (Великобританія) реалізують потужну цифрову мережу для всього Європейського Союзу (ЄС). Мережа забезпечуватиме пропускну спроможність на кожному з 500 млн. мережних закінчень (МЗ) 2 Мбіт/с [53]. Створенням такої мережі планується завершити важливий етап сучасної інформатизації ЄС. Однак і для України така мережа була б у пригоді. Про це мріють не тільки автори приватного дослідження, результати якого наведено нижче. Наш патріарх галузі зв'язку А. Стеценко також пропонує довести мережу Інтернет у кожен дім на швидкості 2 Мбіт/с [54]. Як то кажуть, ідея витає у повітрі...

У запропонованому нижче до розгляду прикладі застосування комплексу сучасних елементно-технологічних досягнень розвинутих країн для побудови УМЗ прийшлося враховувати такі обставини і обмеження на реалізацію масових мереж в Україні:

1. Українське суспільство в найближчі десятиріччя не зможе витратити у розрахунку на душу населення такі ж кошти для створення НП, які витрачають економічно розвинуті країни світу; реально ці кошти будуть у 20-30 разів меншими у питомому обчисленні (на одного мешканця країни).
2. Фірмам-розробникам технічних і програмних засобів розвинутих країн світу економічно не вигідно створювати спеціальні недорогі засоби для економічно відсталих країн. Їм економічно вигідніше обслуговувати багаті ринки країн з високим рівнем споживання, які складають приблизно 80% від світового ринку.
3. Сучасні умови розвитку засобів зв'язку й інформатизації в Україні досить істотно відрізняються від аналогічних умов в розвинутих країнах (за структурою попиту, за ментальністю і кваліфікацією користувачів та експлуатаційного персоналу, тощо).
4. Відкриття доступу України до елементної бази та технологій технічно розвинутих країн світу істотно полегшує вибір і реалізацію для України власного шляху створення НП і входження у ЄП та ГП.

В основу даного (можна вважати першого) проекту УМЗ для НП України покладено такі концептуальні положення (КП):

КП1. УМЗ повинна мати ємність, достатню для доведення МЗ до кожної квартири, кожного приватного будинку і кожного робочого

місця. Виходячи з чисельності населення України 50 млн. (34 млн. міського і 16 млн. сільського), середнього числа мешканців оселі 2 та коефіцієнту робочих приміщень 0,5 (відносно житлових приміщень), ємність УМЗ визначено у 37,5 млн. МЗ, у тому числі, 25,5 млн. МЗ у містах і 12 млн. МЗ у селах.

КП2. В УМЗ необхідно застосовувати прості й ефективні принципи розподілу (ущільнення й комутації) інформаційних потоків як з погляду її універсальності, так і з погляду зменшення її вартості. Це положення узгоджується з наявною тенденцією концентрації складних ("інтелектуальних") функцій ІКТ у кінцевому обладнанні та в обладнанні спеціальних центрів обслуговування (серверних центрів) [55]. На жаль, найпростіший принцип синхронного часового розподілу (системи Р Н, S Н) не забезпечує ефективного використання пропускнуої спроможності магістральної частини УМЗ, хоча й з'явилися дані про використання його у НП Японії [56].

Доцільною сферою використання часового принципу розподілу, очевидно, будуть периферійні ділянки мереж, де вартість пропускнуої спроможності лінійно-кабельних споруд найнижча. Найефективніший принцип швидкопакетного розподілу інформаційних потоків (системи Ethernet, IP, АТМ, FR) більш складний у реалізації, вимагає застосування потужних (і дорогих) обчислювальних мікросхем. Однак, він більш універсальний, найширше застосовується розвинутими країнами для побудови УМЗ в своїх НП і має перспективи на майбутнє, з огляду на швидке здешевлення потужності мікросхем згідно законів Мура та Гроша.

Для проекту УМЗ України прийнято компромісний варіант застосування зазначених двох принципів: синхронного часового розподілу потоків на локальному рівні і швидкопакетного - на магістральному рівні (мультиплексори, центри комутації, ВОЛЗ).

КП3. УМЗ в Україні повинна будуватися як накладена мережа, яка буде успадковувати від морально і фізично застарілої (на 70-90%) ТМЗК тільки частину приміщень та системи електроживлення. Для зменшення капітальних витрат на лінійно-кабельні споруди у новій мережі необхідно застосовувати найбільш ефективні мережні технології та топології - ВОЛЗ з W M (густим) або CW M (рідким) ущільненням лінійної або кільцевої топології. Вони останніми роками набули поширення завдяки стрімкому прогресу в побудові високошвидкісних ліній зв'язку. Лінійна топологія довела свою

економічність і достатню надійність у локальних комп'ютерних мережах і розподільчих мережах кабельного телебачення, а кільцева - у S H-системах передачі. W M-ущільнення зменшує потребу в оптичних волокнах та обладнанні магістралі, здешевлює кабель та будівельно-налагоджувальні роботи на нових магістралях. CW M-ущільнення значно дешевше, ніж W M, більш ефективне на місцевих ділянках мереж.

КП4. Для УМЗ доцільно прийняти місцеву систему живлення терміналів, зважаючи на поширеність термінального обладнання з місцевим живленням (від електрохімічних джерел або електромереж) в мережах мобільного зв'язку, Інтернет, ефірного і кабельного теле- і радіомовлення. Це дасть змогу у тисячі разів зменшити потужність сигналів, які повинні забезпечувати УМЗ для терміналів, істотно зменшити і здешевити місцеві комутаційні центри та мультиплексне обладнання мережі доступу.

КП5. Реалізація апаратних частин УМЗ повинна базуватися на можливостях масового тиражування складних і швидкодіючих пристроїв (систем) у вигляді мікросхем (стандартних, програмованих, замовних).

КП6. Для виконання загальних та усереднених по Україні оцінок проектованої УМЗ достатньо застосувати спрощену геометричну модель адміністративно-територіального поділу та рівномірний розподіл населення (користувачів УМЗ) за цією геометричною моделлю. Відповідно до цього припущення, територія України апроксимується 25 прямокутними областями зі співвідношенням сторін 4:5. Кожен прямокутник-область поділено на 20 квадратів-районів, а кожен з останніх - на 64 квадрати - сільські території. Загальна площа усіх апроксимуючих фігур точно дорівнює території України (603,7 тис. кв. км). Відповідно до такої апроксимації, розміри апроксимованих територій складають: область - 139×173,8 км; район - 34,7×34,7 км; сільська територія - 4,34×4,34 км. Розподіл населення за територіями вважався таким: у центрі області - місто з числом жителів 560 тис.; у центрі району - місто з числом жителів 40 тис.; у центрі сільської території - село з числом жителів 500.

З урахуванням вищезазначеного, до УМЗ були поставлені такі загальні вимоги.

1. Загальна ємність - 37,5 млн. мережних закінчень (МЗ).
2. Пікова швидкість передачі через порт користувача - не менше

4.4. Універсальні мережі зв'язку

- 2 Мбіт/с з перспективою збільшення її до 34 Мбіт/с.
3. Середня інтенсивність інтерактивного навантаження у годину найбільшого навантаження (ГНН) - не менше 0,5 Ерл.
4. Основна функціональність - цифрова мережа за принципами швидкої комутації пакетів на базі протоколів IP та MPLS (коротко, швидкопакетна IP-мережа).
5. Питомі (на один порт користувача) капітальні витрати - не більше 200 грн.
6. Середня вартість термінального обладнання - не більше 150 грн.
7. Середній тариф за користування послугами мережі - не більше 0,8 грн за годину.

Перші дві вимоги визначені мультимедійністю УМЗ та прогнозованою популярністю дешевої швидкісної мережі у населення. Вартісні характеристики отримані зменшенням у 30 разів відповідних даних для УМЗ розвинутих країн (згідно співвідношення питомих ВВП розвинутих країн і України).

Наведені вимоги до УМЗ видаються нереальними для України. Однак вони мають бути досягнуті, якщо всерйоз ставиться завдання входження України у світовий інформаційний простір в найближче десятиліття при прогнозованих скрутних економічних умовах.

Орієнтуючись на поставлені вимоги до УМЗ, розглянемо, які види мереж і технологій найкраще підходять для реалізації УМЗ в Україні.

Найбільш масова інтерактивна мережа України - телефонна мережа загального користування (ТМЗК) не задовольняє усім семи основним вимогам до УМЗ.

Найбільш близько до задоволення цих вимог (особливо за масовістю та вартісними характеристиками) підійшли вітчизняні неінтерактивні (односпрямованого поширення інформації) мережі ефірного і кабельного телемовлення. В них не відповідає вимогам до УМЗ вартість терміналів та реалізована функціональність терміналів і мережі.

Дуже близько до задоволення всіх вимог УМЗ знаходяться масові інфокомунікаційні мережі та засоби у розвинутих країнах (з урахуванням економічного рівня цих країн). За літературними джерелами, найбільш визначними досягненнями для УМЗ там можна вважати:

- вартість систем інтерактивного кабельного телемовлення із

4. Розвиток телекомунікацій в Україні

швидкістю інтерактивного каналу 0,5-2 Мбіт/с - 200-300 US за порт;

- вартість місцевих цифрових АТС зі стиками 2В+ та піковою швидкістю 144 кбіт/с - 70-100 US за порт;

- вартість периферійних комутаторів локальних комп'ютерних мереж типу Ethernet з піковою швидкістю 100 Мбіт/с - 15-20 US за порт;

- питома вартість швидкопакетного комутатора - близько 30 US за віртуальний канал з пропускною здатністю 100 Мбіт/с;

- питома вартість магістральних систем передачі - менше 1 US за 1 км тракту зі швидкістю 2 Мбіт/с.

Слід очікувати значного покращення цих досягнень у найближчому майбутньому, оскільки науково-технічний прогрес у розвинутих країнах не зупиняється. За законами Мура та Гроша, які вже виконуються близько 20 років і будуть ще діяти не менше, повинні швидко зростати функціональні потужності засобів та зменшуватись їх вартість для реалізації фіксованої функціональності засобів з темпами приблизно 3 та 1,7 рази за 1,5 роки відповідно.

Отже, є всі підстави вважати реальною задачу побудови в Україні масової УМЗ з вище означеними показниками саме на основі таких досягнень. Порівняно з існуючою ТМЗК це повинна бути мережа, краща за ємністю приблизно у 4 рази, за швидкістю мережних закінчень - у 30 разів, за потужністю магістральної частини - у 1200 разів, а також одночасно дешевшою від ТМЗК у 25 разів (за капітальними витратами на одне мережне закінчення).

В описаному модельному проекті УМЗ України по можливості було використано максимум технологічних досягнень розвинутих країн, які опубліковані в пресі.

Очевидно, що застосування майбутніх технологічних досягнень таких, як мікроелектронна нанотехнологія, технологія повністю оптичних магістральних і місцевих мереж з W M та CW M спектральним ущільненням, можуть дати в умовах України ще кращі результати. Їх проектна оцінка - справа подальших досліджень.

Архітектура УМЗ виконаного модельного проекту є ієрархічною, що має п'ять рівнів: міжрегіональний, регіональний, зоновий, місцевий, доступу.

Верхній, міжрегіональний рівень складають чотири

4.4. Універсальні мережі зв'язку

регіональних центри комутації і управління (РЦКУ), кожний з яких розташований в одному з обласних центрів свого регіону, на які поділена вся територія України (Захід, Схід, Північ, Південь). РЦКУ об'єднуються за схемою "кожний з кожним" потужними магістральними ВОЛЗ. Через ці ж РЦКУ здійснюються зв'язки України з зовнішнім світом.

Регіональний рівень УМЗ складають 5-7 зонових ЦКУ (ЗЦКУ), з'єднаних між собою кільцевою регіональною ВОЛЗ (КВр) і нею ж підключених до свого РЦКУ.

Зоновий рівень складають місцеві ЦКУ (МЦКУ), об'єднані у групи по п'ять МЦКУ чотирма кільцевими зоновими ВОЛЗ (КВз) і ними ж підключені до свого ЗЦКУ.

Місцевий рівень складають мультиплексори з'єднувальних ліній (МЗЛ), поєднані місцевими кільцевими ВОЛЗ у групи (до 15 у групі) і ними ж підключені до свого МЦКУ.

Рівень доступу представлено будинковими або вуличними локальними мережами (ЛМб, ЛМв), кожна з яких складається: з контролера ЛМ (КЛМ); розподільчих комутаторів (РК), з'єднаних фідерною лінією (ФЛ) і нею ж підключених до КЛМ; терміналів (типу пейдж-телефона або мультимедійної приставки), розташованих у приміщеннях користувачів і підключених короткими мідними абонентськими лініями (АЛ) до РК; з'єднувальної мідно-оптичної лінії (ЗЛ), якою ЛМ підключається до свого МЗЛ.

Середня кількість елементів УМЗ розраховувалась, виходячи з можливості обслуговування одним МЗЛ до 1000 мешканців у місті і до 500 мешканців у сільській місцевості. У середньому одна ЛМ обслуговує 48 мережних закінчень (терміналів) у місті, та 36 - у сільській місцевості.

Відповідно до приведеної архітектури УМЗ та до масштабів відстаней модельної УМЗ, були визначені кількісні характеристики УМЗ, що наведені у **табл. 4.4.**

Слід зазначити, що для точнішого врахування реального трасування ВОЛЗ на місцевості, відстані, отримані на спрощеній геометричній моделі території України, збільшені у 1,5 рази.

Для визначення вартісних характеристик УМЗ проведена ескізна (на рівні структурних схем) розробка специфічних для запропонованого варіанту УМЗ пристроїв: терміналів двох типів (пейдж-телефона та мультимедійної приставки, розрахованої на підключення до неї телевізійного приймача, телефону, комп'ютера,

Таблиця 4.4

Поелементні оцінки характеристик УМЗ

Види елементів	Позначення	Інфопотужність, Гбіт/с	Кількість в усій УМЗ	Вартість одиниці, у.о.	Вартість виду, млн. у.о.
1	2	3	4	5	6
Обладнання					
1. Термінали:					
- пейдж-телефони	ПТ	32*10 ⁻⁶	37,5млн.	35	1312,5
- мультимедійні приставки	ММП	0,002	37,5млн.	100	3750,0
2. Розподільчий комутатор					
3. Контролер локальної мережі					
4. Мультиплексор з'єднувальних ліній					
5. Місцевий центр комутації і управління					
6. Зональний центр комутації і управління					
7. Регіональний центр комутації і управління					
Лінійні споруди					
8. Абонентські лінії					
9. Фідерні лінії:					
- будинкова 0,1 км	ФЛб	0,13	374тис.	30	11,2
- вулична 0,5 км	ФЛв	0,13	452тис.	150	67,8
10. З'єднувальні лінії:					
- будинкової ЛМ 1 км	ЗЛб	0,13	374тис.	500	187,0
- вуличної ЛМ 1,5 км	ЗЛв	0,13	452тис.	800	361,6
- хутірної ЛМ 3 км	ЗЛх	0,13	96тис.	1600	153,6
11. Кільцеві ВОЛЗ:					
- місцева	КВм	15	226,5т.км	2000/км	453,0
- зонава	КВз	100	32,1т.км	3000/км	96,3
- регіональна	КВр	150	6,4т.км	5000/км	32,0
12. Міжрегіональні і міжнародні ВОЛЗ					
	ЛВм	35	5,5т.км	5000/км	27,5
Вартість УМЗ					8486,2

аудіоцентра); РК на вісім точок підключення АЛ з дистанційним живленням та захистом від перенапруг по ФЛ; КЛМ з дистанційним живленням і керуванням від мультиплексора; мультиплексора, здатного під керуванням МЦКУ виконувати не тільки швидкопакетне ущільнення до 16 ЗЛ у місцеве кільце ВОЛЗ і дистанційне живлення до 16 ЛМ, але й виконувати експлуатаційні функції для всіх підключених до нього елементів УМЗ (Т, АЛ, РК, ФЛ, КЛМ, ЗЛ).

Після визначення за структурними схемами функціональних складових частин зазначених елементів УМЗ виконані оцінки вартості елементів з використанням вартісних даних сучасних функціональних частин-аналогів, які часом публікуються в

4.4. Універсальні мережі зв'язку

зарубіжних виданнях, та з урахуванням можливості реалізації найбільш складних функціональних частин у вигляді спеціалізованих мікросхем великого ступеня інтеграції або у вигляді програмних компонент.

В оцінках вартості елементів УМЗ враховано також необхідне інструментальне забезпечення розробок.

Кінцеві результати виконаної ескізної розробки елементів макетної УМЗ - прогнозна вартість окремих елементів УМЗ у масовому або серійному виробництві і прогнозна складності та вартості розробки характерних функціональних груп елементів УМЗ - зведені у **табл.4.4** та **4.5**.

Таблиця 4.5

Складність та вартість реалізації основних груп елементів УМЗ

Групи елементів УМЗ	Складність розробки, л-роки млн. у.о.	Загальна вартість реалізації, млн. у.о.	Питома вартість реалізації, у.о.	Відсоток у вартості
1	2	3	4	5
1. Кінцеве обладнання (ПТ, ММП)	<u>7А, 15П</u> 0,5	5052,5	135	54,1
2. Обладнання і лінії доступу (АЛ, РК, ФЛ, КЛМ, ЗЛ)	<u>8А, 4П</u> 0,3	1970,0	52,5	21,1
3. Мультиплексори з'єднувальних ліній (МЗЛ)	<u>10А, 10П</u> 0,4	1237,5	33	13,3
4. Центри комутації і управління (МЦКУ, ЗЦКУ, РЦКУ)	<u>17А, 1300П</u> 15,0	316,0	8,4	3,4
5. Магістральні (транспортні) ВОЛЗ (КВм, КВз, КВр, ЛВм)	<u>8А, 210П</u> 2,5	761,0	20,3	8,1
Разом	<u>50А, 1539П</u> 18,7	9337,0	249,2	100

Мірою складності розробки апаратної частини будь-якого елемента УМЗ у модельному проекті УМЗ прийнято один людино-рік спеціаліста-розробника апаратних блоків або спеціалізованих мікросхем (1А), що приблизно дорівнює трудомісткості розробки одного апаратного блоку складністю у 40-50 мікросхем середнього ступеня інтеграції. За міру складності розробки програмного забезпечення прийнято один людино-рік програміста (1П), що дорівнює трудомісткості розробки програми розміром 1000 операторів мови програмування високого рівня. У зазначену трудомісткість розробки входять усі необхідні види робіт від постановки завдання до корекції документації за результатами комплексних приймальних випробувань.

За даними **табл.4.5** можна зробити такі висновки щодо ефективності застосування сучасних елементно-технологічних досягнень технічно розвинутих країн для побудови УМЗ для НІІ України.

1. Вже зараз в Україні можна розпочати створення УМЗ із характеристиками, що майже задовольняють поставленим вимогам до УМЗ. Поки що, у першій проектній розробці УМЗ не вдалось досягти потрібних вартісних характеристик, хоча й вони у 4 рази краще, ніж в існуючій ТМЗК. Для небагатого ринку інфокомунікаційних послуг України необхідно додатково покращити вартісні характеристики УМЗ іще приблизно у 3 рази.
2. За отриманими оцінками вартості окремих груп елементів УМЗ стають ясними пріоритетні напрямки спрямування подальших дослідницьких робіт - необхідно більше працювати над здешевленням периферійних елементів УМЗ: кінцевого обладнання, з'єднувальних і місцевих ВОЛЗ, мультиплексорів.
3. Є реальна можливість більш ретельного відпрацювання периферійних елементів УМЗ під час їх розробки з метою здешевлення їх у масовому виробництві шляхом збільшення фінансування розробки. Так, отримана оцінка вартості їх розробки складає 1,2 млн. у.о. Оцінка ж вартості цих елементів в усій УМЗ - 8260 млн. у.о. Збільшуючи істотно (наприклад, у 10 разів) фінансування розробки цих елементів, напевно, можна досягти необхідного трикратного зменшення їх вартості у масовому виробництві. Крім того, є перспектива застосування у термінальному обладнанні більш сучасної елементно-технологічної бази, яка зараз розробляється у технічно розвинутих країнах для масових кишенькових та домашніх інфоприладів - мобільних телефонів, комунікаторів, ігрових станцій, тощо.
4. Вартість НДДКР для створення УМЗ в Україні несумірна з вартістю самої УМЗ. Навіть після збільшення витрат на ретельніше відпрацювання периферійних елементів і, як наслідок такого відпрацювання, трикратного зменшення вартості УМЗ, це співвідношення складатиме приблизно 1:100. Тому питання фінансування розробки і початку впровадження УМЗ не повинно бути перешкодою на шляху створення УМЗ в Україні. Подальше розгортання УМЗ до повної ємності 37,5 млн. мережних закінчень можливе і в умовах небагатого ринку України за рахунок реінвестицій прибутків від впровадження перших черг УМЗ.

Висновки

Із порівняння розглянутих загальних закономірностей розвитку інфокомунікаційних технологій (ІКТ) в світі з наявними і можливими напрямками розвитку цих технологій в Україні випливає, що Україна також намагається не відставати від провідних країн у впровадженні сучасних ІКТ. Незважаючи на соціально-економічну кризу росте ємність мереж зв'язку (особливо, мобільного та комп'ютерного зв'язку), швидко розвивається український сегмент Інтернету, збільшується чисельність ПК, впроваджуються сучасні програмно-технічні комплекси автоматизації основних виробничих процесів та управління. Однак за швидкістю і масштабами впровадження сучасних ІКТ Україна значно відстає і від розвинутих, і від тих, що нормально розвиваються, країн.

Головний недолік процесу впровадження в Україні сучасних ІКТ і планування майбутніх - їх маломасштабність. Сучасно інформатизуються тільки ключові державні установи, провідні виробництва та фірми, окремі технологічні процеси виробництва, робочі місця і помешкання елітної частини суспільства. Рівень проникнення сучасних ІКТ в економіку та соціальну сферу українського суспільства складає 3-5%. Але ж відомо, що саме масовість нової технології дає якісно новий вплив на суспільство, сприяє його прогресу. Згадаймо, хоча б, вплив масовості друкованих видань на прогрес соціально-економічного розвитку людства. Крім того, елітно-державна інформатизація, як уже відомо з досвіду розвинутих країн, збільшує розрив між заможними і незаможними, збільшує соціальну напругу в суспільстві і пригнічує демократизм у державі.

З одного боку, малий масштаб впровадження сучасних ІКТ в Україні можна досить логічно пояснити кризовим станом економіки, тим, що різко, до рівня найменш розвинутих країн світу (700-900 у.о.), скоротився питомий валовий внутрішній продукт (ВВП). Між тим відомо, що на цілі сучасної інформатизації у державі може бути використано приблизно 2-3% ВВП, тобто для України це складе не більше 143 грн (27 у.о.) на душу населення у рік. В розвинутих країнах і в країнах із зростаючою економікою на ці ж цілі припадає 500-1000 дол. США на душу населення у рік.

Використовувані в Україні засоби сучасної інформатизації (устаткування, програмні продукти) практично однакові з розвинутими країнами світу - від тих самих виробників та постачальників, бо в Україні не проводиться власна технічна політика. З цього логічно випливає, що масштаб впровадження сучасних ІТ в Україні буде у десятки разів нижчий, ніж у розвинутих країнах.

З другого боку, в Україні повністю відсутні навіть спроби знайти свій, більш оптимальний шлях розробки, ліцензування, імпорту засобів для масового впровадження сучасних ІКТ, який би був прийнятним для

Висновки

складних, кризових умов розвитку економіки в її переході від планово-централізованої до ринкової форми. Адже саме масовість сучасних ІКТ суттєво зменшила б кризові явища і прискорила б післякризовий розвиток економіки України.

Між тим, з набуттям самостійності Україна отримала можливість доступу до сучасної елементно-технологічної бази розвинутих країн. Використовуючи цю базу для проведення власної технічної політики, можна по-новому організувати процес інформатизації країни, забезпечивши оптимальне співвідношення між сучасністю засобів інформатизації, їх функціональністю, вартістю та масовістю. При цьому можна максимально задіяти свій науково-конструкторсько-промисловий потенціал. Це не тільки здешевить власноруч створювані засоби інформатизації, але й підготує власний реалізаційний потенціал до освоєння все більш сучасних, більш ефективних елементів і технологій, які постійно вдосконалюватимуться науковцями і розробниками технічно розвинутих країн.

Таким чином, з'являється можливість створення в Україні власного сучасного "науково-технічного конвеєру" для активного освоєння та використання безперервно оновлюваної елементно-технологічної бази розвинутих країн. Тільки з допомогою такого "конвеєру" в умовах значного економічного відставання можна досягти скорочення відриву України від розвинутих країн як за ефективністю засобів інформатизації, так і за масовістю впровадження сучасних ІТ. Такі "конвеєри", як відомо, вже давно використовують країни Південно-Східної Азії, зокрема, Китай. В значній мірі, завдяки цьому "конвеєру" інновацій в ІКТ вони досягли великих успіхів у економічному й соціальному розвитку.

В такій постановці проблема масового впровадження в Україні сучасних ІКТ, наскільки відомо авторам, ще не розглядалася і не аналізувалася. Вкрай необхідна постановка комплексу НДДКР, спеціально присвячених розгляду прискореного розвитку ІКТ-сфери в Україні. Результатом такого розгляду стане виявлення і формулювання переліку першочергових завдань для реалізації в Україні власного, найоптимальнішого шляху інформатизації.

Як показує світовий досвід, кожна країна має свої особливості розвитку ІКТ-сфери. Тому власний шлях розвитку, заснований на оптимальному врахуванні досвіду (як позитивного, так і негативного) і елементно-технологічної бази технічно розвинутих країн та на повному використанні власного науково-конструкторсько-виробничого потенціалу, націлений на як найбільше масове впровадження сучасних ІКТ у виробничих і соціально-побутових сферах держави, буде оптимальним для України.

Література

---

1. *Бондаренко В.Г. Гребенников В.О.* Сучасні і майбутні інформаційні технології України. -К.: Знання, 2000.
2. Global Information Infrastructure Terminology. Terms and Definitions. Recommendation Y.101 ITU-T.
3. *Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Пакін Ю.І.* Основи економічної теорії. Підручник. - К.: Вища школа, 1995.
4. *Москвитин В.Д.* Два критерия информационного общества// Труды международной академии связи. - 1998. -№ 1.
5. General overview of the Global Information Infrastructure standards development. Recommendation Y.100 ITU-T.
6. Proc. 4-th World telecommunication Forum. Part II, v.1,2. ITU, Geneva, 1983.
7. Global Information Infrastructure. Principles and framework architecture. Recommendation Y.110 ITU-T.
8. *Бондаренко В.Г.* Сучасні телекомунікаційні технології та послуги на межі ХХІ століття// *Радіоаматор.* -1997. -№8-9.
9. *Булгак В.В., Варакін Л.Е.* і др. Концепция развития связи Российской Федерации. - М.: Радио и связь, 1995.
10. *Булгак В.Б., Варакін Л.Е., Каледина Н.Н., Москвитин В.Д., Шамаева Л.Ф.* Новые методы прогнозирования развития телекоммуникации и их применение в отрасли связи РФ// *МАС, Москва, 2000.*
11. Перспективи розвитку первинної мережі зв'язку України (матеріали доповідей Ювілейної міжнародної науково-практичної конференції. 15-18 грудня 1998 року, м. Київ). Під ред. В.Г. Бондаренка, В.М. Бурмістенка. - К.: Знання, 1999.
12. *Бондаренко В.Г.* Влияние оптического волокна на современные и будущие транспортные технологии// *Радиоаматор.*-2002.- №2.
13. *Бондаренко В.Г.* Основные закономерности и тенденции развития телекоммуникаций// *Радиоаматор.*- 2002.-№6.
14. *Москвитин В.Д. Бондаренко В.Г.* Основные закономерности развития инфокоммуникаций и их особенности в странах с переходной экономикой// Матеріали доповідей науково-практичного семінару "Питання стандартизації та сертифікації в галузі зв'язку України". -К.: Знання, 2003.
15. *Гребенников В.О.* Макроекономічні особливості розвитку телекомунікацій в Україні// *Зв'язок.* - 2002.-№4.
16. *Бондаренко В.Г.* Тенденції розвитку послуг зв'язку// *Радиоаматор.* - 1999.-№8.
17. *Бондаренко В.Г.* Развитие послуг зв'язку в світі і Україні// Матеріали науково-практичної конференції "Розвиток сучасних послуг зв'язку через інтелектуальні платформи". -ВАТ Укртелеком, 2002.
18. Сучасні і майбутні інформаційні технології України. Матеріали доповідей учасників Ювілейної міжнародної науково-практичної конференції, 15-17 березня 2000 р. -К.: Знання, 2000.
19. *Гнелєцький О.О., Соловйов Ю.О., Михайлов В. Ф.* Вхождение Украины в мировой информационный простор, у глобальну інформаційну інфраструктуру// Робочі матеріали науково-практичної конференції "Стратегія входу України у світовий інформаційний простір" (11-12 червня 1997 р.). - К.: МЗУ, 1997.

Література

---

20. *Бондаренко В.Г.* Керівний технічний матеріал (КТМ) по застосуванню систем і апаратури синхронної цифрової ієрархії на мережі зв'язку України. - К.: Знання, 1998.
21. *Проспекти китайської технічної компанії Huawei Technologies.* Випуск № 99.01.
22. *Проект Рекомендації Y/101 ITU-T: GII Terminology. Terms and definitions/ Document OUT-T: COM 13-R 48-E, March, 1999.*
23. *Global Information Infrastructure. Scenario development methodology. Principles and means to describe them. Recommendation Y.120.ITU-T, 1998.*
24. *Framework Recommendation on functional access networks (AN) - Architecture and functions, access types, management and service node aspects. Recommendation G.902. ITU-T, 1995.*
25. *Бондаренко В.Г., Беркман Л.Н.* Тенденції розвитку мереж електрозв'язку. - К.: Знання, 1995.
26. *Шаришаків А.* ВДМ: успехи и проблемы //Сети.-1999.- №4.
27. *Key Devices for Next-Generation Network to Use Optical Wavelength Technology. Net Breeze Autumn 1999.*
28. *Хромов Ю.А.* Пути развития мобильной связи в XXI веке на базе технологии 3G// Труды МАС. - 2001. - № 2 (18).
29. *Каток В.Б.* Волоконно-оптичні системи зв'язку. К.: Велар, 1999.
30. *Бондаренко В.Г.* Технічна експлуатація систем і мереж зв'язку. - К.: Знання, 1997.
31. *Нетес В.А.* Надежность сетей связи. Тенденции последнего десятилетия// Электросвязь.- 1998. -№1.
32. *Надежность технических систем: Справочник /Под ред. Ушакова И.А. -М.: Радио и связь, 1985.*
33. *Zolaghari A., Kaudel F.I.* Framework for network survivability performance // IEE Journ. on Selected Areas in Communication.-1994.-Vol.12.-№1.
34. *McDonalds J.C.* Public network integrity (avoiding a crisis in trust)// IEEE Journ. on Selected Areas in Communication.- 1994.- vol.12. - №1.
35. *Shinomiye T., Nojo S.,Watanabe H.* Reliability specifications methods for preventing long service outages of telecommunication network// IEE Journ. on Selected Areas in Communications.- 1994. - Vol.12.- №2.
36. *ITU-T. Recommendation E.862, Plening of telecommunication Network. Geneva, 1992.*
37. *Сучасний стан та перспективи розвитку використання ВОЛЗ. Первинні мережі України// Матеріали міжнародної конференції, ВАТ Укртелеком, К.: 2002.*
38. *Карден Ф.* Контроль качества услуг связи// Сети и системы связи. - 1998.- №8.
39. *Мир на рубеже тысячелетий. - М.: ИМЭМО РАН. - 2001.*
40. *Москвитин И.Д., Куренкова Н.А.* Развитие инфокоммуникаций в странах с переходной экономикой и регионах России// Труды МАС. - 2002. -№2.
41. *ITU-T I.112 Vocabulary of terms for ISDNs. (Словник термінів для ЦМІО).*
42. *ITU-T I.113 Vocabulary of terms for broadband aspects of ISDN. (Словник термінів для високошвидкісних аспектів ЦМІО)*
43. *ITU-T I.414 Overview of Recommendations on Layer 1 for ISDN and B-ISDN customer access (Огляд Рекомендацій рівня 1 для ЦМІО та В-ЦМІО)*

44. ITU-T G.902 Framework Recommendation on functional access networks (AN) - Architecture and functions, access types, management and service node aspects. (Рамкова Рекомендація для мереж функціонального доступу (МД). Архітектура та функції, типи доступу, управління та аспекти вузла обслуговування).
45. ITU-T Y.1231 IP Access Network Architecture. (Архітектура IP-мережі доступу).
46. ITU-T Y.101 Global Information Infrastructure terminology. Terms and definitions. (Термінологія Глобальної Інформаційної Інфраструктури. Терміни та визначення).
47. ITU-T X.211 Information technology - Open systems interconnection - Physical service definition. (Інформаційна технологія. Взаємоз'єднання відкритих систем. Визначення фізичних функцій).
48. Connect// Мир связи. -1999. - № 5.
49. Зонтах Р.Г., Федоров И.Л. Варианты долгосрочных прогнозов развития системы телефонной связи общего пользования// Зв'язок. - 1996. - № 3.
50. Хиленко В.В., Гребенніков В.О., Бондаренко В.Г. Дискретна модель розвитку телекомунікаційних систем та її застосування// Зв'язок. - 2003.-№ 5.
51. Гребенніков В.О. Оптимальний набір технологій для НІІ України// Зв'язок.-2002. - №5.
52. Гребенніков В.О. Оцінка реалізаційних характеристик універсальної мережі зв'язку для національної інформаційної інфраструктури// Зв'язок. - 1999.-№ 6; 2000.-№ 3.
53. Кокарева Т. Новое поколение выбирает оптику// Сети и системы связи.- 1999.- № 15.
54. Стеценко А. Рівень телекомунікаційного розвитку країни залежить від рівня її інформатизації// ДК-Зв'язок. - 2000. - №2.
55. Гольшико А.В., Репин Н.Н. "Тупая сеть" как светлос будущее телекоммуникаций// Сети и системы связи. - 1999. - № 2, 3.
56. MAPOS: ультрашвидкісний протокол передачі даних// New Breeze.- 1999. - № 3.
57. Белевитина В.В., Вольфсон А.М., Поленов С.Н. Критерии внедрения DWDM на транспортных сетях. Подходы к проектированию оборудования DWDM// Электросвязь. - 2002. - № 9.
58. Бондаренко В.Г. Основные тенденции развития первичной сети связи Украины// Мир связи.- 1998-1999. - №4 (10).
59. Гребенніков В.О., Бондаренко В.Г. Шляхи розвитку масових інфокомунікаційних мереж в Україні// Радіоаматор. -2001. -№1.
60. Зайченко О.Г., Кожемякін П.І. Стан та перспективи розвитку зв'язку в Україні до 2010 р.// Радіоаматор. -2000. - №1.
61. Бондаренко В.Г. Нові інформаційно-комунікаційні технології в освіті// Радіоаматор. -2003. -№ 8.
62. Сучасний стан та перспективи використання ВОЛЗ. Первинні мережі як транспортна основа телекомунікаційної інфраструктури України//Збірник матер. міжнар. наук.-техн. конфер. - Запоріжжя: ЗНТУ, 2003.
63. Соловійов Ю.А. Закон життя галузі// Зв'язок. -2003. -№ 4.-С. 2-3.

Основні терміни та визначення

Однією з особливостей сучасних ІКТ є швидкий темп їх якісного і кількісного розвитку. Це призводить до швидкої зміни технічних рішень, змін та розширення кола фірм і фахівців, зайнятих розробкою, впровадженням та експлуатацією сучасних ІКТ, і як наслідок - до відставання процесу стабілізації "інформатизаційної" термінології від дійсного стану галузі і практичних потреб. Тому стало вже правилом в кожній роботі з цієї тематики спочатку визначатись з основними термінами та поняттями, а потім вже переходити до суті справи. Наприклад, до створюваного комплексу Рекомендацій ІТУ-T з ГП у числі перших було включено термінологічну Рекомендацію Y.101 [22]. Даний посібник не є винятком з цього правила. Нижче наведено перелік основних термінів і понять, використаних в посібнику, та їх визначення.

Діюча особа - суб'єкт інформаційної інфраструктури, що може виконувати в ній одну або декілька ролей (оператор мережі, надавач послуг, користувач і т.п.).

Інформація - зміст (content) сигналу, повідомлення, інформаційного продукту, який призначено для сприйняття людиною-користувачем або системою, процесом, що діють від його імені. Застерігаємо читачів, що даний термін має дуже багато визначень (згадаймо, хоча б, Ейнштейнове: "Інформація є інформація, не матерія і не енергія"), кожне з яких використовується у своєму контексті, підкреслюючи його особливості у відношенні до цього фундаментального поняття взаємодії живої природи з оточенням. У посібнику наведеним визначенням робиться акцент на спрямованості інформації на її кінцевого споживача (користувача).

Інформаційна інфраструктура - інфраструктура, що відповідає за інформаційне забезпечення виробничих та соціальних процесів у суспільстві або окремій його частині.

Інформаційна послуга - послуга, головним змістом якої є надання користувачеві інформації певного виду або інформаційного продукту.

Інформаційна технологія - технологія, спрямована на забезпечення процесів створення, реєстрації, зберігання, обробки, пересилання, подання, тиражування інформації та доведення її до користувача.

Інформаційний продукт - логічно завершена інформація, продукована виробничою структурою і записана на носій даних або у запам'ятовуючі пристрої обслуговуючої системи для поширення серед користувачів (споживачів).

Інформаційно-базована (комплексна) послуга - послуга, що реалізується на базі або з використанням інформаційного обміну користувача з обслуговуючою системою. Як приклад - продаж товару у системі електронної комерції.

Інфраструктура - комплекс засобів та персоналу, що забезпечують функціонування основних виробничих чи соціальних процесів.

Надавач (постачальник) послуг - найменування суб'єкта інформаційної інфраструктури, який виконує обслуговування користувачів (надає їм послуги).

Обслуговуюча система - система, що надає послуги користувачам або іншим системам чи процесам, які діють від її імені.

Послуга - логічно завершений акт взаємодії людини-користувача або системи чи процесу, що діє від його імені, який ініціюється користувачем і

закінчується задоволенням його певної потреби.

Постачальник послуг - див. Надавач послуг

Роль - логічно визначена сукупність діяльності суб'єкта інформаційної інфраструктури (володіння інформацією, користування інформацією, брокераж послуг або інформації, надання (постачання) послуг або інформації, тощо).

Служба - сукупність технічних засобів та персоналу, організована для надання користувачам послуг певного виду.

Сучасна інформаційна технологія - інформаційна технологія, що застосовує останні досягнення обчислювальної техніки, програмування й організації праці для вдосконалення інформаційних процесів з метою найповнішого задоволення зростаючих потреб користувачів. Зміст сучасної інформаційної технології постійно змінюється відповідно до прогресу її елементно-технологічної бази.

Технологія - сукупність виробничих засобів та методів, знань, навичок роботи виробничого персоналу, яка забезпечує необхідну послідовність і результати процесу виробництва.

Функція системи - логічно завершена послідовність дій системи у відповідь на запит або команду користувача чи експлуатаційного персоналу системи.

Додаток Б

Впровадження DWDM на транспортних мережах Росії

Мережі SDH зайняли міцне положення в телекомунікаційному світі й сьогодні складають фундамент великих мереж практично всіх провідних країн світу. Росія в цьому ряді не виключення: прокладено тисячі кілометрів оптичних кабелів (ОК), на яких працює устаткування SDH [57].

Мережі SDH мають багато переваг:

- простота процесу мультиплексування, що означає не тільки гнучкість та простий доступ до трибутарних сигналів у високошвидкісному потоці, але й економію устаткування;
- висока надійність і самовідновлення мережі за рахунок миттєвої переконфігурації в будь-якому елементі лінії зв'язку;
- можливість реалізації високоефективної системи керування і постійного моніторингу мережі;
- прозорість для передачі будь-якого трафіку, включаючи найсучасніші технології (Frame Relay, IP, ATM та ін.);
- простота нарощування потужності за рахунок універсальності устаткування, що забезпечує перехід на більш високі швидкості передачі при встановленні додаткових блоків.

За прогнозами ЦНДІЗ до 2005 р. на ВМЗ Росії обсяг переданої в мережах інформації, обумовлений з розрахунку $64 \cdot 10^8$ Біт за рік на одного жителя, відповідатиме сьогоднішньому рівню цього показника в розвинутих країнах. За 5 років прогнозується збільшення в 10 разів (на порядок) обсягу переданої інформації.

Виходячи з цих даних, в ВАТ "Гипросвязь" була проведена прогнозна оцінка трафіку на первинній магістральній мережі Росії, в тому числі міжнародного, як з Росії в держави Європи, США, Азії, так і транзитного між Європою та Азією. Розрахунок показав, що на основних напрямках трафік на 2010 р. може скласти близько 150...200 Гбіт/с.

Існуюча цифрова первинна мережа ВМЗ РФ не дозволяє пропустити

такий трафік. Тому постає проблема впровадження новітніх технологій з урахуванням потреб на перспективу.

Вибуховий характер зростання трафіку вимагає різкого збільшення пропускну здатності волоконно-оптичних ліній передачі, і традиційні системи SDH з цим уже не справляються. В останні роки ця задача вирішується з допомогою багатохвильового ущільнення оптичних несучих і передавання їх по одному оптичному волокну (ОВ) - технологія густого мультиплексування за довжиною хвилі (Dense Wavelength Division Multiplexing - DWDM). Суть методу полягає в тому, що кожен цифровий оптичний потік STM-n, кількість яких може бути дорівнювати m , передається на відповідній оптичній несучій з довжиною хвилі $\lambda_1 \dots \lambda_m$. На передавальній стороні несучі з допомогою оптичного мультиплексора вводяться в ОВ, а на приймальній виконується зворотна операція - демультиплексування.

З упровадженням технології DWDM оператори одержують можливість практично збільшити пропускну здатність ВОЛЗ у сотні разів. В даний час уже випускається устаткування, що дозволяє організувати 80-160 каналів і більше. Основними виробниками такого устаткування є всесвітньо відомі компанії: Lucent Technologies, Nortel Networks, Alcatel, Siemens, Ciena, NEC, Huawei Technologies та ін. Серед російських розробників слід відзначити НТЦ "Супер Далс", а також НТО "Ирэ-полк" (м. Фрязіно), що у даний час представило на сертифікацію устаткування DWDM, яке організує до 160 каналів.

Однією з головних переваг устаткування DWDM є те, що пропускну ємність ОВ можна збільшити методом нарощування, тобто задати як мінімальну кількість λ , так і максимальну без переривання зв'язку.

При проектуванні нової чи реконструкції існуючої мережі з DWDM одним з найважливіших параметрів є відстань між вузлами мережі, яка, у свою чергу, визначається оптичною потужністю, що вводиться, швидкістю передачі в каналі, типом ОВ.

На відміну від устаткування SDH, апаратура DWDM має обмеження з граничної дальності однорідної лінійної ділянки і припустимої кількості проміжних оптичних підсилювачів (ОП). Викликано це тим, що застосування ОП приводить до нагромадження шумів, що вимагає для захисту від шуму забезпечення регенерації сигналу через визначені відстані.

Кількість підсилювальних ділянок	Підсилення ОП, дБ	Довжина лінійної ділянки, км
8	22	640
5	25	455
4	30	436
2	33	240
1	36	131

У таблиці показана залежність довжини лінійної ділянки від числа підсилювальних ділянок і підсилення ОП на 40 (80) довжин хвиль при використанні систем SDH 2,5 Гбіт/с.

У різних фірм-виробників дані устаткування DWDM, зазначені в таблиці, можуть відрізнятися. При використанні систем SDH 10 Гбіт/с загальна довжина лінійної ділянки менша.

Сьогодні на магістральних напрямках європейської частини Росії ємність цифрової мережі ВАТ "Ростелеком" практично вичерпана, і на них планується встановити апаратуру DWDM. ВАТ "Гипросвязь" бере участь у проектуванні вказаних нижче об'єктів з використанням технології DWDM.

"Балтійська кабельна система" ("БКС") передбачає будівництво нової ВОЛЗ на ділянці "Котка-Кінгісеп" (морський сегмент 152 і сухопутний

82 км) і реконструкцію існуючих ВОЛЗ на ділянці "Кінгісеп - С.-Петербург - Москва" (довжина 1183 км).

Потужність "БКС" визначена на підставі обсягу перспективного трафіку, що враховує:

- національний і міжнародний трафік Росії за напрямком "Північно-Західний регіон РФ - Москва - національна мережа Росії";
- міжнародний трафік Росії на Європу, США;
- міжнародний транзитний трафік зі Східної і Західної Європи через Росію.

На "БКС" задіяна апаратура спектрального ущільнення DWDM з оптичним мультиплексором на 40 довжин хвиль з можливістю розширення до 80 довжин хвиль.

На ділянці "Кінгісеп - С.-Петербург - Москва" прийнято рішення про застосування устаткування DWDM SpectralWave 40/80 виробництва фірми NEC ("Сумітомо-Корпорейшен"), на ділянці "Котка - Кінгісеп" - виробництва фірми "Lucent Technologies". На "БКС" використаний ОК з ОВ G.652 (як прокладений знову, так і існуючий).

Будівництво першого пускового комплексу "БКС" (ділянка "С.-Петербург - Москва") завершено у липні 2002 р.

Дообладнання ВОЛЗ "Москва-Самара" призначено для збільшення пропускної спроможності напрямку "Москва - Новосибірськ - Находка", що у даний час практично вичерпана.

На ВОЛЗ "Москва-Самара" прийнято рішення про використання устаткування зв'язку DWDM 32x10 G і SDH 10 G виробництва компанії Huawei Technologies (Китай), подарованого урядом Китайської Народної Республіки.

Рішення про місце встановлення устаткування на мережі зв'язку Росії приймалося Мінзв'язку Росії, ВАТ "Ростелеком" і ВАТ "Гипросвязь", виходячи з обсягу подарованого устаткування, наявності існуючого кабелю і вільних ОВ в ньому, а також можливостей розміщення устаткування на вільних площах об'єктів зв'язку і завантаження ВОЛЗ реальним трафіком. Було прийняте рішення встановити дане устаткування на вільних волокнах (Рек. G.652) існуючих кабелів ВОЛЗ "Москва-Самара".

Апаратура спектрального ущільнення OptiX BWS 320G компанії Huawei Technologies, призначена для передачі 32 каналів зі швидкістю 10 Гбіт/с кожний, дозволить (у перспективі) передавати інформацію з сумарною швидкістю 320 Гбіт/с. Розробка робочого проекту на дообладнання ВОЛЗ "Москва-Самара" закінчена в липні 2002 р.

В даний час початі проектні роботи на встановлення систем DWDM на ВОЛЗ "Самара-Єкатеринбург - Новосибірськ" і "Москва - Новоросійськ". У найближчій перспективі намічається розробка проекту на встановлення DWDM на ВОЛЗ "Новосибірськ - Хабаровськ - Находка". Реалізація будівництва і дообладнання перерахованих ВОЛЗ дозволить (крім забезпечення міжміським і міжнародним трафіком внутрішніх споживачів) організувати транзит міжнародного трафіку на ділянках "Західна Європа - країни Південно-Східної Азії", а також надати шлях для пропускання трафіку з країн Близького Сходу у країни Північної Європи.

Крім проектування вищевказаних ВОЛЗ ВАТ "Гипросвязь" працює над створенням робочого проекту для будівництва ВОЛЗ "Гатила - Цивільськ - Апастово" з відгалуженнями на Н. Новгород і Чебоксари. Проект передбачає прокладання ОК (711 км - на магістральному напрямку, 78 км - відгалуження на Н. Новгород і 15 км - на Чебоксари) та встановлення на магістральному напрямку системи DWDM.

Треба відмітити, що ВОЛЗ, що проходять по території Росії і передбачені для пропускання міжнародного транзитного трафіку, значно коротші існуючих ВОЛЗ ТАЕ (лінія зв'язку Південно-Східна Азія - Близький Схід - Західна Європа). А оскільки експлуатуватиме її менша кількість операторів, ВОЛЗ на території Росії стануть серйозним конкурентом цим лініям і за гнучкої тарифної політики зможуть замкнути на себе значну частку транзитного трафіку країн далекого зарубіжжя і СНД.

Широке впровадження технології DWDM і створення ліній великої потужності як ніколи гостро ставить питання резервування. Найбільш надійним способом резервування системи є організація кільцевих структур та інших трас. Так, наприклад, при проектуванні ВОЛЗ "Гатила - Цивільск - Апастово" з відгалуженнями на Н. Новгород і Чебоксари передбачається резервування ділянки ВОЛЗ "Москва - Самара" шляхом організації кільцевих систем передачі, що працюють у режимі 2F (4F) MSSPRing.

Питання резервних трас для інших ліній DWDM у даний час знаходяться в стадії опрацювання. Зокрема, як резервні траси, на думку ВАТ "Гипросвязь", доцільніше використовувати існуючі (чи заплановані до будівництва) ВОЛЗ інших відомств ("Газпром", РАО "ЕЭС", МПС, "Транснефть" і т.д.).

Висновки

1. Технологія DWDM, що є найбільш ефективним засобом використання пропускної спроможності ОВ, дозволяє різко збільшити пропускну спроможність існуючих ВОЛЗ.

2. На даний час використання технології DWDM найбільш доцільне на магістральних лініях передачі для пропускання транзитного трафіку.

3. При організації ліній із застосуванням технології DWDM необхідно прагнути до забезпечення повноцінного резервування з використанням кільцевих структур і резервних трас. Для цього варто використовувати відомчі ВОЛЗ.

Додаток В

Приклади реалізації сучасних телекомунікаційних систем

У цьому додатку підібрано характерні приклади побудови транспортних мереж на обладнанні систем передачі SBS і побудови мереж доступу з інтеграцією послуг на обладнанні HONET китайської технічної компанії Huawei Technologies, а також приклади модульної побудови мереж та взаємоз'єднання мереж на основі кросового та комутаційного обладнання цієї ж компанії (комутаційна станція С&08 тощо).

На ілюстраціях застосовані такі скорочення та позначення елементів:

OLT	- Оптичне лінійне закінчення
ONU	- Оптичний мережний блок
SDH	- Система передавання СЦІ
ANNMC	- Система управління мережею доступу
AM	- Адміністративний модуль
AN	- Мережа доступу
VAM	- Управляючий обчислювальний комплекс
BRI	- Інтерфейс базової швидкості
BS	- Базова станція
CM	- Модуль зв'язку

CPU	- Центральний процесор
DDN	- Цифрова мережа передачі даних
DSL	- Плата цифрових абонентських комплексів
FAM	- Основний адміністративний модуль
GSM	- Стандарт системи рухомого зв'язку
HDSL	- Високошвидкісна цифрова абонентська лінія
IN	- Інтелектуальна мережа
ISDN	- Цифрова мережа з інтеграцією послуг
LAN	- Локальна обчислювальна мережа
LAPD	- Протокол каналного доступу по D-каналу
MSU	- Блок з багатьма абонентами
MSC	- Центр комутації рухомого зв'язку
NT1	- Мережне закінчення типу 1
NT2	- Мережне закінчення типу 2
PBX	- Телефонна станція установи
PON	- Інтерфейс обробки пакетів
PRA	- Первинний доступ 30B+D
PSPDN	- Мережа передачі даних загального користування з комутацією пакетів
RSA	- Віддалений абонент
RSM	- Віддалений комутаційний модуль
SBS	- Торгова марка магістральної системи оптичного передавання виробництва фірми Huawei Tech.
SM	- Комутаційний модуль
STP	- Транзитний пункт сигналізації
SU	- Окремий абонентський блок
TA	- Термінальний адаптер
TSM	- Комутаційний модуль з'єднувальних ліній (ЗЛ)
USM	- Комутаційний модуль абонентських ліній (АЛ)
UTM	- Комутаційний модуль абонентських/з'єднувальних ліній

- Рис.1Д - Структура магістральної мережі SDH м. Цзюзянь
Рис.2Д - Рішення для магістральної мережі
Рис.3Д - Мережа передавання у м. Брянськ
Рис.4Д - Топологія магістральної мережі провінції Цзилінь
Рис.5Д - Багатомодульна побудова мереж, взаємне з'єднання мереж
Рис.6Д - Приклад конфігурації системи мережного управління
Рис.7Д - Мережа доступу з інтеграцією послуг HONET
Рис.8Д - Застосування SDH на магістральній мережі
Рис.9Д - HONET- доступ з передаванням зображень
Рис.10Д - Доступ HONET- Internet
Рис.11Д - Доступ HONET- ISDN
Рис.12Д - Доступ HONET- DDN
Рис.13Д - Доступ мовних послуг HONET
Рис.14Д - Інтеграція проводового і безпроводового доступу
Рис.15Д - Застосування HONET при будівництві місцевих мереж
Рис.16Д - Система ETS 1900
Рис.17Д - Інтеграція активного і пасивного доступу
Рис.18Д - Комерційна мережа. Схема взаємодії мереж
Рис.19Д - Цифрова комутаційна система з програмним управлінням

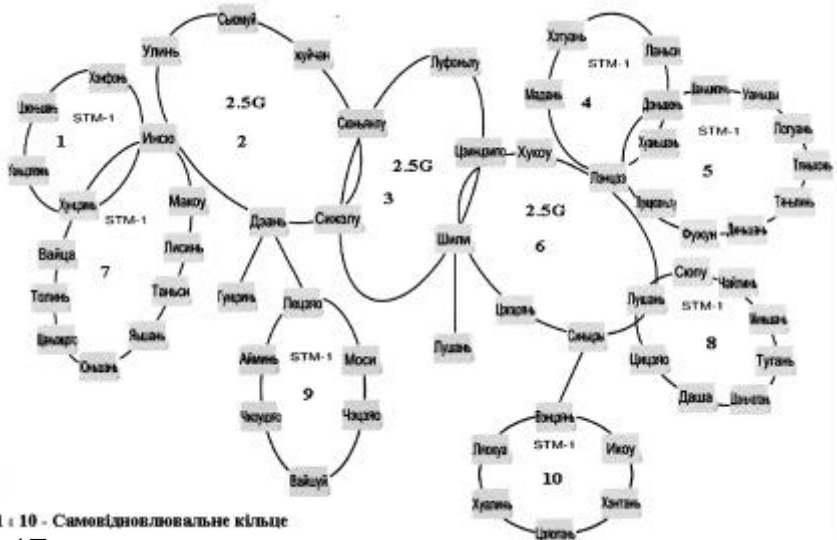

Рис.1Д

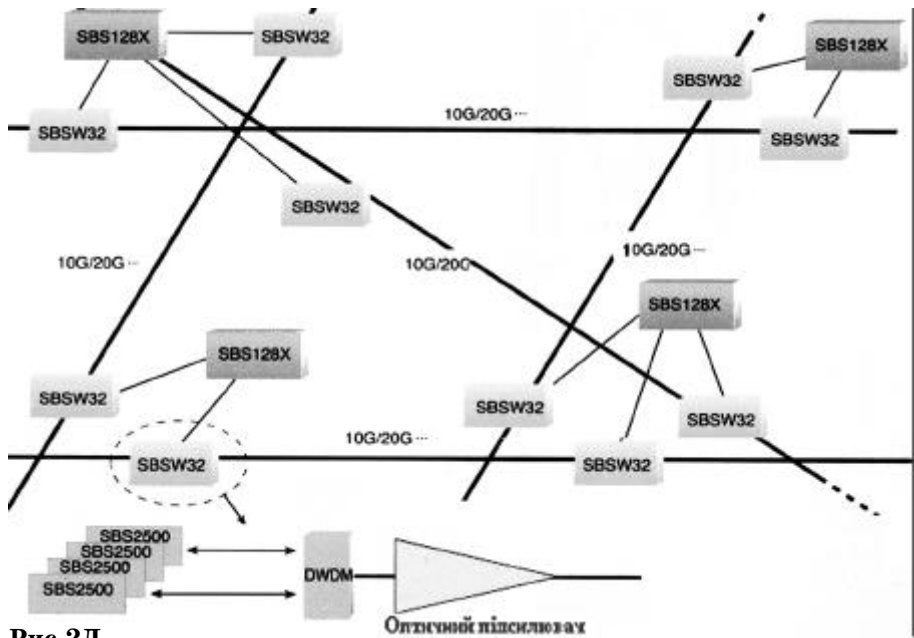

Рис.2Д

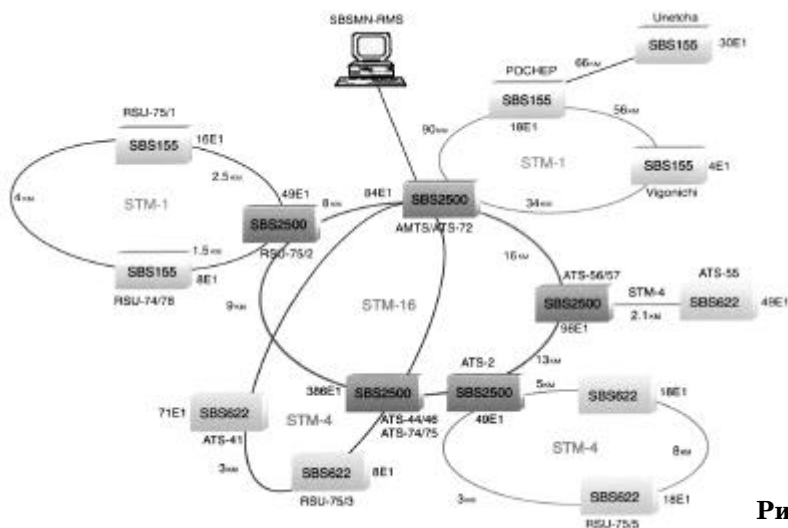

Рис.3Д

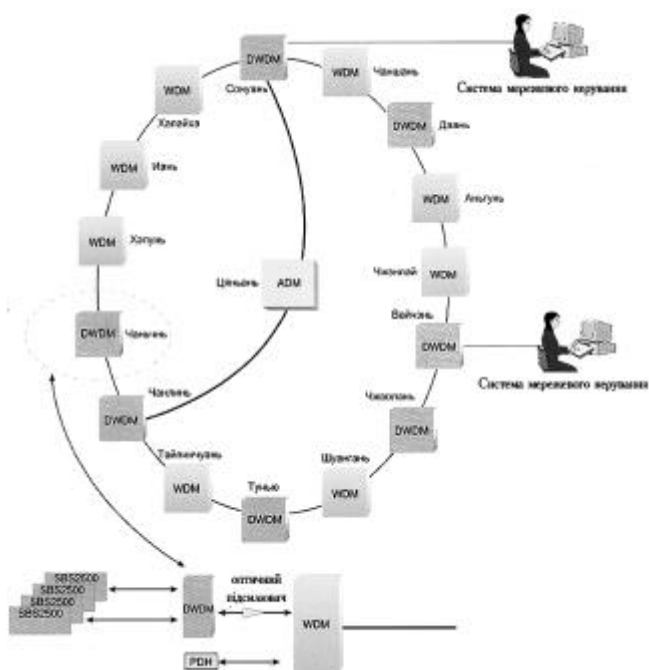

Рис.4Д

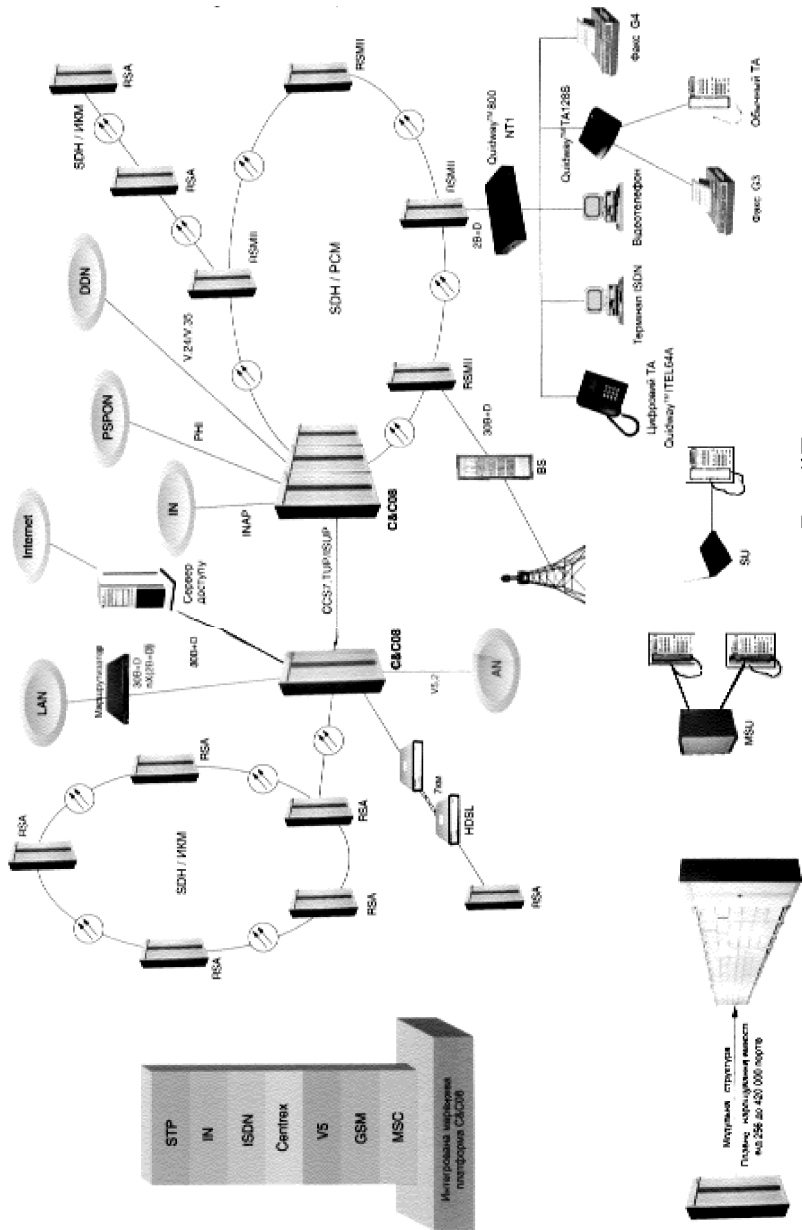

Рис.5Д

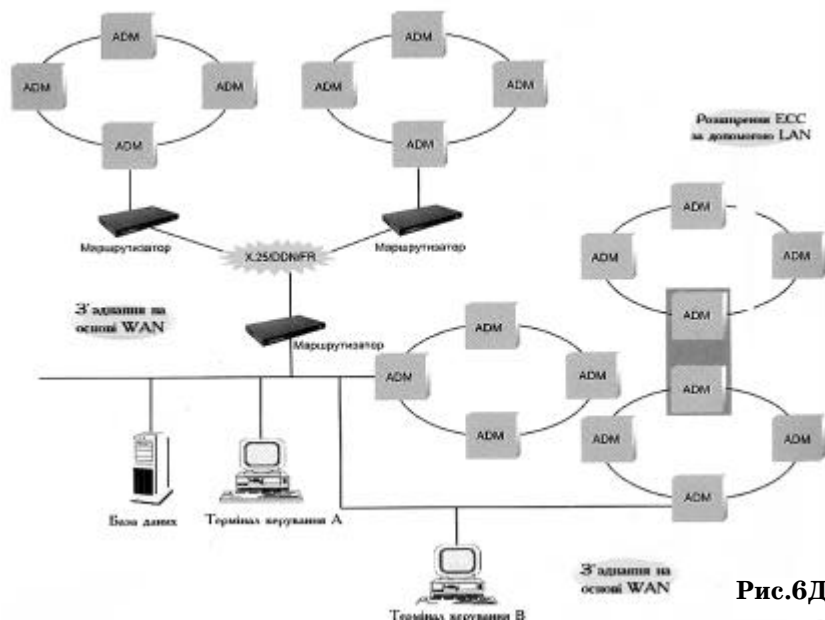

Рис.6Д

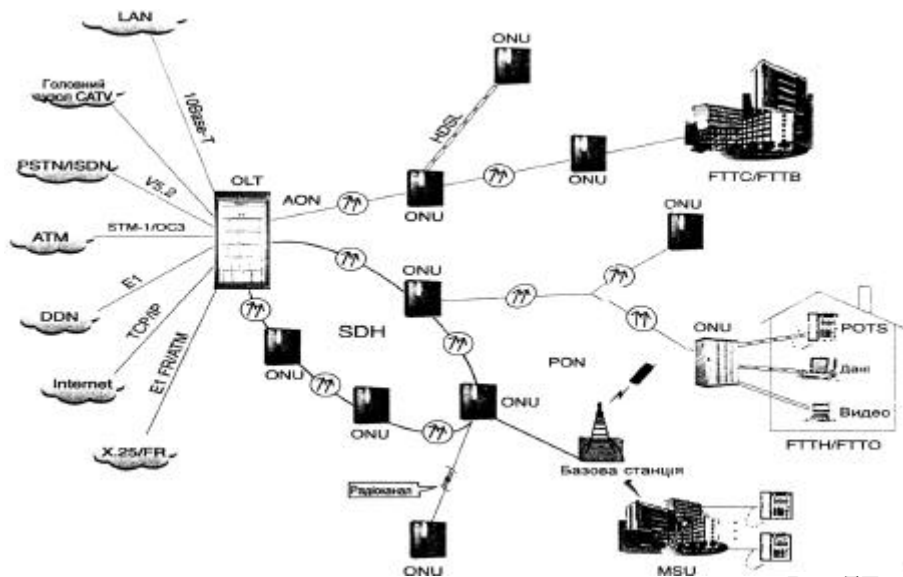

Рис.7Д

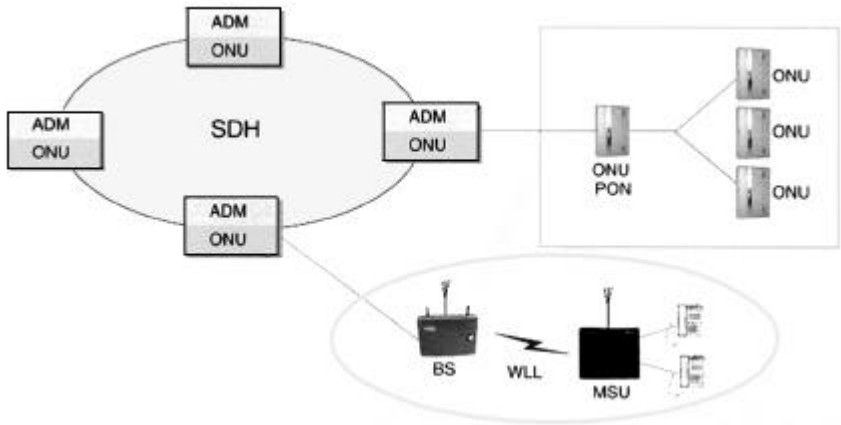

Рис.8Д

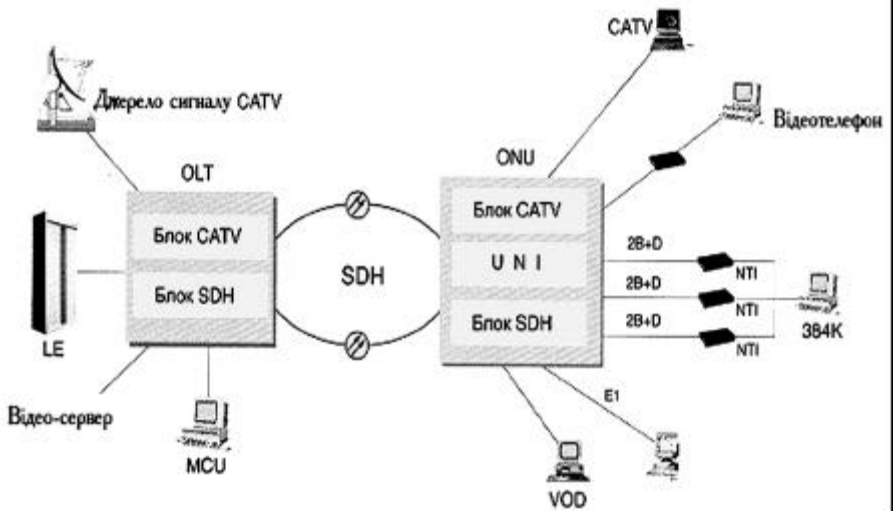

Рис.9Д

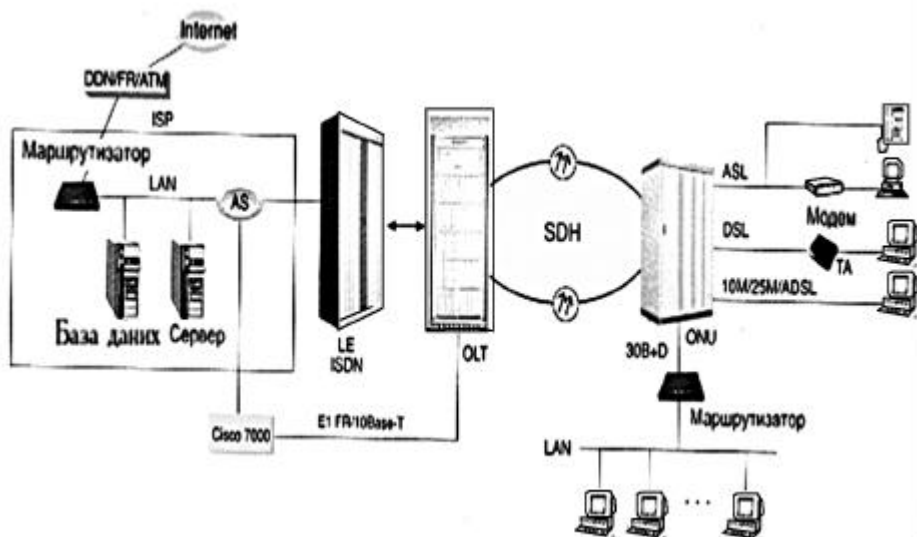

Рис.10Д

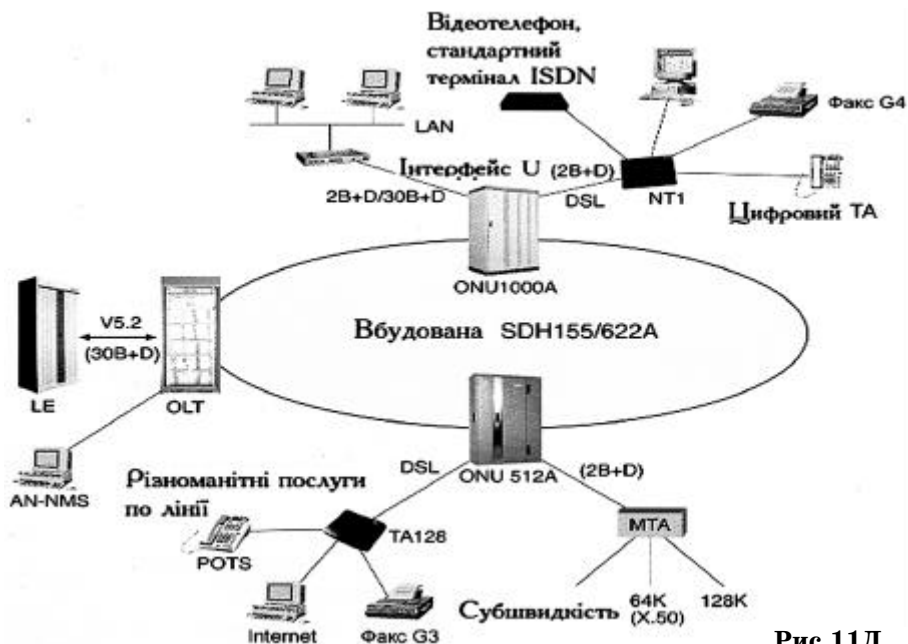

Рис.11Д

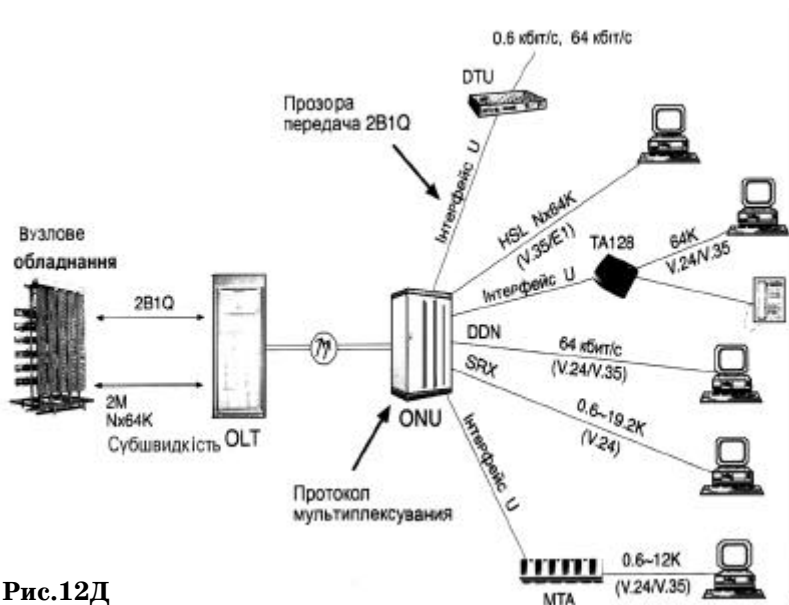

Рис.12Д

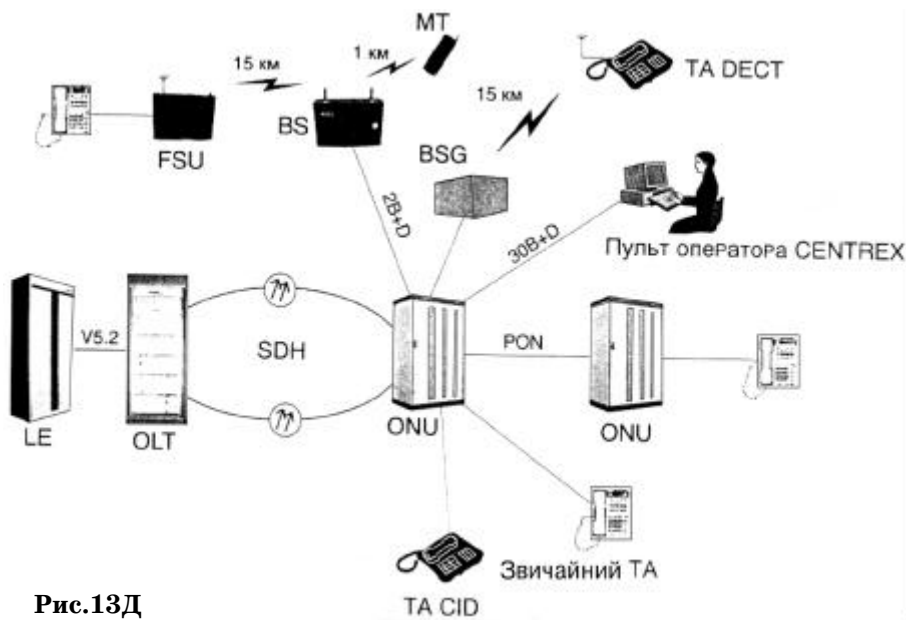

Рис.13Д

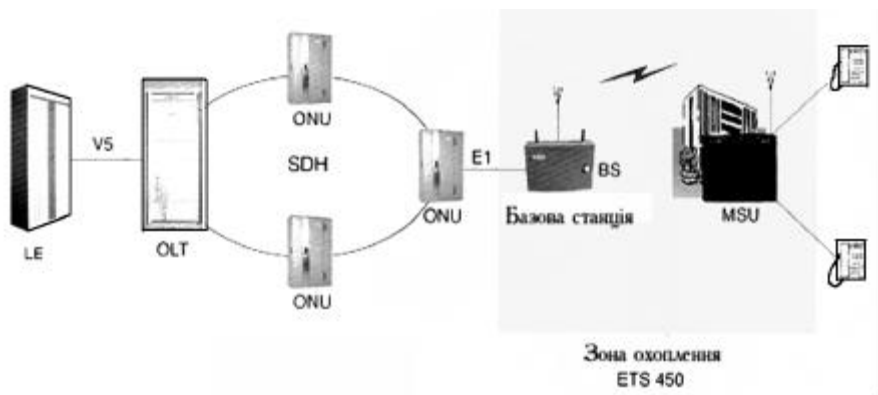

Рис.14Д

Рис.15Д

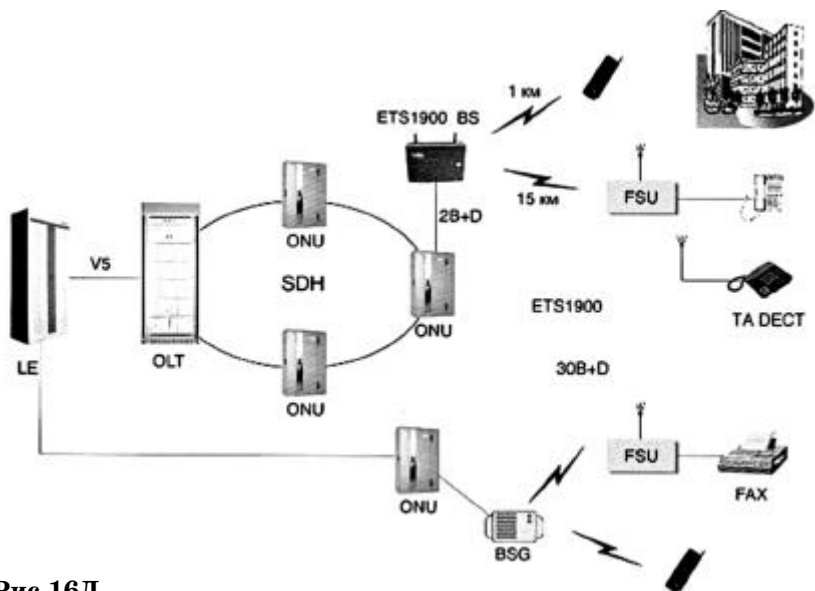

Рис.16Д

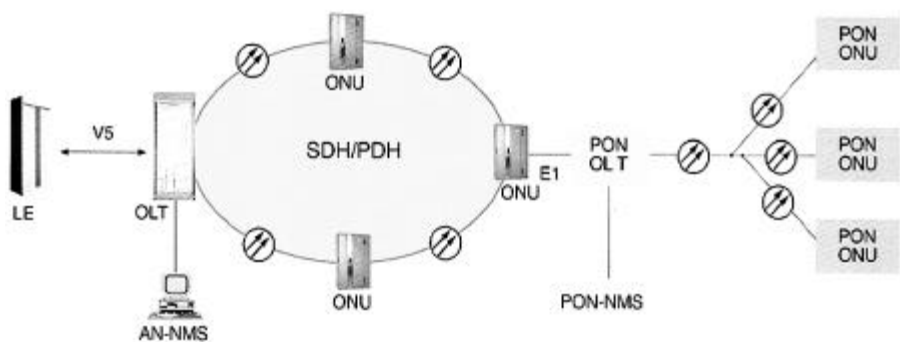

Рис.17Д

Рис.18Д

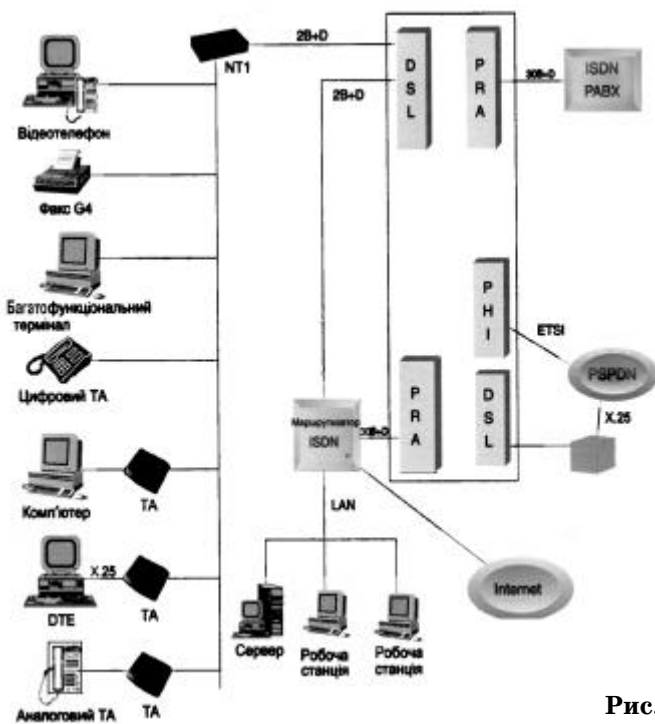

Рис.19Д

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

З матеріалів сайту Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій www.duikt.edu.ua.

Вступ

Розширення Європейського союзу (ЄС) створює якісно нову ситуацію на шляху подальшого технічного, економічного та соціального розвитку України. Кордони України стають кордонами з ЄС. Прямо і нагально постає завдання повноправного входження України до цього Союзу. Як наслідок, уже сьогодні починається підготовчий період до вступу України до ЄС. З точки зору українських телекомунікаційних систем також починається підготовчий період до їх функціонування в телекомунікаційному середовищі країн-членів ЄС, створення якого є одним з найважливіших національних завдань, адже в XXI сторіччі сама інформація стає стратегічним ресурсом. Прийнятий Верховною Радою України Закон "Про телекомунікації", переважна більшість положень якого відповідає чинному європейському законодавству, відкриває широкі перспективи розвитку вітчизняної телекомунікаційної сфери в її русі до інтеграції телекомунікацій держав Європейської спільноти.

Яким чином дана ("підготовча") ситуація може вплинути на розвиток телекомунікацій України? В якому напрямку бажано спрямувати цей розвиток? Які необхідні для цього ресурси? Якими фінансовими джерелами можна забезпечити необхідні ресурси для розвитку? Питання непрості і невідкладні за термінами їх розв'язання. Очевидно, що обгрунтовані відповіді на них і окреслюють найближчу перспективу розвитку телекомунікацій України в умовах розширення ЄС. Розглянемо більш детально ці питання.

1. Вплив розширення ЄС на розвиток українських телекомунікацій

Телекомунікації України, як і інших країн, виконують три основні функції:

- а) надання важливих послуг індивідуального споживання (міжперсональне телеспілкування, інформаційне самозабезпечення, самоосвіта, відпочинок, розваги, тощо);
- б) складання частини виробничої інфраструктури (бізнес-зв'язки, реклама, брокераж, просторово-рознесені виробничі процеси, тощо);
- в) участь у вдосконаленні соціальної організації суспільства (електронне врядування, осередки громадянського суспільства, екстрена та медична допомога, тощо).

Підготовча ситуація невідпорно потребуватиме швидкого вдосконалення сфери українських телекомунікацій в частині усіх зазначених функцій. Однак причини для вдосконалення кожної з них свої.

Функція індивідуального споживання послуг зв'язку повинна бути піднята до рівня аналогічного споживання в країнах-членах ЄС. Без цього громадяни України не зможуть себе відчувати рівними з громадянами інших країн ЄС як у спілкуванні, так і в організації персональної інформаційно-комунікаційної сфери. Недостатній рівень споживання послуг зв'язку, особливо їх сучасних видів - мобільного та Інтернет, можуть бути істотною складовою невдоволення населення від вступу до ЄС. Лишати основну масу українських громадян з недорозвинутою системою стаціонарного телефонного зв'язку і з початковим рівнем забезпечення мобільним зв'язком і Інтернет означає лишати їх права на сучасні загальнодоступні види зв'язку, права, вже реалізованого в країнах ЄС.

Функція українських телекомунікацій, як складової виробничої інфраструктури,

повинна розвиватися випереджаючими економіку України темпами з тим, щоб створювати максимально сприятливі умови швидкого зростання економіки і добробуту українських громадян перед вступом до ЄС. Без наближення рівня життя українських громадян до рівня, хоча б, нових членів ЄС не уникнути масового невдоволення вступом до ЄС, посилення міграційних процесів і соціальної напруги в українському суспільстві. Відомо, що розвиток інформаційно-комунікаційної сфери країни слугує каталізатором її промислового і економічного розвитку. Цю обставину слід сповна використати у даній підготовчій ситуації.

Функція вдосконалення суспільної організації також повинна розвиватися у підготовчому періоді якнайшвидше, оскільки ЄС вимагає від країн-членів більш прозорої, демократичної і соціально спрямованої організації суспільства. Це є однією з основних вимог до країн-кандидатів у члени ЄС.

Таким чином, високі вимоги до основних державотворчих функцій українських телекомунікацій перед вступом до ЄС та низький їх сьогодиншній рівень розвитку ставить на порядок денний необхідність розробки і прийняття стратегії швидкого кількісного розвитку (у 3-10 разів на протязі 10-15 років) базових видів зв'язку українських телекомунікацій, у тому числі мобільного і комп'ютерного зв'язку.

2. Основний напрямок прискореного розвитку українських телекомунікацій

Підготовчий період для українських телекомунікацій співпав з періодом конвергенції донині окремих телекомунікаційних мереж у високошвидкісну, універсальну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру нового покоління. Рушійними силами такої загальносвітової тенденції стали можливості доступу до сучасної елементно-технологічної бази технічно розвинутих країн, потреби користувачів у комплексних і нових видах обслуговування, а також економічна доцільність експлуатації єдиної універсальної інфраструктури замість кількох спеціалізованих з численними плюзовими точками стикування між ними.

В розвинених країнах світу ця конвергенція відбувається від високого досягнутого рівня розвитку спеціалізованих мереж - цифровізованої мережі стаціонарного телефонного зв'язку, цифровізованої мережі мобільного зв'язку 2-го покоління, мережі кабельного телебачення, мережі Інтернет 1-го покоління. Згідно з принципом максимального збереження зроблених інвестицій, в цих країнах можна спостерігати велику різноманітність технічних рішень з наближення характеристик вже побудованих мереж до характеристик мереж нового покоління. На телефонних мережах впроваджуються xDSL-системи швидкого Інтернет-доступу та сервери доступу Інтернет-провайдерів. На мережах кабельного телебачення побудовується обладнання інтерактивних (зворотних) швидкісних каналів, за допомогою якого користувачі цих мереж можуть мати швидкісний доступ в Інтернет та додаткові лінії телефонного або відеотелефонного зв'язку. На мережі Інтернет широкого розповсюдження набуває швидкісний (10-100 Мбіт/с) доступ через локальні і міські мережі Ethernet. На його основі, після підсилення серверної та магістральної частин Інтернет, стає можливим забезпечення користувачів Інтернет будь-якими послугами, в тому числі й послугами супутникового, телефонного і відеотелефонного зв'язку, відео- і аудіо-на-запит, радіо- і телевізійного мовлення.

Однак такий шлях ніяк не можна вважати взірцем для копіювання. Скоріш навпаки, це взірць того, як не треба розвивати сферу телекомунікацій в Україні, оскільки в Україні досягнуто порівняно невисокого рівня розвитку цієї сфери. Якщо вже вкладати нові кошти у розвиток телекомунікаційних мереж України, то треба орієнтуватися на кінцеву мету конвергенції окремих телекомунікаційних мереж - на створення єдиної швидкісної універсальної телекомунікаційної мережі (УТМ) наступного покоління, або як її ще називають мультисервісної мережі.

Багатьма зарубіжними спеціалістами визнається, що майбутнє за єдиною інформаційно-комунікаційною інфраструктурою на базі IP-платформи, подібної до сучасної Інтернет, але значно потужнішої і здатної з високою якістю передавати будь-які види інформації, включно з інтерактивними телефонними і відеотелефонними розмовами, аудіо- та відео-програмами в реальному часі. Відносно висока технічна складність такої IP-інфраструктури вже успішно долається за рахунок масового виробництва окремих елементів цієї інфраструктури методами мікроелектронних, а також мікрооптичних технологій. Невпинне вдосконалення мікроелектронних виробів та впровадження новітніх нанотехнологій згідно законів Мура та Гроша гарантує реалізованість у найближчому майбутньому масового виробництва досить складних донедавна виробів за прийнятними цінами. Яскравим прикладом цього процесу вдосконалення можна вважати зниження вартості абонентської точки підключення комутаторів Ethernet з 500-800 USD до 7-8 USD та зростання максимальної потужності магістральних комутаторів від сотень Мбіт/с до одиниць Тбіт/с при одночасному зниженні їх ціни за останні 10 років.

Цифровізація мереж зв'язку, що активно проводиться Укртелекомом протягом останнього десятиліття, розробка та удосконалення нових мережних технологій - транспортних та комутаційних - створюють передумови для побудови в Україні універсальної інфраструктури - мультисервісної мережі, що в усьому світі розглядається, як основа мереж наступного покоління.

Мультисервісна мережа нового покоління має підтримувати мільйони існуючих користувачів традиційних мереж. Головні завдання при цьому такі:

- забезпечення можливості обміну інформацією між різними типами користувачів;
- надання користувачу будь-якої (традиційної чи нової) телекомунікаційної мережі доступу до нових послуг.

Такі вимоги до телекомунікаційної мережі нового покоління, як:

- забезпечення мобільності послуг,
  - можливість гнучкого та швидкого створення нових послуг,
  - забезпечення гарантованої якості послуг,
  - забезпечення сумісності обладнання від різних виробників,
- вимагають створення нової функціональної моделі мережі зв'язку наступного покоління.

В загальному вигляді дана модель може бути представлена трьома рівнями:

- транспортний рівень;
- рівень управління комутацією;
- рівень управління послугами.

З точки зору фізичної архітектури мережа наступного покоління може бути мультисервісною мережею з децентралізованим управлінням послугами. Її основу складатиме універсальна транспортна мережа, побудована на основі розподіленої комутації пакетів. Крім традиційних вузлів (комутаторів, мультиплексорів, маршрутизаторів) до складу такої мережі увійдуть контролери сигналізації та шлюзи різноманітного призначення. Доступ до послуг цієї мережі, що надаватимуться різноманітними серверами, буде забезпечуватись через кінцеві чи кінцево-транзитні вузли з функціями вузлів служб.

Транспортний рівень мультисервісної мережі створюватиметься на основі магістральної мережі з електронно-оптичних, а в перспективі виключно оптичних, комутаторів, що можуть швидко та надійно комутувати та транспортувати в необхідних напрямках мільйони пакетів в секунду, прозора для всіх послуг та видів інформації. В магістральній мережі виключаються будь-які додаткові процедури обробки інформації, як такі, що викликають затримку транспортування та комутації інформаційних потоків. Функції

взаємодії та надання послуг концентруватимуться на кордонах магістральної мережі, забезпечуючи їх легку доступність, простоту моніторингу та підтримку якості надання послуг. Інтелект на цих кордонах дозволить як диференціювати, так і інтегрувати послуги, створюючи можливості та перспективи незалежного розвитку мереж доступу та магістральної мережі.

Обладнання, що буде застосовуватись в створюваній мультисервісній мережі, повинно базуватись на відкритій архітектурі, запропонованій Форумом Мультисервісної Комутації. Дана архітектура забезпечує підтримку широкого діапазону технологій доступу та послуг на базі традиційних цифрових каналів, а також технологій Frame Relay, IP, ATM, xDSL та безпроводних технологій. В одному й тому ж мультисервісному телекомунікаційному пристрої забезпечуватиметься підтримка широкого діапазону транспортних технологій, наприклад, SDH, ATM, MPLS та IP, а також декількох технологій/послуг доступу, які можна інкапсулювати одна в одну. Майбутній мультимедійний трафік вимагатиме широкосмугових каналів доступу з міжвузловими з'єднаннями з надзвичайно високою пропускнуною спроможністю.

Слід також враховувати, що за останні роки подібний за темпами прогрес спостерігається і в сфері волоконно-оптичних засобів та систем передачі інформації. На відстанях до 100 км ці системи вже не використовують ніяких проміжних пристроїв на волоконно-оптичній лінії зв'язку (ВОЛЗ), а кінцеві пристрої таких систем для швидкостей до 10 Гбіт/с являють собою невеликі мікросхеми нового покоління, що інтегрують мікро- та оптоелектронні функції. Вже створені також невеликі за об'ємом пристрої рідкого спектрального ущільнення (CWDM) для місцевих ВОЛЗ, які у 8-16 разів збільшують пропускну здатність однієї пари волокон. Для магістральних ВОЛЗ системи передачі використовують густе спектральне ущільнення (DWDM), здатне збільшити у тисячу разів пропускну здатність однієї пари волокон і у десятки разів зменшити вартість передачі інформаційних потоків, порівняно з існуючими SDH-системами передачі.

Саме на основі таких технологічних досягнень необхідно будувати стратегію прискореного розвитку українських телекомунікацій у підготовчому періоді. Це дозволить зменшити питомі (на одного користувача) витрати розвитку і одночасно побудувати універсальну мережу нового покоління в Україні.

Загальна архітектура мереж нового покоління добре відома з численних публікацій закордонних і вітчизняних фахівців [1]. В її основу слід покласти розгалужену мережу ВОЛЗ різної потужності - від однієї пари на лінії прив'язки місць концентрації користувачів (багатопверхові будинки, коледжі вулиці) до 16-32 пар на магістральних (місцевих, зонових і міжміських) первинних мережах. У місцях концентрації користувачів достатньо розгорнути локальні підкабельні мережі, які зможуть донести до приміщень користувачів пропускну здатність 10-100 Мбіт/с та забезпечити високу технологічність будівництва і експлуатації найбільш масової ділянки місцевих мереж нового покоління. Лінії прив'язки без ущільнення інформації забезпечать місця концентрації користувачів пропускнуною здатністю до 10 Гбіт/с від комутаторів доступу у найближчих вузлах зв'язку. Комутатори доступу з пропускнуною здатністю у 100-200 Гбіт/с, об'єднуючись кільцевими ВОЛЗ з CDWM-ущільненням у мережі місцевого доступу, зможуть вже забезпечити сучасним зв'язком цілі міські або сільські райони. Наступний ієрархічний рівень мережі нового покоління - це магістральні міські або зонові кільцеві ВОЛЗ з комутаторами на 300-500 Гбіт/с, які об'єднуюватимуть мережі місцевого доступу і підключатимуть їх до міжміського вузла даної зони. Пропускна спроможність цих ВОЛЗ може сягати декількох одиниць Тбіт/с. Приблизно такі ж ВОЛЗ і комутатори слід застосовувати й на міжміських і міжнародних зв'язках.

Науково-технічний потенціал, безсумнівно, є базисом формування телекомунікаційного

середовища в Україні. З відновленням та розвитком вітчизняного науково-технічного і виробничого потенціалу зв'язана проблема незалежності країни в сфері одного із секторів світової економіки, що найбільш інтенсивно розвивається.

Найбільш важливими напрямками політики в цій сфері є:

- підтримка національних наукових шкіл, особливо в напрямку омолодження та фінансової підтримки;
- реалізація передових розробок вітчизняних учених та їх впровадження у виробництво;
- більш осмислений захист авторських розробок вітчизняних вчених у сфері технологій, а також керування справами в цій сфері за допомогою висококваліфікованого персоналу державних службовців;
- взаємодія науки, навчання та виробництва;
- відкритий конкурсний добір виконавців держзамовлень;
- модернізація інформаційно-телекомунікаційних систем з чітким пріоритетом вітчизняних розробок;
- прийняття участі в обговоренні та розробці міжнародних стандартів (до числа основних міжнародних організацій, що працюють в області стандартизації зв'язку, варто віднести Міжнародний союз електров'язку (МСЕ), Міжнародний електротехнічний комітет (МЕК), Європейський інститут стандартизації електров'язку (ЄІСЕ), Міжнародну організацію з стандартизації (МОС) і ряд інших);
- подальше удосконалювання системи стандартизації та сертифікації продукції вітчизняних і закордонних розробників та виробників.

Рішення зазначених та інших проблем реалізації і розвитку національного науково-технічного потенціалу багато в чому залежить від можливостей ринкової орієнтації науково-технічного сектора. Нинішній стан українських фінансів навряд чи дає підстави для обґрунтованих надій у безперервному фінансуванні найближчим часом науки та телекомунікаційного виробництва. Тому продовження впровадження механізмів самооплатності і самофінансування було б дуже доречним. У цьому напрямі можна говорити про необхідність проведення таких заходів, як:

- введення сучасних методів управління, виробничий менеджмент, залучення кадрових керівників, у тому числі, на засадах комерційних контрактів;
- розвиток маркетингу для забезпечення зв'язку науки і виробництва;
- боротьба за міжнародні науки і виробничі замовлення;
- перегляд існуючих стандартів і норм та створення нових, що гармонізовані з міжнародними;
- широка участь у міжнародному науковому співробітництві й ін.

3. Оцінка ресурсного забезпечення для прискореного розвитку телекомунікацій України

Як показують перші оцінки чотирирічної давнини [52], вартість побудови в Україні універсальної телекомунікаційної мережі (УТМ) нового покоління ємністю 37,5 млн. мережних закінчень не перевищить 9,4 млрд. у.о. або 50 млрд. грн. В цій оцінці більшу половину складають витрати на кінцеве обладнання (проводові пейдж-телефони та мультимедійні приставки-кодеки) - 27 млрд. грн., на обладнання локальних мереж - 10,5 млрд. грн, на комутаційне обладнання - 8,2 млрд. грн., на ВОЛЗ різного призначення - 4 млрд. грн.

Дані оцінки були отримані у припущенні, що апаратні і програмні засоби УТМ оптимізуються шляхом проведення вітчизняної розробки основних видів засобів для УТМ.

Перспективи розвитку сфери телекомунікацій України в умовах розширення Європейського союзу

Вартість розробки оцінена приблизно у 19 млн. у.о. або 100 млн. грн. Зважаючи на досить значну питому вагу периферійного обладнання УТМ (кінцеве обладнання, обладнання локальних мереж та комутатори доступу) у загальних витратах, в [52] було висловлено таке припущення: якщо збільшити у 10 разів витрати на розробку засобів для УТМ, наприклад, на розробку спеціалізованих мікросхем, то можна досягти приблизно трикратного зменшення витрат на периферійне обладнання. При цьому розподіл витрат на зазначені чотири види засобів УТМ плюс вартість поглиблених дослідно-конструкторських робіт (ДКР) буде приблизно таким: кінцеве обладнання - 9, обладнання локальних мереж - 3,5, комутаційне обладнання 3,9, ВОЛЗ - 4, ДКР - 1 млрд. грн. Загальна оцінка побудови УТМ в 1999 році, таким чином, складала 21,4 млрд. грн.

За час, що минув, прогрес елементно-технологічної бази апаратних засобів не зупинявся. Згідно з законами Мура і Гроша вартість апаратури незмінної функціональності за кожні 1,5 року зменшується в 1,7 рази. За 4 роки це зменшення повинно становити приблизно 4 рази. З урахуванням такого прогресу, оцінки складових вартості побудови УТМ можна прийняти такими: кінцеве обладнання - 2,3, обладнання локальних мереж - 0,9, комутаційне обладнання - 1, ВОЛЗ - 3,5, ДКР - 1 млрд. грн. Таким чином, сьогодні оцінка загальної вартості побудови УТМ в Україні становить величину 8,7 млрд. грн.

Припустимо, що проект побудови УТМ в Україні буде розраховано на 10 років, з яких 3 роки займуть поглиблені ДКР. Припустимо також, що річний виробіток на одного працюючого становить 50 тис. грн. З урахуванням цих припущень, річні обсяги фінансування і число зайнятих у створенні УТМ будуть приблизно такими, як показано в таблиці.

Оцінки фінансових і трудових витрат на створення УТМ

Етапи та роки створення УТМ	ДКР			Виробництво, будівництво, монтаж, супровід						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Потрібне річне фінансування, млн. грн.	100	400	500	700	1200	1200	1200	1200	1200	1000
Кількість зайнятих працівників	2000	8000	10000	14000	24000	24000	24000	24000	24000	20000

Дані таблиці свідчать, що побудова повномасштабної мережі нового покоління в Україні є непростим завданням, з огляду на необхідне фінансове і трудове його забезпечення. Однак, воно цілком прийнятне для виконання навіть в умовах слабкої економіки України при відповідній організації робіт. Річні обсяги фінансування не перевищують 10% від річної суми доходів інформаційно-комунікаційної галузі, а чисельність працівників, зайнятих у створенні мережі - 10% від чисельності працюючих у цій галузі.

4. Джерела фінансування створення УТМ

Перше джерело - це залучення інвестицій із зовнішніх по відношенню до інформаційно-комунікаційної галузі джерел. В основному, це іноземні компанії, інші галузі України, приватні інвестори. Однак є суттєва обставина, яка не дає можливості йти шляхом залучення інвестицій.

Залучені кошти через кілька років належить повертати, та ще й з суттєвими відсотками. Для цього галузь повинна збільшити суму річних доходів на величину більшу, ніж

сума запозичення. Збільшення доходів можливе за рахунок або зростання тарифів, або збільшення обсягу послуг. Ні перше, ні друге не можна вважати реальним в умовах бідного українського ринку. В небагатій Україні при подушному ВВП близько 900 USD (у 30 разів менше, ніж у розвинутих країнах) і так частка доходів інформаційно-комунікаційної галузі у ВВП країни становить 5%, тоді як у світі вона становить у середньому 2,5%. Таке перевищення з урахуванням значного відставання розвитку українських телекомунікацій свідчить про кількаразове завищення рівня тарифів відносно рівня економіки та рівня життя основної маси населення. Збільшення доходів галузі за рахунок залучення додаткових зовнішніх інвестицій призведе до ще більшого перекосу економіки України у бік телекомунікацій. Це вкрай недоцільно. Навпаки, доцільно зменшувати доходи інформаційно-комунікаційної галузі, або не допускати їх зростання для виправлення існуючого перекосу у майбутньому. І це цілком можливо, якщо відповідно використовувати найновітніші досягнення елементно-технологічної бази технічно розвинутих країн.

Отже, необхідно шукати джерела фінансування для створення нової мережі всередині інформаційно-комунікаційної галузі. Таким джерелом може бути тільки прибуток галузі, який у 2003 р. складав приблизно 3 млрд. грн. Очевидно, слід переглянути напрямки його використання. З точки зору перспективи розвитку галузі доцільним напрямком використання прибутку є будівництво ВОЛЗ, які можна буде використовувати і в інформаційних мережах нового покоління. Вкладання більшої частини прибутку у нарощування ємності морально застарілої телефонної мережі загального користування (більше 600 тис. номерів щорічно) слід вважати вкрай недоцільним і саме цей напрямок витрачання прибутку слід кардинально переглянути. Тим більше, що мережа нового покоління (УТМ) зможе після її введення прийняти на себе також навантаження існуючої телефонної мережі. Якщо обмежитись щорічним введенням тільки 200 тис. номерів - тільки для заміни фізично зношених частин телефонної мережі, то вивільняються кошти обсягом приблизно 1 млрд. грн. (введення одного номера коштує у середньому 2,5 тис. грн.). За 10 років це складе суму, більш ніж достатню для побудови нової універсальної мультисервісної мережі.

Своєрідними "джерелами" фінансування при створенні мережі нового покоління можуть стати ефективні технічні та організаційні рішення, які зможуть зменшити у кілька разів вартість засобів для цієї мережі або вартість її експлуатації, порівняно з існуючим рівнем аналогічних витрат в розвинутих країнах.

Одним з таких рішень є організація власних ДКР на елементно-технологічній базі розвинутих країн або у тісній (ліцензійній) кооперації з провідними розробниками інформаційно-комунікаційних засобів з технічно розвинутих країн. Така можливість є реальною при підтримці Україною ділових, партнерських зв'язків з розвинутими країнами світу, особливо з США та Японією - джерелами найновіших технологій в інформаційно-комунікаційній галузі. Необхідно тільки налагодити власний науково-виробничий конвеєр освоєння найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологій українськими фахівцями і оптимального їх використання в скрутних економічних умовах України.

Оскільки в інформаційно-комунікаційній сфері для сучасного мікроелектронного обладнання і оптоволоконних ліній зв'язку діє (і буде діяти, принаймні, 20 років) закон експоненціального зростання потужності (приблизно у два рази кожний рік - модифікований закон Мура), то власні ДКР дозволять одночасно з розробниками розвинутих країн мати в Україні зразки масових найсучасніших засобів інформаційно-комунікаційних, оптимізованих під небагатий вітчизняний ринок. Крім того, в Україні можна було б на базі власних науково-технічних колективів розробників та виробників забезпечити дешевий авторський супровід масових інформаційно-комунікаційних засобів.

Іншим ефективним рішенням, що істотно здешевило б масове виробництво і експлуатацію інформаційно-комунікаційних засобів в Україні, може стати послідовна уніфікація як технічних засобів, так і усіх видів їх забезпечення. Усі оператори мереж та провайдери послуг, незалежно від форм власності, могли б застосовувати засоби і рішення єдиного для України перевіреного (сертифікованого) універсального набору. Таким чином в Україні вдалося б уникнути "прокляття багатоваріантності" засобів, рішень, та їх комбінацій у реальному мережному середовищі. Комбінаторна багатоваріантність може бути допустимою тільки в розвинутих країнах з їх потужними економіками. Така багатоваріантність в Україні потребувала б значних додаткових капітальних витрат на численні узгоджувальні шлюзи та додаткових експлуатаційних витрат на перевірки взаємодії засобів в реальному (постійно змінюваному) експлуатаційному середовищі при постійно зростаючій номенклатурі послуг.

Висновки

Результати детального розгляду поставлених питань дають можливість констатувати, що:

а) в умовах розширення ЄС Україна і її телекомунікаційна сфера вимушені почати відносно короткий підготовчий період до входження в ЄС;

б) у підготовчому періоді перед сферою телекомунікацій України постає складне завдання прискореного (у декілька разів) розвитку з тим, щоб забезпечити зв'язком максимально можливий темп зростання економіки, а відтак, і темп зростання добробуту населення, задовольнити попит і забезпечити реалізацію прав споживачів на загальнодоступні в ЄС послуги зв'язку, створити сприятливі умови для вдосконалення соціального устрою в країні;

в) прискорений розвиток сфери телекомунікацій України можливий тільки на шляху побудови універсальної мережі зв'язку (УТМ) нового покоління з використанням найостаннішого досягнень елементно-технологічної бази технічно розвинених країн - технології замовних інтегральних мікросхем, ВОЛЗ зі спектральним ущільненням і без нього, потужних (десятки-тисячі Гбіт/с) пакетних комутаторів, нових видів кінцевого обладнання;

г) на побудову УТМ ємністю 37,5 млн. мережних закінчень необхідно витратити близько 9 млрд. грн. на протязі 10 років, задіяти до 24 тис. працівників;

д) основним джерелом фінансування побудови УТМ може бути тільки прибуток галузі телекомунікацій, який зараз складає приблизно 3 млрд. грн. на рік. За рахунок його раціонального перерозподілу, наприклад, за рахунок зменшення введення нових потужностей морально застарілої телефонної мережі загального користування, можна вивільнити необхідні кошти - приблизно 1 млрд. грн. на рік;

е) додатковими, але досить значними джерелами фінансування побудови УТМ може стати пошук ефективних технічних і організаційних рішень, наприклад, таких, як проведення власних ДКР, формування науково-технічних колективів власних спеціалістів, спроможних вести супровід і експлуатацію УТМ, уніфікація технічних рішень, максимальне використання власного виробничого потенціалу, тощо.

Навчальне видання

Бондаренко Василь Григорович
Гребенніков Валерій Олександрович

Сучасні і майбутні інфокомунікаційні технології України

Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
за напрямком "Телекомунікації"

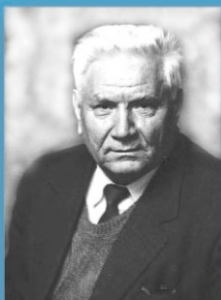
Редактор *П. М. Федоров*
Технічний редактор *Т. П. Соколова*
Макет і верстка *Г. В. Нечаєнко*

Підписано до друку 12.01.04. Формат 62x84/16. Папір газетний. Гарнітура
"Шкільна". Друк офсетний. Умовно-друк. арк. 10. Облік.-вид. арк. 14,75.
Наклад 300 прим. Зам. . Ціна договірна.

Видавництво "Радіоаматор", а/с 50, Київ, 03110.

Віддруковано з оригінал-макету у ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф",
вул. Шевченка, 109А, м. Ніжин, Чернігівської обл., 16610.

В.Г. Бондаренко

Відомий вчений в галузі електрозв'язку, теорії кіл, технічної експлуатації систем і мереж зв'язку. Майстер зв'язку СРСР, почесний зв'язківець України, кандидат технічних наук, професор, академік Академії зв'язку України, професор кафедри Телекомунікаційних систем ДУІКТ, головний науковий співробітник НВ-23 УНДІЗ, голова секції "Проводовий зв'язок" НТТ РЕЗ України. Зам. Голови секції "Зв'язок" товариства "Знання" України. Учасник Великої Вітчизняної Війни.

В.О. Гребенніков

Відомий вчений в сфері систем і мереж телеграфії та передачі даних, інженер за спеціальністю радіотехніка, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник. Працює провідним науковим співробітником в системному відділі УНДІЗ, а також доцентом на кафедрі телекомунікаційних систем ДУІКТ. Сфера наукових інтересів останніх років - проблеми побудови універсальної мережі і інформаційної інфраструктури України.

Сучасні і майбутні
інфокомунікаційні
технології
УКРАЇНИ